

TJSS

CİLT / VOLUME: 2
SAYI / NUMBER: 2
YIL / YEAR: 2023
ISSN: 2822-3853

İSTANBUL TOPKAPI ÜNİVERSİTESİ
ISTANBUL TOPKAPI UNIVERSITY
Topkapı Sosyal Bilimler Dergisi
Topkapi Journal of Social Sciences

TJS

TJSS

İSTANBUL TOPKAPI ÜNİVERSİTESİ
İSTANBUL TOPKAPI UNIVERSITY
Topkapı Sosyal Bilimler Dergisi
Topkapı Journal of Social Sciences

Derginin Sahibi / Owner:

İstanbul Topkapı Üniversitesi Mütevelli Heyeti Başkanı, Nihat KIRMIZI

Genel Koordinatör / General Coordinator:

İstanbul Topkapı Üniversitesi Rektörü, Emre ALKİN

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Editor in Chief:

Zeynep Banu DALAMAN

Yazı İşleri Müdür Yardımcısı / Deputy Editor-in-Chief:

Gökhan AK

ISSN: 2822-3853

Yayın Aralığı / Publication Period: Yılda 2 sayı – 6 ayda bir

2023 © TJSS

Bu derginin tüm hakları TJSS adına İstanbul Topkapı Üniversitesi'ne aittir. İzin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Topkapı Sosyal Bilimler Dergisi (TJSS), Google Scholar ve Base (Bielefeld Academic Search Engine) tarafından taranmakta ve Dergipark'ta yer almaktadır.

Yayın Kurulu / Editorial Board

Zeynep Banu DALAMAN (Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Editor-in-Chief)

Gökhan AK (Yazı İşleri Müdür Yardımcısı / Deputy Editor-in-Chief)

Ali HALICI

Emine Dilay GÜNEY

Ferma LEKESİZALIN

Berrin Ceylan ATAMAN

Suat DÖNMEZ

Yayın Sorumluları / Editorial Executives

Sanem SANCAR

Hakan ÇAKAN

Kapak Tasarım ve Dizgi / Design:

Fihrist Kitap

Matbaa / Printing House:

Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. A.Ş.

(Sertifika No: 46519)

İletişim / Contact:

tjss@topkapi.edu.tr

TJSS

İSTANBUL TOPKAPI ÜNİVERSİTESİ
İSTANBUL TOPKAPI UNIVERSITY
Topkapı Sosyal Bilimler Dergisi
Topkapı Journal of Social Sciences

Yayın Danışma Kurulu / Editorial Advisory Board

Abhilasha SINGH, Emirikler Amerikan Üniversitesi, BAE
Derya DEMİRDİZEN, Kocaeli Üniversitesi, Türkiye
Diego OLIVA, University of Guadalajara, Meksika
Eduardo José Marcos CAMILO, Universidade da Beira Interior, Portekiz
Elira TURDUBAEVA, University of Cental Asia, Kırgızistan
Emine YAVAŞGEL, İstanbul Üniversitesi, Türkiye
Emrah AYDEMİR, Fırat Üniversitesi, Türkiye
Fabio L. GRASSİ, Sapienza Üniversitesi, İtalya
Fedwa JEBLİ, International University of Rabat, Fas
Göran THERBORN, Linnaeus Üniversitesi, İsveç
İbrahim SİRKECİ, Üniversitesi, Salford Business School, İngiltere
Kenan ÖZKAN, Altınbaş Üniversitesi, Türkiye
Murat GÜREŞÇİ, Giresun Üniversitesi, Türkiye
Oğuz DEMİREL, Düzce Üniversitesi, Türkiye
Ömer ÇAHA, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Türkiye
Özgür Havel ÇINAR, Greenwich Üniversitesi, İngiltere
Philippe DROZ-VİNCENT, SciencesPo Grenoble, Fransa
Ruşen KELEŞ, Ankara Üniversitesi, Türkiye
Özlem Zeynep ÜSKÜL ENGİN, Galatasaray Üniversitesi, Türkiye
William L. ROSENBERG, Drexel Üniversitesi, ABD

Bu Sayıda Emeği Geçen Hakemler / Readers Who Have Contributed in this Edition

Gökhan AK
Fatih BAL
S. Savaş BİÇER
Dilek ÇINAR
Mine DEMİRTAŞ
Tayfun GÜVEN
Rana ÖZYURT KAPTANOĞLU
Berna KARAÇALI
Mehmet Cem OĞULTÜRK
İrem ÖZTÜRK ANABAL
Alp PAR
Melis SOYER
Duygu ULUDAĞ
Hamdi ÜNAL
Mehmet Fatih VARLI

TJSS

İSTANBUL TOPKAPI ÜNİVERSİTESİ
İSTANBUL TOPKAPI UNIVERSITY
Topkapı Sosyal Bilimler Dergisi
Topkapi Journal of Social Sciences

Alan Editörleri / Field Editors

Psikoloji / Psychology

Tülay BOZKURT
Melike CEYLAN

Güzel Sanatlar / Fine Arts

Bünyamin ÖZGÜLTEKİN
Emine Dilay GÜNEY

*Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler /
Political Science and International Relations*

Suat DÖNMEZ
Gökhan AK

İletişim Bilimleri / Communication Sciences

Bahar AKIN
Aziz Tamer GÜLER

Sosyoloji / Sociology
Zeynep Banu DALAMAN
Ceren AVCİL

Edebiyat-Dil / Language and Literature

Ferma LEKEŞİZALIN
Elvan KARAMAN MEZ

Tarih / History
Metin HÜLAGÜ
Enver Emre ÖCAL

*İşletme ve Yönetim Bilişim Sistemleri /
Business and Management Information Systems*

Dilek ÇINAR
Bora GÜNDÜZYELİ

Yeni Medya / New Media
Barış BULUNMAZ
Selime BÜYÜKGÖZE

Yardımcı Editörler / Asst. Editors:

Furkan TOZAN
Mert TÜRKMEN
Muhammet ÖZCAN
Sevdiye KEMİK

içindekiler / contents

11

Dijital Liderlik Çalışmalarının Analizi
Hale Nur GÜLER

21

Hekim Dışı Sağlık Personelinin Motivasyonunu Etkileyen Faktörlerin Yönetsel Boyutta İncelenmesi
Nuh Mehmet BÜYÜKSİVASLIOĞLU
Canan URAT
Fatma HALAVUK
Niyazi Ozan AKDENİZLİ

37

Evli Bireylerin Psikolojik İyi Oluş Düzeyleri ve Psikolojik Dayanıklılıkları ile Evlilik Doyumları Arasındaki İlişki
Başak ERDOĞAN
Bahar AKOĞLU

47

Atlar, Binicilik ve Moda Arasındaki İlişki
Nihan AKDEMİR

75

Fintek Kavramı İle İlgili Yapılan Uluslararası Çalışmaların Bibliyometrik Analizi
Emir Kaan CENGİZ
Fulya ODUNCU

93

Yüzyılımızın 'Yüce Dili': Toplumsal Cinsiyet Çalışmalarına Sosyolojik Bir Yaklaşım
Gökhan AK

Topkapı Sosyal Bilimler Dergisi'nin 4. sayısı, sosyal bilimler alanında yapılan araştırmaları bir araya getirerek, okuyuculara geniş bir yelpazede konular sunuyor. Bu sayıda, toplumsal cinsiyet çalışmalarından dijital liderliğe, evlilik doyumundan Fintek kavramına kadar birçok farklı alanda yapılan araştırmaları bulabilirsiniz.

Dijital liderlik son yıllarda oldukça popüler bir konu haline geldi. Topkapı Sosyal Bilimler Dergisi'nin 4. sayısında yer alan makalelerden ilki olan 'Dijital Liderlik alışmalarının Analizi' makalesi, dijital liderliğin doğru şekilde uygulanması için hangi faktörlerin dikkate alınması gerektiğini ele almaktadır.

'Hekim Dışı Sağlık Personelinin Motivasyonunu Etkileyen Faktörlerin Yönetsel Boyutta İncelenmesi' başlıklı makale, sağlık sektöründe çalışan hekim dışı personelin motivasyonunu etkileyen faktörleri analiz etmektedir.

Evlilik ve aile kavramları sosyal bilimler alanında sıkça araştırılan konulardan biridir. 'Evlili Bireylerin Psikolojik İyi Oluş Düzeyleri ve Psikolojik Dayanıklılıkları ile Evlilik Doyumları Arasındaki İlişi' başlıklı makale, evli bireylerin psikolojik iyi oluş düzeyleri ile evlilik doyumları arasındaki ilişkiyi analiz etmektedir.

Atlar, binicilik ve moda arasındaki ilişi de Topkapı Sosyal Bilimler Dergisi'nin 4. sayısında ele alınan farklı bir konu olarak ilgi çekicidir. 'Atlar, Binicilik ve Moda Arasındaki İlişi' başlıklı makale, atların tarih boyunca insanlar için önemini, biniciliğin moda dünyasına etkisini ve bu konuların günümüzdeki durumunu ele almaktadır.

Fintek, son yıllarda finans sektöründe oldukça popüler hale gelen bir kavramdır. 'Fintek Kavramı İle İlgili Yapılan Uluslararası alışmaların Bibliyometrik Analizi' başlıklı makale, Fintek kavramının neden bu kadar popüler olduğunu, bu konuda hangi çalışmaların yapıldığını ve bu çalışmaların bibliyometrik analizini gerçekleştirmektedir.

Son olarak, 'Yüzyılımızın 'Yüce Dili': Toplumsal Cinsiyet alışmalarına Sosyolojik Bir Yaklaşım' başlığıyla okuyuculara sunulmaktadır. Bu makale, toplumsal cinsiyet konusunda sosyolojik yaklaşımları ele alarak, toplumumuzun cinsiyet eşitliği konusunda neler yapabileceğine ışık tutmaktadır.

Bu sayıda yer alan makaleler, Topkapı Sosyal Bilimler Dergisi ekibimizin titiz çalışmasıyla hazırlandı. Umarız bu sayıda yer alan makaleler, okuyucularımız tarafından ilgiyle karşılanır ve sosyal bilimler alanında yapılan araştırmalara katkı sağlar. Dergimizin yeni sayılarında görüşmek dileğiyle.

Doç. Dr. Zeynep Banu Dalaman / Baş Editr

FROM THE EDITOR

The 4th issue of the Topkapı Journal of Social Sciences offers readers a wide range of topics, bringing together research in various fields of social sciences. In this issue, you can find research on many different topics, from gender studies to digital leadership, marital satisfaction, and the Fintech concept.

Digital leadership has become a popular topic in recent years. The article “Analysis of Digital Leadership Studies,” the first article in the 4th issue of the Topkapı Social Sciences Journal, discusses the factors that need to be considered for the correct application of digital leadership.

The article titled ‘Examination of Factors Influencing the Motivation of Non-Physician Health Professionals at the Administrative Level’ analyzes the factors that affect the motivation of non-physician personnel working in the healthcare sector.

Marriage and family concepts are frequently researched topics in social sciences. The article titled ‘The Relationship between Psychological Well-Being Levels and Psychological Resilience of Married Individuals and Marriage Satisfaction’ analyzes the relationship between married individuals’ psychological well-being levels and marital satisfaction.

The relationship between horses, horse riding, and fashion is another interesting topic discussed in the 4th issue of the Topkapı Social Sciences Journal. The article titled ‘Relationship between Horses, Equestrian Sport and Fashion’ discusses the importance of horses for humans throughout history, the impact of horse riding on the fashion world, and the current situation.

Fintech is a term that has become quite popular in the financial sector in recent years. The article titled ‘Bibliometric Analysis of International Studies on the Concept of Fintech’ examines why the Fintech concept has become so popular, which studies have been conducted on this topic, and the bibliometric analysis of these studies.

Finally, the article ‘The ‘Sublime Language’ of Our Century: A Sociological Approach to Gender Mainstreaming’ sheds light on what our society can do about gender equality by discussing sociological approaches to gender issues.

These articles in this issue were prepared with the diligent work of the Topkapı Journal of Social Sciences team. We hope that the articles in this issue will be welcomed by our readers and contribute to research in social sciences. We look forward to meeting you again in the new issues of our journal.

Assoc. Prof. Dr. Zeynep Banu DALAMAN / Editor-in-Chief

Araştırma Makalesi / Research Article

Dijital Liderlik Çalışmalarının Analizi

Analysis Of Digital Leadership Studies

Hale Nur GÜLER¹

ÖZ

İş süreçlerinin daha hızlı ve çevik şekilde organize etmek kurumları daha ileri seviyelere taşımaktadır. Dijital liderlikle rekabet ortamında kurumların ayakta kalmaları dijital dönüşüme uygun hareket planları tasarlanmaktadır. Teknolojinin ilerlemesiyle süreçlerin etkin şekilde yönetilmesi dijital liderlerin yenilikçi fikirleri ve stratejileriyle tamamlanabilmektedir. Dijital liderliğin anlaşılabilmesi ve geliştirilmesi için çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmada Türkiye’de yapılan dijital liderlik çalışmalarının analizi yapılmaktadır. Dijital liderlik için çalışmalara YÖK Tez Merkezi, DergiPark ve TR Dizin’den ulaşılmıştır. Çalışmada değerlendirilen başlıca kriterler çalışmaların yılı, türü, yöntemi ve birlikte ele alınan kavramlardır. Orange Datamining programı ile de dijital liderlikle birlikte incelenen kavramlar ve çalışmaların amaçları kapsamında incelenen kavramlar görselleştirilerek kelime bulutlarına yer verilmektedir. İncelenen dijital liderlik çalışmalarında dijital liderliğin başlıca “lider özellikleri”, “performans”, “dönüşüm konularıyla birlikte ele alınarak anlaşılmasının amaçlandığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: dijital liderlik, dijitalleşme, dijital dönüşüm, nitel araştırma

1 Dr. Öğretim Görevlisi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Finansman, ORCID: 0000-0002-6333-1849, e-posta: grhalenur@gmail.com

ABSTRACT

Organizing business processes in a faster and agile way takes institutions to a higher level. With digital leadership, action plans are designed in accordance with digital transformation for the survival of institutions in a competitive environment. With the advancement of technology, effective management of processes can be complemented by the innovative ideas and strategies of digital leaders. Studies are carried out to understand and develop digital leadership. In this study, the analysis of digital leadership studies in Turkey is made. Studies for digital leadership were accessed from YÖK Thesis Center, DergiPark and TR Index. The main criteria evaluated in the study are the year, type, method of the studies and the concepts discussed together. With the Orange Datamining program, the concepts examined together with digital leadership and the concepts examined within the scope of the aims of the studies are visualized and word clouds are included. In the digital leadership studies examined, it is seen that the main "leader characteristics" of digital leadership, "performance", "transformation" are aimed to be understood by considering them together.

Keywords: digital leadership, digitization, digital transformation, qualitative research

1.Giriş

Dijital dönüşümü birkaç teknolojiyle düşünmek mümkün olmasa da web 5.0, mobil, genişbant internet, bulut bilişim, dijital medya, büyük veri, yapay zeka, artırılmış gerçeklik, nesnelerin interneti (IoT) ve 3B yazıcıların çığır açan etkisi yeni bir dönemi getirmektedir. Dijital dönüşüm, ortaya çıkan yeni şartlara ve beklentilere uyum sağlamayı ve çevikliği gerektirmektedir. Dijitalleşen iş süreçleri arttıkça yenilikçi strateji ve yönetim ihtiyacı doğmaktadır. Dijital dönüşümle iş süreçlerinin yeni yöntemlerle ileriye taşınmasını, teknolojinin avantajlarından yararlanarak çalışanlardan ve süreçlerden nasıl daha iyi şekilde sonuç alınabilmesinin tasarlanmasına imkân sağlanmaktadır.

Teknolojinin hızlı ilerlemesiyle bilgi ve stratejinin rekabet için önemli olduğu günümüzde kurumlar çalışan ve müşteri memnuniyeti yaratmak için dijital çözümler aramaktadır. Kurumların modern iş yaşamında dijital çağın lideri de olabilen bir lider profiline ihtiyaçları bulunmaktadır. Çeviklik, uyum ve hızlı değişimde öncü olabilme özellikleriyle bir nevi değişim temsilcileri olan dijital liderlerin varlığı dış dünyada sunulan fırsatlardan yararlanabilme hedefinde olan kurumlar için önemlidir.

İstenen şartlara uygun hale gelebilen kurumların ayakta kalmalarının mümkün olduğu iş dünyasında dijital liderlerin katkıları gittikçe önemli hale gelmektedir. Kurumların gelişim sürecinde etkili olan

dijital liderlerin değişim yönetimi sürecinde ortaya çıkan konularda yeterlilik sergilemesi beklenmektedir. Kurumların geçiş sürecinde yapılan planlama ve kararlılık ile ihtiyaç duyulan sistemlerin kurulması sağlanmaktadır. Süreç içerisinde çalışanların sürece uyarlanmaları dijital liderlerin vizyoner bakış açısı ve bilgi birikimi ile kolaylıkla atlatılabilmektedir.

Kurumların dijital dönüşüm sebepleri içinde buldukları durum ve ihtiyaçlarına göre değişmektedir. Büyüme fırsatları, artan rekabet baskısı ya da değişmekte olan yasal düzenlemeler gibi sebeplerle dönüşüm yolculukları başlamaktadır. Tüm bu değişim sebepleriyle yola çıkan kurumların çalışan ve müşteri beklentileri olumlu deneyimlere olanak sağlayabilmekte ve bu dönüşümle inovasyon ve kârlılık artışları yakalanabilmektedir.

Kurumlarda çalışanların sürekli gelişen dünyada rekabet edebilmeleri için dijital liderler tarafından ikna edilmesi ve sürekli öğrenmeyi teşvik eden bir kültürün dinamik şekilde oluşturulması gerekmektedir. Kurumların gelişim süreçlerine odaklanan dijital liderler dönüşüm sürecinde meydana gelen engel ve olumsuzları yönetebilmektedir. Bu kapsamda kurumlar için dijital liderlerin önemi oldukça fazladır. Bu çalışmada dijital liderliğin anlaşılması için yapılan çalışmalar incelenerek dijital liderliğin birlikte ele alındığı kavramlar belirlenmiştir.

2. Dijital Liderlik Literatürü

Dijital liderlik farklı disiplinler altında dijitalleşen dünyada yöneticilik, işletmecilik ve stratejik düşünme becerilerini dijital çağda yer alan araç ve gereçleri etkinlikle kullanabilen bir liderlik türüdür (Şahin, Avcı ve Anık, 2020: 273). Dijital liderliğin tanımı için alanyazında pek çok içerik bulunmakla birlikte tanımlarda ortak

olarak dijital liderlerin teknolojiye yatkınlığı, örgütün dijital dönüşümü, örgüt kültüründeki değişikliklere yol açacağı ifade edilmektedir. Dijital liderliğin iki boyutu olarak dijital okuryazarlık, dijital yeterlilikler gibi beceriler, davranışlar ve dijital dönüşümün yönetilmesini kapsayan yüksek liderlik yeterliliklerinden bahsedilmektedir (Zeike, Bradbury, Lindert, ve Pfaff, 2019: 2).

Dijital liderlik inovasyon kapsamında hızlı, çapraz hiyerarşik, takım odaklı işbirlikçi bir yaklaşım olarak tanımlanmıştır (Oberer ve Erkollar, 2018: 6). Dijital liderlik bir başka tanımda ise teknolojinin geniş şekilde kullanımı ile başkalarının yaşamalarını, refahlarını ve mevcut durumlarını daha iyi hale getirmek olarak tanımlanmıştır (Miller, 2018: 46).

Dijital liderlik örgütte sürdürülebilir bir değişim kültürü oluşturmak amacıyla yönetsel süreçlerde teknolojiyi etkili kullanarak yenilikçi bir vizyon yaratmak olarak tanımlanmaktadır (Ordu ve Nayır, 2020: 12). Daha genel bir tanımla da dijital liderlik bilgi teknolojilerinin kullanımına vurgu yapılarak bilgi teknolojilerini kullanarak takipçilerini bir araya getirebilecek liderlik şeklinde belirtilmiştir (Asrı ve Darma, 2021: 95).

Dijital liderlerin sürekli öğrenen, geleneksel kalıpların dışına çıkabilen, empatik, şeffaf, işbirliği ve güven içinde güçlü insani ilişkiler kurabilen kişiler olması beklenmektedir (Özmen, Eriş ve Süral Özer, 2020, 58-59). Dijital dönüşüme ayak uydurabilen öncü açık fikirli yaratıcı sosyal medyayı aktif kullanabilen ilham verebilen eleştiriye açık iletişim becerileri güçlü kişiler olmaları gereklidir (Çelebi, 2021, 59-70).

Dijital liderlerde olması gereken özelliklerde benzer yönlere vurgu yapılan bir-

çok çalışma bulunmakla birlikte dijital teknoloji ve platformlar hakkında bilgi sahibi ve yetenekli olmaları çalışanlarına süreçler için nedenleri açıklayabilmeleri, öneri ve görüşleri dinleyebilmeleri yetki devri yapabilmeleri gerektiği ifade edilmektedir. Dijital liderlerin dijital dönüşümün faydalarından yararlanabilen ve dijital dönüşü stratejilerini doğru şekilde uygulayarak çalışan ve müşteri beklentilerini karşılamaları gerekmektedir. Değişimi yönetebilmek için dijital yetkinliğe ve kültüre sahip olunması gerekmektedir (Yıkılmaz ve Sürücü, 2021, 310-311). Bir başka şekilde dijital liderlerin özelliklerini inceleyen bir araştırmada dijital liderlerin dijital bilgi ve okuryazarlık, vizyon, müşteriye anlama, çeviklik, risk alma, işbirliği özelliklerine vurgu yapılmaktadır (Promsri, 2019: 6).

Dijital liderlerin çalışanlarını farklı kalıplarda olmalarına olanak sağlayarak, eşit ve adil değerlendirmelerde bulunup geri bildirim vererek onları anladığını gösterme empati becerisine sahip olmalıdır. Çalışanlarının yeteneklerini göz önüne alarak görev dağılımı yaparak en etkin şekilde sürecin yönetilmesine olanak sağlamalıdır. Çalışanları değişim dönüşüm ve gelişimleri kapsamında hareket ederek müşteri beklentilerinin karşılanmasına olanak sunacak zeminin hazırlanmasına yol açmalıdır. Dijital liderlerin çevik şekilde risk alabilecek potansiyele sahip olmaları beklenmektedir. Şeffaf bir ortamda işbirliği içinde etkin takım yönetimi ile gelişimi destekleyici fırsatların oluşumuna katkı sağlaması inovasyona açık olması dönüşümcü olması beklenmektedir. (Oberer ve Erkollar, 2019: 6-7).

Dijital liderliğin boyutlarını araştıran çalışmada dijital liderin değişim ve yenilikçi olması, planlama, uygulama ve denetim becerilerine sahip olması, astların geliş-

mini desteklemesi ve ilham vermesi, kullanılan sisteme, bilgisayara ve örgüte olan hakimiyeti, birçok konuda bilgisinin ve hakimiyetinin olması, karmaşık zihinsel işlemler yürütüp hayata geçirmesi olarak ifade edilmektedir (ÇelikŞahin, Avcı ve Anık, 2020: 282). Dijital liderlik için yapılan bir başka çalışmada dijital liderde bulunması gereken özelliklerin sahiçilik, ilham verme, vizyon, adalet, ters mentörlük, kişiselleştirme, yenilikçilik, bilgili olmak olarak ifade edildiği görülmektedir (Toduk, 2017). Kurumlarda sürekli değişim ve gelişim kapsamında dijital liderliğin yararları görülmektedir. Dijital liderlikle dijital kültür oluşumu, kurumun tüm çalışanlarının etkin hale getirilmesi, çalışan ya da müşteri açısından yararın artırılması ve memnuniyetin artması sağlanmaktadır (Bray, 2022).

Dijital liderlikle geleneksel liderlik arasındaki farklar açısından bakıldığında da geleneksel lider yönetim tarzı olarak performans odaklıyken; dijital liderin yalnızca performansa değil alan uzmanlığına ve hedef kültürüne önem verdiği ifade edilmektedir. Dijital lider bireysel çalışmaları desteklemektedir ve takipçilerine otonomi de vermektedir. Geleneksel lider ürün odaklı olarak ürün geliştirme süreçlerine daha fazla önem verirken dijital lider ise tamamıyla organizasyonel hareket yeteneğine sahip, birçok şeyden anlayan ve ona göre hareket eden liderdir. Geleneksel lider iş planına önem vermektedir, dijital lider ise iş modellerini belgelemeye ve geliştirmeye önem vermektedir. Geleneksel lider izleyicilerini denetlerken dijital lider yetenek geliştirme stratejilerine önem vermektedir. Geleneksel lider dijital çağın sunmuş olduğu fırsatları ve interneti dijital lider kadar kullanmamaktadır. Geleneksel lider daima bütçeyi dikkate alırken dijital lider daha çok dönüştürmeye, geliştirmeye, öğrenmeye ve hızlı olmaya odaklan-

maktadır (İçerli, 2020: 669). Geleneksel liderlik tarzı, “komuta ve kontrol” liderlik türü olarak ifade edilirken dijital liderlikte “işbirlikçi liderlik” söz konusudur (Araujo vd., 2021: 48).

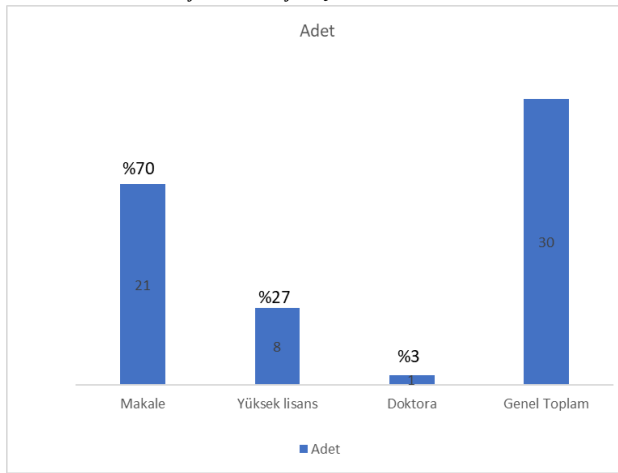
Dijital liderliğin ilişkili olduğu kavramların yönetim bilimleri kapsamında ele alınmasını amaçlayan bir çalışmada dijital liderliğin, liderlik özellikleri, yenilikçi iş davranışı, performans, teknoloji kabul modeli gibi kavramlarla ilişkili olduğu ifade edilmektedir (Ercan Önbiçak ve Akkoyun, 2022: 128). Dijital liderlik çalışmalarının incelendiği bir başka çalışmada da dijitalleşmenin ne olduğu, dijitalleşmenin liderlik üzerindeki etkileri ve liderin sahip olması gereken beceri ve yetkinlikler

tartışılmış olup bu çalışmaların çoğunun kavramsal olduğuna dikkat çekilmektedir (Özmen, Eriş ve Süral Özer, 2020: 57). Bu çalışmada da dijital liderlik çalışmalarında dijital liderlikle birlikte ele alınan kavramlar ortaya çıkartılmaktadır.

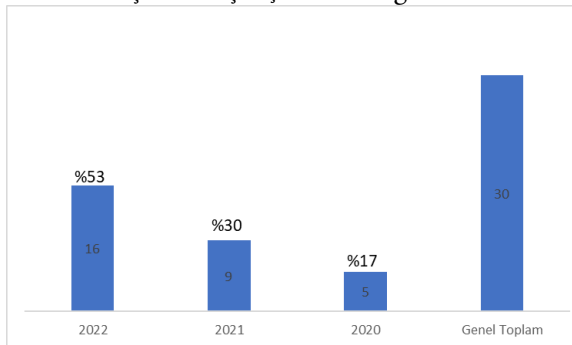
3.Araştırma Metodolojisi ve Bulgular

Çalışmada dijital liderlik için yapılan çalışmalarda ele alınan ilişkili kavramların tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda Türkiye’de yapılan lisansüstü tezler, Dergipark ve TR Dizin’de yayınlanan makaleler çalışmaya dahil edilmiştir. “Dijital liderlik” kavramı aratılarak bulunan çalışmalar 10 Ocak 2023 itibari ile listelenmiş mükerrer olanlar dahil edilmemiştir.

Şekil 1. Çalışma Türleri

Şekil 2. Çalışma Yıl Dağılımı

Şekil 5. Çalışma Amaçlarına Göre Kelime Bulutu

nyla nicel olarak tasarlandığı görülmektedir.

Şekil 4'te çalışma başlıklarına göre kelime bulutu oluşturulmuştur. Dijital liderlikle birlikte incelenen konuların “örgütsel performans”, “bireysel performans”, “Covid 19”, “stratejik”, “iş”, “kriz” konuları olduğu görülmektedir.

Şekil 5'te çalışmaların amaçlarına göre kelime bulutu oluşturulmuştur. Dijital liderlik çalışmalarının sıklıkla “lider özellikleri”, “bireysel performans”, “üye”, “dönüşüm”, “örgütsel”, “ilişki”, “dönüşümcü” konuları ile birlikte ele alınarak anlaşılacak istendiği görülmektedir.

4.Sonuç ve Öneriler

Dijital dönüşümle birlikte müşteri beklentileri de her geçen gün artmaktadır. Müşteri beklentilerinin karşılanması için artan rekabet ortamında kârlılığını artırmayı hedefleyen kurumlar gerek müşteri memnuniyeti gerekse çalışan memnuniyeti için teknolojik dönüşüme ayak uydurmak için

dijital liderlere ihtiyaç duymaktadır. Dijital liderlik, hızlı ve kapsamlı şekilde gelişmekte olan dijital ve sosyal medya sahalarında rekabetçi ve çevik bir organizasyon yapısının sürdürülebilmesi için yapının dijital dönüşüm kapsamında değişime yönlendirilmesidir. Kurumun her kademesinde dijital liderliğe ihtiyaç olmasıyla birlikte dijital liderlik kültürünün de bir parçası haline gelmelidir. İnternet çağında güncel gelişmeleri takip etmek buna uygun aksiyonları hayata geçirebilmek, çalışanlara yol gösterici olabilmek dijital liderlik kapsamında incelenmektedir.

Günümüzün hızla gelişen internet çağında güncelde kalmak, yenilikleri ve rakipleri takip ederek hareket planları geliştirmek amacıyla bir organizasyonu yönetme süreci dijital liderlik olarak tanımlanabilir. Tüm kurumların yeni dijital teknolojiler kapsamında uyum göstermesi ve öncü stratejiler belirlemeleri için her kademe dijital liderlik uygulamalarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu çalışmada Türkiye’de yapılan dijital liderlik çalışmaları incelenerek dijital liderliğin birlikte ele alındığı kavramlar ve çalışmaların amaçlarına konu edilen kavramlar belirlenmiştir. Çalışma yapılan yıllar, çalışma yöntemleri ve türleri de belirlenmiştir. Dijital liderlik çalışmalarının 2022 yılında sayıca arttığı (%53) görülmektedir. Dijital dönüşümün hız kazanması uzaktan çalışma hibrit çalışma modelleri ile kurumların iş yapış şekillerinde gittikleri değişiklikle dijital liderlik kavramının daha çok araştırılmasına sebep olmuştur. Yapılan çalışmaların %70’ i makaledir. Doktora tezlerine konu olarak çalışmaların geliştirilmesi günümüz ihtiyaçları kapsamında dijital liderliğin anlaşılması için olumlu katkılar sunacaktır.

Çalışmalarda araştırma yöntemlerinden %57 oranında en fazla nicel çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Dijital liderliğin özelliklerinin belirlenmesi ve iş sonuçlarına katkılarının yansıtıldığı ve bu süreç içerisinde ihtiyaç duyulanların belirlenebilmesi için karma çalışmalarla desteklenmesi önerilebilir. Dijital liderlikle birlikte incelenen konuların daha çok örgütsel ve bireysel performans, Covid 19, stratejik, iş, kriz olduğu görülmektedir. Çalışmaların amaçları kapsamında da ele alınan konuların liderlik özellikleri, örgütsel performans, bireysel performans, üye, dönüşüm, dönüşümcü, liderliğin anlaşılmasına yönelik olduğu anlaşılmaktadır.

Dijital liderlere ihtiyaç arttıkça dijital liderlerin özellikleri, gereksinimleri, süreç kapsamında iletişimde oldukları kişi ve yapılarıdaki etkileşimleri ve iş sonuçları gelecek günlerde de merak konusu olmaya devam edecektir. Kurumlarda bu konularda yol gösterici çalışmalara dahil olabilecek çalışanlar için dijital liderlik konusunda eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesi yararlı olacaktır. Dijital liderliğin kurumlara

yararı kapsamında birlikte ele alındığı konuların genişletilmesi anlaşılabilirliğe katkı sağlayacaktır. Bundan sonraki araştırmalarda dijital liderliğin özelliklerinin ortaya çıkartılması ve ilişkili olan kavramların da dijital liderliğe etkilerinin belirlenmesine yönelik çalışmaların sürdürülmesinin yararlı olacağını ifade etmek mümkündür. Dijital liderliğin anlaşılması için yapılan çalışmalar kapsamında ele alınan bu çalışmanın alanla ilgili araştırmacılara yararlı olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Araujo, L. M, Priadana, S., Paramarta, V., & Sunarsi, D. (2021). Digital leadership in business organizatörse: An overview. *International Journal of Educational Administration, Management, and Leadership*, 2(1), 45-56.
- Asri, A. A. S. M. A. N. & Darma, G. S. (2020). Revealing the dijital leadership spurs in 4.0 industrial revolution. *International Journal of Business, Economics & Management*, 3(1), 93-100.
- Bray, J. (2022). What is digital leadership?, Erişim Tarihi: 04.06.2022. <https://gdsgroup.com/insights/marketing/blueprint-for-digital-leadership/>
- Çelebi, F. (2021). Dijital Çağda Liderlik ve Girişimcilik, Ankara: İksad Yayınevi
- Çelî kŞahi n, Ç., Avcı, Y. E., ve Anik, S. (2020). Dijital liderlik algısının metaforlar yoluyla incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(73), 271-286.
- Demšar, J., Zupan, B., Leban, G., & Curk, T. (2004). Orange: From experimental machine learning to interactive data mining. In European Conference On Principles Of Data Mining And Knowledge Discovery, Springer, Berlin, Heidelberg.
- Ercan Önbıçak, A. ve Akkoyun, B. (2022). Dijital liderlik çalışmalarının yönetim bilimleri kapsamında incelenmesi: Nitel bir araştırma. *Malatya Turgut Özal Üniversitesi İşletme ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3(2), 128-137.
- İçerli, L. (2020). Dijital dönüşümle değişen liderlik anlayışı: Dijital liderlik üzerine bir değerlendirme. Proceedings E-Book içinde (665-674). International CEO Communication, Economics, Organization & Social Sciences Congress Gorajde
- Miller, C. (2018). Digital leadership: Using the internet and the social media to improve the lives, well being and circumstances of others. *Journal of Family and Consumer Sciences*, 110(1).
- Oberer, B., ve Erkollar, A. (2018). Leadership 4.0: Digital leaders in the age of industry 4.0. *International Journal of Organizational Leadership*, 7(4).
- Ordu A. ve Nayır, F. (2021). Dijital liderlik nedir? Bir tanım önerisi. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 12(3).
- Özmen, Ö. N. T., Eriş, E. D. ve Süral Özer, P. (2020). Dijital liderlik çalışmalarına bir bakış. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 25(1), 57-69.
- Promsri, C. (2019). The developing model of digital leadership for a successful digital transformation. *GPH-International Journal of Business Management (IJBM)*, 2(8), 01-08.
- Şahin, Ç. Ç., Avcı, Y. E., ve Sabri, A. N. I. K. (2020). Dijital liderlik algısının metaforlar yoluyla incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(73), 271-28.
- Toduk Y. (2017). <http://www.hurriyet.com.tr/ik-yeni-ekonomi/dijital-liderler-nasilolmalı-40492744> (Erişim tarihi: 17.04.2018).
- Yıkılmaz İ. ve Sürücü, L. (2021), Dijital çağda liderliğin yeni yüzü: Dijital liderlik, Efe Akademi.
- Zeike, S., Bradbury, K., Lindert, L. & Pfaff, H. (2019). Digital leadership skills and associations with psychological well-being. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(14), 2-15.

Araştırma Makalesi / Research Article

Hekim Dışı Sağlık Personelinin Motivasyonunu Etkileyen Faktörlerin
Yönetsel Boyutta İncelenmesi

Examination of Factors Influencing the Motivation of Non-Physician Health Professionals
at The Administrative Level

Nuh Mehmet BÜYÜKSİVASLIOĞLU ^{ID 1}

Canan URAT ^{ID 2}

Fatma HALAVUK ^{ID 3}

Niyazi Ozan AKDENİZLİ ^{ID 4}

ÖZ

Hastanelerde istihdam edilen sağlık personelinin, verimli ve etkin çalışmaları ile amaçlarına ulaşabildiği taktirde bu durum onların hayatında önemli bir yer tutmaktadır. Çalışanların verimli ve etkin çalışmalarını sağlayan araçlar motivasyon araçlarıdır. Bu motivasyon araçlarını doğru kullanmak önemlidir. Motivasyon düzeyi yüksek çalışanlar çalıştıkları kurumun amaçlarına ulaşmasında da olumlu katkı sağlamaktadırlar. Bu kapsamda hazırlanan bu makale ile hekim dışı sağlık personelinin motivasyonunu yükselten etkenlerin neler olduğunun tespiti, bireysel faktörlere göre farklılaşmanın olup olmadığını belirlemek, motivasyonu etkileyen faktörlerin yönetsel boyutta ilişkiyi ortaya koymak, elde edilen sonuçlarla sektöre katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Çalışmada nicel araştırma yöntemi kapsamında anket formu kullanılmıştır. Samsun ilinde 3 devlet hastanesinde 385 hekim dışı sağlık personeli ile yüz yüze görüşme yapılmıştır. Araştırmaya katılan hekim dışı sağlık personeline de «Performansa Dayalı Ek Ödeme» sisteminin getirilmesi konusunda, motivasyon faktörleri geneli, yönetsel faktörler, bireysel faktörler ve iş ile ilgili faktörleri aynı, diğer motivasyon faktörlerini ise farklı algıladıkları belirlenmiştir.

Hekim dışı sağlık personelinin motivasyon düzeylerini artırmak için hekimlere uygulanan «Performansa Dayalı Ek Ödeme» sisteminin getirilmesi konusunda sağlık yöneticilerinin çalışma başlatması sağlanmalıdır.

Anahtar Kelimeler: sağlık, hekim dışı sağlık çalışanı, motivasyon, sağlık yönetimi

1 Dr., Psikolog, Kayseri İl Sağlık Müdürlüğü, nuhmehmetbuyuksivaslioglu@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-9710-5735

2 Uzm, Öğretmen, Kayseri İl Milli Eğitim Müdürlüğü, cananurat@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7226-5150

3 Uzm, Öğretmen, Kayseri İl Milli Eğitim Müdürlüğü, fhalavuk@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-3159-2892

4 Uzm, Öğretmen, Kayseri İl Milli Eğitim Müdürlüğü, ozanakdenizli0603@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8179-0483

ABSTRACT

This is due to health professionals working in hospitals, who occupy an important place in people's lives, working effectively and efficiently to achieve their goals. Motivational tools enable staff to be effective and productive. The key is to use these motivational tools correctly. Motivated employees will actively contribute to achieving their institution's goals. The purpose of this study was to identify the factors that motivate non-physician health professionals, to investigate whether these factors differ according to individual characteristics, to determine the relationship between the factors affecting motivation and to contribute to the field with the results obtained.

A questionnaire was used as part of the quantitative research methodology. A total of 385 non-doctors were personally interviewed by health workers in three Samsun state hospitals. The results showed that they identified general, managerial, personal and work motivation factors as the same and other motivation factors as different for introducing a "performance-based pay" system to non-physician health workers.

Keywords: medical, non-physician health care workers, motivation, health management

1. Giriş

Çalışan performansını belirleyen en önemli faktörlerden biri motivasyonudur. Düşük motivasyonla, gerekli bilgi ve becerilere sahip iyi eğitilmiş bir çalışanın yeterli performansı göstermesi mümkün değildir (Yalçın, Alparslan & Şeker, 2021). Motivasyon, bir kişinin belirli hedeflere ulaşmak için arzu ve istekleri doğrultusunda davranmasıdır. Motivasyonda en önemli görev, çalışanların davranışlarını ve nedenlerini anlamaktır. Her davranışın arkasında bir ihtiyaç ve ondan önce bir hedef vardır. Bu hedefe ulaşmak için öncelikle çalışanın ihtiyaçlarının karşılanması gerekir. Çalışanları motive etmek için teşvik araçları şarttır. Motive etmek

için motivasyon araçlarını kullanarak ulaşılabilecek en önemli hedef, daha uzun süre çalışma isteği yaratabilecek unsurları tespit etmek, ihtiyaçlarını üst düzeyde karşılamak ve her gün işe gönüllü olarak gelmelerini ve bunu yapmaya istekli olmalarını sağlamaktır. Yüksek çalışan motivasyonu, iş tatmini, üretkenlik ve başarı açısından bireye fayda sağlarken, aynı zamanda artan üretkenlik, daha düşük çalışan devri, daha vasıflı personel ve gelişmiş performans açısından kuruluşa da önemli ölçüde katkıda bulunur. Özellikle, şirketlerin ancak çalışan ve şirket hedefleri uyumlu olduğunda yüksek performans seviyelerine ulaşabileceği gerçeği, motivasyonu daha da önemli hale getirmektedir. Bu bağlamda, bu çalışmanın görevi, çalışan performansını artır-

mak için kullanılan motivasyon araçlarını incelemektir.

Motivasyon, insan davranışlarını şekillendiren en önemli olgulardan biridir. Türü ne olursa olsun tüm kuruluşların ortak amacı, insan kaynaklarını en etkin ve verimli şekilde kullanarak hedeflerine ulaşmak için çaba göstermektir. Bu da görev ne olursa olsun motivasyonu yüksek tıp dışı sağlık çalışanlarının varlığını gerektirir. Tıbbi olmayan profesyonellerin ihtiyaçlarını en iyi şekilde karşılayan motivasyon araçlarının belirlenmesinden, elde edilen performansın en uygun kurumsal hedeflere kanalize edilmesine ve tıbbi olmayan profesyonellerin şirket hizmetleri için tipik olarak gerçekleştirdikleri daha fazla fiziksel ve zihinsel faaliyetin sağlanmasına kadar bir dizi değişkenin bu süreçte motivasyonu etkileyen geçerli faktörler olarak ortaya çıktığını belirtmek önemlidir.

Motivasyon esasen psikolojik bir süreçtir ve tıbbi olmayan sağlık çalışanlarının hedeflerinin sağlık kuruluşunun hedefleriyle uyumlaştırılması ve hizalanması yoluyla performanslarının artırılması için bir katalizör görevi gördüğü için yönetimde uzun süredir kullanılmaktadır. Bu bağlamda, motivasyonu etkileyen faktörlerin yönetsel boyutta incelenmesi gibi noktalar önem kazanmaktadır. Motivasyon kavramı, her sektörde olduğu gibi sağlık sektöründe de önemli bir yere sahiptir.

Günümüzü tanımlamak için en uygun kavramın sürekli büyüme ve değişim olduğu yaygın olarak kabul edilmektedir. Küreselleşmiş bir dünyada her şey hızla değişmektedir. İnsanlar başarılı olmak için bu değişim sürecine ayak uydurmalı ve değişime ayak uyduramazlarsa başarısızlığı kabul etmelidirler. Değişimin kaçınılmazlığını kabul etmek ve bundan faydalanmaya hazır olmak önemlidir. Bir kuruluşun

değişim ve gelişim sürecinde izlediği yol ve çalışanlarının motivasyonu çok önemlidir. Motivasyonu yüksek her çalışan, ait olduğu kuruluşun hedeflerine ulaşması için bir sıçrama tahtası görevi görür. Başkalarının duygularını anlama yeteneği, sezgi, düzeltici beceriler ve insan doğası bilgisi gibi özellikler başarı için gereklidir. Karşılıklı saygı, güven ve başkalarına karşı şefkat gibi değerler başarı için önemlidir.

2. Motivasyon

Koçel (2010) motivasyonu, hemen hemen tüm dillerde kullanılan motivasyon kelimesinin karşılığı olarak cesaretlendirme, güdüleme ve özendirme olarak tanımlamaktadır. Bir bireyin belirli davranışları gerçekleştirmek ve belirli hedeflere odaklanmak için motive olmak için gereken istek ve bağlılığa sahip olması anlamına gelir. Başka bir deyişle, insan eylemini bireyin arzu ve isteklerini gerçekleştirme çabası olarak tanımlar.

Bireysellik yüzeye çıkar ve kişinin potansiyelini kinetiğe dönüştürme arzusu olarak görülebilir. Bireyin hedeflerini seçebilme yetisinden başlayan motivasyon, diğer bir deyişle itici güç olarak ortaya çıkar. Motivasyon, hem iş hem de özel yaşamda yol boyunca bir lokomotif görevi görerek bireyleri hedeflerine doğru hareket ettirir. Motivasyon, bireylerin hedeflerine ulaşmak için harekete geçmelerini sağlayan olgudur. Bir görevi yerine getirme ve sürdürme konusundaki isteklilik düzeyi de bir motivasyon kaynağıdır. Motivasyonların temel bileşenleri başlatma, yönlendirme ve kalıcılıktır. Motivasyonun bir hedefin başlatılması üzerinde çok az etkisi vardır, ancak başarının yönü ve başarının kalıcılığı üzerinde önemli bir etkisi vardır. Görev ve hedeflerin peşinden koşan bireyler motivasyon sayesinde anlık başarıdan ziyade kalıcı başarı elde edebilirler (Arıcı, Şeker & Akberov, 2019; Urhahne ve Wijnia,

2023). Kim'e (2005) göre ise motivasyonlar, bir ihtiyacı karşılamak için başlatılan davranışlardır. Bu ihtiyaçlar olumlu ya da olumsuz olaylar tarafından oluşturulabilir. Olayın olumlu ya da olumsuz olması motivasyonun önünde bir engel değildir

2.1. Motivasyon Artırıcı Araçlar

İnsan davranışı o kadar karmaşık ve anlaşılması zordur ki, motivasyon ve motivasyon faktörleri hakkında net ilkeler formüle etmek çok zordur. Bunun en önemli nedeni, her bireyin farklı bir kişiliğe sahip olması ve bu nedenle farklı olaylara farklı tepkiler vermesidir. Motivasyon faktörleri kişiden kişiye değişebilir. Bu nedenle, bir kurumda bir dizi ihtiyacın karşılanması ve motivasyonun ölçülmesi, başka bir kurumdaki memnuniyetle aynı olmayabilir (Acar, Şeker, Bayram & Acar, 2012). Dolayısıyla, bir kurumda belirli hedeflere ulaşmak için astlarını başarılı bir şekilde motive eden bir yönetici, başka bir kurumda aynı yöntemleri uygulayarak aynı başarıyı elde edemeyebilir (Kılıç, 2023).

2.2. Ekonomik Araçlar

Ekonomik araçlar gelir, kar paylaşımı, ücretler, ödüller, sosyal yardımlar ve ayrıcalıklar olarak tanımlanabilir. Bu unsurların her birinin önemi farklıdır ve bireylere uygulandığında, bireysel farklılıklar göz önünde bulundurulduğunda bu farklılıklar neredeyse geometrik bir artışa ulaşır. Diğer bir deyişle, bir birey için ücret artışı önemli bir motivasyon artırma aracı iken, bir başka birey için sosyal yardımlar ve yan haklar önemli etkilere neden olabilmektedir (Yıldırım ve Kartaltepe Behram, 2023)

2.3. Psiko-Sosyal Araçlar

Psikososyal faktörler, çalışanları çalışmaya motive etmenin bir başka yoludur. Psikososyal faktörler; güvenlik, işte bağımsızlık,

sosyal katılım, özel hukuka saygı, arkadaşlık, öneri sistemi, iş ortamının çekiciliği, değer ve konum, rekabet, yöneticinin tutumu ve başkalarından sağlanan yararlar olmak üzere 11 çeşit faktörden oluşmaktadır (Kaya ve Uncuoğlu Yolcu, 2023).

2.4. Örgütsel ve Yönetimsel Araçlar

Örgütsel ve yönetimsel faktörler, çalışanları çalışmaya motive eden üçüncü faktördür ve altı unsurdan oluşur. Bunlar; amaç birliği, eğitim ve terfi, yetki ve sorumluluk, kararlara katılım, iletişim ve adil ve sürekli bir disiplin sistemidir. Başarılı olmak isteyen yöneticilerin, çalışanlarının güçlü yönlerini ve potansiyellerini en üst düzeye çıkarmaları gerekir. Bir yöneticinin başarısı, çalışanlarının başarısıyla doğru orantılıdır. Bu nedenle, yöneticilerin örgütsel hedeflere ulaşmak için astlarına enerji vermeleri ve onları motive etmeleri gerekir. İşyerinde çalışanları motive eden motivasyonların belirlenmesi ve ortaya çıkarılması genellikle uzun bir gözlem ve çaba gerektirir. Bir kuruluştaki tüm çalışanlar farklı niteliklere sahip olduğundan, aynı motivasyon araçlarıyla tüm çalışanlar aynı ölçüde motive edilemez. Örneğin, bir kuruluştaki çalışan bir kişi diğer motivasyon araçları arasında maaşa odaklanırken, bir başka çalışan kuruluştaki pozisyonuna odaklanabilir. Başka bir deyişle, farklı nitelikteki insanların aynı motivasyon faktörlerini paylaşması gerekmez. Bu nedenle, hangi motivasyon araçlarının hangi tür çalışan için etkili olduğunu net bir şekilde belirlemek önemlidir (Vyacheslav, Büyüksivaslıoğlu & Şeker, 2019; Altıntaş, 2020; Yakut-Özbek, 2022).

3. Gereç ve Yöntem

Araştırma 2019 yılında Samsun ilindeki 3 devlet hastanesinde kolayda örneklem metoduyla yapılmıştır.

3.1. Çalışmanın Konusu

Motivasyon, insan davranışlarını şekillendiren en önemli olgulardan biridir. Kuruluş türü ne olursa olsun tüm kuruluşların ortak amacı, insan kaynaklarını en etkin ve verimli şekilde kullanarak hedeflerine ulaşmak için çaba sarf etmektir (Bilgen, Yasar, Seker & Buyuksivaslioglu, 2018). Bu, görev ne olursa olsun motivasyonu yüksek sağlık dışı personelin varlığını gerektirir. Bu nedenle, tıbbi olmayan sağlık çalışanının ihtiyaçlarına en uygun motivasyon aracını belirleyerek ve performansı sonuca en uygun kurumsal hedefe yönlendirerek başlamak önemlidir. Hekim dışı sağlık personelin normalde işletmenin hizmetine sundukları bedensel ve zihinsel faaliyetlerin neticesinde elde edilen sonuçların, süreçte etkili olan birçok değişken olarak motivasyonu etkileyen faktörlerin tespit edilmesi açısından kritik önemi vardır. Motivasyon esasen psikolojik bir süreçtir ve tıbbi olmayan sağlık çalışanlarının hedeflerini sağlık kuruluşlarının hedefleriyle uyumlu hale getirmek ve tıbbi olmayan sağlık çalışanlarının performansını artırmak için bir katalizör görevi görerek yönetimde uzun süredir kullanılmaktadır. Bu bağlamda, motivasyonu etkileyen faktörlerin yönetsel boyutta analiz edilmesi önemlidir. Motivasyon kavramı, diğer tüm sektörlerde olduğu gibi sağlık sektöründe de önemli bir yer tutmaktadır. Bu bağlamda üstlenilen araştırma görevleri, hekim dışı sağlık çalışanlarını motive eden faktörleri belirlemek, bireysel özelliklere göre farklılıklar olup olmadığını tespit etmek ve idari boyutta motivasyonu etkileyen faktörler arasındaki ilişkiyi belirlemektir.

3.2. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı, hekim dışı sağlık çalışanlarını motive eden faktörleri belirlemek, bu faktörlerin bireysel özelliklere

göre farklılık gösterip göstermediğini araştırmak, motivasyona etki eden faktörlerin yönetsel boyutta birbirleriyle ilişkisini tespit etmek ve elde edilen sonuçlarla alana katkı sağlamaktır.

İnsanların hayatında önemli bir yere sahip olan hastaneler, ancak istihdam ettikleri sağlık personelinin etkin ve verimli çalışmasıyla hedeflerine ulaşabilir. Personelin etkin ve verimli çalışmasını sağlayan araçlar ise motivasyon araçlarıdır. Önemli olan bu motivasyon araçlarının doğru kullanılmasıdır. Motive olmuş çalışanlar, kuruluşlarının hedeflerine ulaşmasına aktif olarak katkıda bulunurlar. Son olarak, çalışanların motivasyon araçlarından beklentilerini ve bunların demografik özelliklere göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemeye çalışılmıştır.

3.3. Çalışmanın Yöntemi

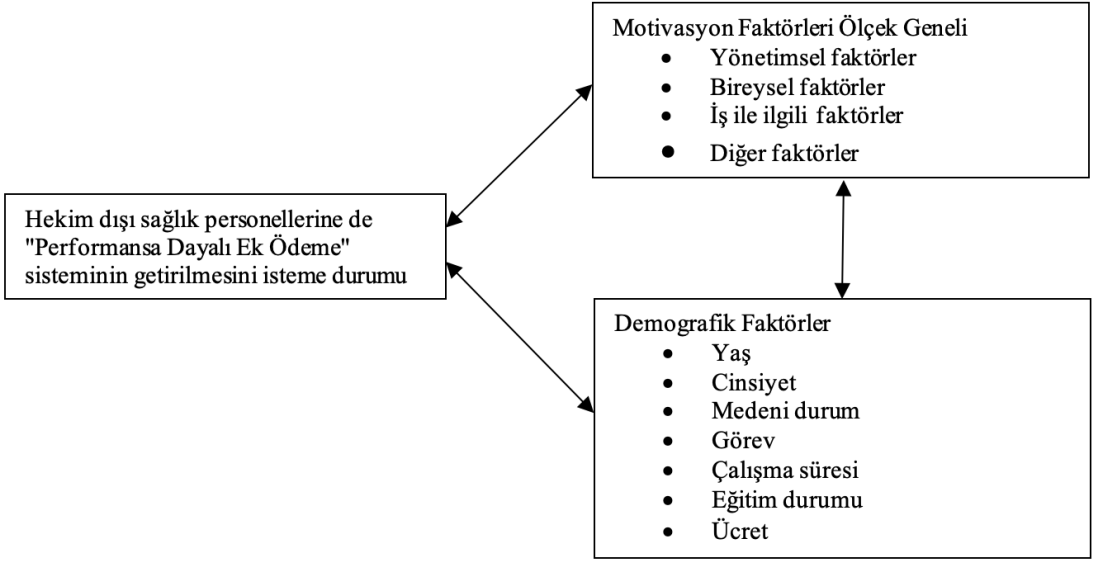
Bu çalışmada, geçerliliği ve güvenilirliği test edilmiş bir anket Samsun ilindeki 385 sağlık çalışanına uygulanmıştır. Anket, tıbbi olmayan sağlık çalışanlarının motivasyonunu etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla tanımlayıcı ve kesitsel niteliktedir. Bu araştırma için kullanılan anket SPSS (IBM SPSS Statistics) 28.0 kullanılarak analiz edilmiştir.

Araştırma modeline uygun olarak geliştirilen hipotezler aşağıdaki gibidir:

Hipotez 1: Hekim dışı sağlık personeline de "Performansa Dayalı Ek Ödeme" sisteminin getirilmesini isteme durumu ile demografik bilgiler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.

Hipotez 2: Yaş ve cinsiyet gibi demografik bilgilerle motivasyon boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.

Şekil 1. Araştırmanın modeli

Hipotez 3: Hekim dışı sağlık personellerine de "Performansa Dayalı Ek Ödeme" sisteminin getirilmesini isteme durumu ile motivasyon boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.

3.4. Araştırmanın Evreni ve Örneklem Seçimi

Araştırmanın evrenini 2019 yılında Samsun İl merkezinde yer alan İl Sağlık Müdürlüğüne bağlı 3 Devlet Hastanesinde görev yapmakta olan 1428 ebe/hemşire, 658 sağlık teknikeri/teknisyeni ve 123 diğer sağlık hizmetleri (biyolog, çocuk gelişimcisi, diyetisyen, tıbbi teknolog, eczacı, fizyoterapist, kimyager, odyolog, psikolog, sosyal çalışmacı vb.) sınıfı olmak üzere toplam 2209 sağlık çalışanı oluşturmuştur. Örneklem alınan hekim dışı sağlık çalışanı daha önceden Çağan (2012) tarafından yürütülen çalışma ile karşılaştırıldığında, Güç Analizi ve Örneklem Büyüklüğü

(PASS) programı kullanılarak $\alpha = 0,05$, güç = 0,80 ve %5 hata ile katılımcı sayısı 385 olarak belirlenmiştir.

3.5. Veri Toplama Araçları

Araştırmada sağlık personelinin çalıştığı bölüm, meslek, cinsiyet, medeni durum, yaş, sağlık sektöründe çalışma süresi, mevcut görev yaptığı hastanede çalışma süresi, mezun olduğu okul ve aylık gelir miktarı gibi demografik özelliklerini belirlemek amacıyla birinci bölümde 10 sorudan oluşan bir form kullanılmıştır. Bunun yanı sıra ikinci bölümde beşli Likert ölçeği ile değerlendirilen, araştırmacılar tarafından geliştirilen hekim dışı sağlık personelinin motivasyonunu etkileyen faktörlerden 11 ifadeden oluşan yönetsel faktörler, 12 ifadeden oluşan bireysel faktörler, 8 ifadeden oluşan iş ile ilgili faktörler, 3 ifadeden oluşan diğer faktörler olmak üzere 44 ifadeden oluşan motivasyon faktörleri ölçeği

Tablo 1. Hekim Dışı Sağlık Çalışanlarının Çalıştıkları Bölümlere Göre Dağılımı (n=385)

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Çalıştığı bölüm		
Anestezi servisi	17	4,4
Bevliye (Üroloji) Kliniği	6	1,6
Biyokimya Kliniği	62	16,1
Cildiye Kliniği	2	,5
Dâhiliye Kliniği	25	6,5
Enfeksiyon Hastalıkları Kliniği	4	1,0
Genel Cerrahi Kliniği	31	8,1
Göz Hastalıkları Kliniği	7	1,8
İlk ve Acil Yardım	31	8,1
Kadın Hastalıkları ve Doğum Kliniği	1	,3
Kalp Damar Cerrahisi Kliniği	2	,5
Kardiyoloji	4	1,0
Kulak Burun Boğaz Kliniği	8	2,1
Mikrobiyoloji Kliniği	4	1,0
Nöroloji Kliniği	10	2,6
Radyoloji Kliniği	35	9,1
Ortopedi ve Travmatoloji Kliniği	10	2,6
Pratisyen Hekim	3	,8
Psikiyatri Kliniği	19	4,9
Eczane	7	1,8
Sosyal hizmetler Birimi	7	1,8
Poliklinikler	19	4,9
Yoğun Bakım Üniteleri	53	13,8
Ameliyathane	9	2,3
Tıbbi Onkoloji Ünitesi	9	2,3
Toplam	385	100,0

(Cronbach Alpha= 0,813) kullanılmıştır. Sorular “Kesinlikle Katılıyorum” dan “Kesinlikle Katılmıyorum” arasında 5’li likert ölçek sisteminde oluşturulmuştur.

3.6. Bulgular

Motivasyonu etkileyen faktörlerin hekim dışı sağlık personeli tarafından ne derecede algılandığının yönetsel boyutta sosyo-demografik değişkenlere göre incelenmesi amacıyla yapılmış çalışmaya ait bulgular aşağıdadır. Elde edilen bulgular tablolara yansıtılmıştır.

Tablo 1’de araştırma kapsamına alınan hekim dışı sağlık personelinin tanıtıcı özelliklerine göre dağılımı verilmiştir. Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya dahil edilen hekim dışı sağlık personelinin çalıştıkları bölümlerin %4,4’nün Anestezi servisi, %1,6’nın Beviye (Üroloji) Kliniği, %16,1’nin Biyokimya Kliniği, %0,5’nin Cildiye Kliniği, %6,5’nin Dâhiliye Kliniği, %1,0’nin Enfeksiyon Hastalıkları Kliniği, %8,1’nin Genel Cerrahi Kliniği, %1,8’nin Göz Hastalıkları Kliniği, %8,1’nin İlk ve

Acil Yardım, %0,3’nün Kadın Hastalıkları ve Doğum Kliniği, %0,5’nin Kalp Damar Cerrahisi Kliniği, %1,0’nin Kardiyoloji, %2,1’nin Kulak Burun Boğaz Kliniği, %1,0’nin Mikrobiyoloji Kliniği, %2,6’nın Nöroloji Kliniği, %9,1’nin Radyoloji Kliniği, %2,6’nın Ortopedi ve Travmatoloji Kliniği, %0,8’nin Pratisyen Hekim, %4,9’nun Psikiyatri Kliniği, %1,8’nin Eczane, %1,8’nin Sosyal hizmetler Birimi, %4,9’nun Poliklinikler, %13,8’nin Yoğun Bakım Üniteleri, %2,3’nün Ameliyathane ve %2,3’nün Tıbbi Onkoloji Ünitesi olduğu görülmüştür.

Tablo 2’de araştırma kapsamına alınan hekim dışı sağlık personelinin tanıtıcı özelliklerine göre dağılımı verilmiştir. Tablo 2 incelendiğinde araştırmaya dahil edilen hekim dışı sağlık personelinin görevlerinin; %55,6’nın hemşire, %29,6’nın sağlık teknikeri, %1,3’nün psikolog, %1,3’nün sosyal hizmet uzmanı, %2,1’nin eczacı, %1,8’nin diğer sağlık çalışanları, cinsiyetlerinin; %74,0’nün kadın, %26,0’nün erkek, medeni durumlarının; %81,3’nün evli, %18,7’nin bekâr, yaşları-

Tablo 2. Hekim Dışı Sağlık Çalışanlarının Tanıtıcı Özelliklerine Göre Dağılımı (n=385)

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Görevi		
Hemşire	214	55,6
Sağlık Teknikeri	114	29,6
Psikolog	5	1,3
Sosyal Hizmet Uzmanı	5	1,3
Eczacı	8	2,1
Diğer	7	1,8
Ebe	32	8,3
Cinsiyet		
Kadın	285	74,0
Erkek	100	26,0

Medeni durum		
Evli	313	81,3
Bekâr	72	18,7
Yaş		
18-24	4	1,0
25-34	97	25,2
35 ve üstü	284	73,8
Sağlık sektöründe çalışma süresi		
0-5 yıl	41	10,6
6-10 yıl	90	23,4
11-15 yıl	150	39,0
16-20 yıl	80	20,8
21 yıl ve üstü	24	6,2
Bu hastanede çalışma süresi		
0-5 yıl	104	27,0
6-10 yıl	129	33,5
11-15 yıl	107	27,8
16-20 yıl	38	9,9
21 yıl ve üstü	7	1,8
Eğitim durumu		
Lise	11	2,9
Önlisans	120	31,2
Lisans	247	64,2
Yüksek Lisans	7	1,8
Aylık ücret		
1000 TL - 2000 TL	4	1,0
2001 TL - 3000 TL	23	6,0
3001 TL ve üzeri	358	93,0
Hekim dışı sağlık personellerine de “Performansa Dayalı Ek Ödeme” sisteminin getirilmesini ister misiniz?		
Evet	351	91,2
Hayır	34	8,8

nın %1,0'nin 18-24 yaş arası, %25,2'nin 25-34 yaş arası, %73,8'nin 35 yaş ve üstü, çalışma sürelerinin; %10,6'nın 0-5 yıl arası, %23,4'nün 6-10 yıl arası, %39,0'nun 11-15 yıl arası, %20,8'nin 16-20 yıl arası, %6,2'nin 21 yıl ve üstü, bu hastanede çalışma sürelerinin; %27,0'nin 0-5 yıl arası, %33,5'nin 6-10 yıl arası, %27,8'nin 11-15 yıl arası, %9,9'nun 16-20 yıl arası, %1,8'nin 21 yıl ve üstü, eğitim durumlarının %2,9'nun lise, %31,2'nin önlisans, %64,2'nin lisans, %1,8'nin yüksek lisans, aylık ücretleri 1000 TL - 2000 TL arası olanların %1,0, 2001 TL - 3000 TL arası olanları %6,0, 3001 TL ve üzeri olanların %93,0, Hekim dışı sağlık personellerine de "Performansa Dayalı Ek Ödeme" sisteminin getirilmesini isteyenlerin %91,2, istemeyenlerin ise %8,8 olduğu bulunmuştur.

Araştırma kapsamına alınan hekim dışı sağlık personelinin motivasyon faktörleri ölçek geneli ve alt ölçekleri olan yönetimsel faktörler, bireysel faktörler, iş ile ilgili faktörler ve diğer faktörler ölçeğinden aldıkları puanlara ait ortalama, standart sapma, en küçük ve en büyük değer gibi tanımla-

yıcı istatistikler Tablo 3.'te verilmiştir. Motivasyon faktörleri ölçek genelinin ortalaması ve standart sapması ($=34,90 \pm 0,59$) olup, hekim dışı sağlık personeli ölçekten en düşük 22, en yüksek ise 59 puan, yönetimsel faktörler boyutunun ortalaması ve standart sapması ($=31,66 \pm 0,81$) olup, hekim dışı sağlık personeli ölçekten en düşük 13, en yüksek ise 50 puan, bireysel faktörler boyutunun ortalaması ve standart sapması ($=34,51 \pm 0,69$) olup, hekim dışı sağlık personeli ölçekten en düşük 18, en yüksek ise 85 puan, İş ile ilgili faktörler boyutunun ortalaması ve standart sapması ($=36,50 \pm 0,64$) olup, hekim dışı sağlık personeli ölçekten en düşük 21, en yüksek ise 50 puan, diğer faktörler boyutunun ortalaması ve standart sapması ($=44,00 \pm 0,55$) olup, hekim dışı sağlık personeli ölçekten en düşük 26, en yüksek ise 50 puan almıştır.

Tablo 4, tıp dışı sağlık çalışanlarının genel olarak motivasyon faktörleri ve özel olarak bireysel boyutlara ilişkin katılımcı puanları arasındaki ilişkiyi incelemek için yapılan Pearson korelasyon analizinin sonuçlarını sunmaktadır.

Tablo 3. Hekim Dışı Sağlık Personelinin Ölçeklerden Aldıkları Puanların Tanımlayıcı İstatistikleri (n=385)

	n		s	Min	Max
Motivasyon Faktörleri Ölçek Geneli	385	34,90	0,59	22	59
– Yönetimsel faktörler	385	31,66	0,81	13	50
– Bireysel faktörler	385	34,51	0,69	18	85
– İş ile ilgili faktörler	385	36,50	0,64	21	50
– Diğer faktörler	385	44,00	0,55	26	50

Tablo 4. Hekim Dışı Sağlık Personelinin Motivasyon Faktörleri Genel ve Alt Boyutlarından aldıkları puanlar arasındaki korelasyonlar (n=385)

	Motivasyon faktörleri	Yönetimsel faktörler	Bireysel faktörler	İş ile ilgili faktörler	Diğer faktörler	Çalıştığı bölüm	Mesleği	Cinsiyet	Medeni durum	Yaş	Sağlık sektöründe çalışmada	Bu hastanede ne çalışmada	Eğitim durumu	Ücret	Hekim dışı sağlık personellerinde "Performansa Dayalı Ek Ödeme" sisteminin getirilmesini ister misiniz?
Yönetimsel faktörler	r ,914	1													
Bireysel faktörler	p ,000	r ,890	1												
İş ile ilgili faktörler	p ,000	r ,801	p ,000	1											
Diğer faktörler	p ,000	r ,262	p ,000	r ,648	1										
Çalıştığı bölüm	p ,000	r ,013	p ,000	r ,155	r ,228	1									
Mesleği	p ,058	r ,045	p ,254	r ,040	r ,110	r ,077	1								
Cinsiyet	p ,012	r ,005	p ,819	r ,380	r ,432	r ,031	r ,132	1							
Medeni durum	p ,001	r ,008	p ,819	r ,918	r ,961	r ,722	r ,014	r ,303	1						
Yaş	p ,990	r ,083	p ,066	r ,104	r ,129	r ,077	r ,674	r ,257	r ,017	1					
Sağlık sektöründe çalışmada	p ,179	r ,200	p ,000	r ,166	r ,113	r ,090	r ,063	r ,083	r ,085	r ,418	1				
Bu hastanede ne çalışmada	p ,184	r ,195	p ,000	r ,152	r ,142	r ,027	r ,079	r ,216	r ,105	r ,095	r ,000	1			
Eğitim durumu	p ,000	r ,221	p ,000	r ,161	r ,186	r ,046	r ,139	r ,080	r ,070	r ,357	r ,437	r ,726	1		
Ücret	p ,071	r ,047	p ,000	r ,064	r ,065	r ,077	r ,080	r ,083	r ,011	r ,073	r ,135	r ,037	r ,072	1	
Hekim dışı sağlık personellerinde "Performansa Dayalı Ek Ödeme" sisteminin getirilmesini ister misiniz?	p ,078	r ,121	p ,125	r ,017	r ,059	r ,012	r ,036	r ,058	r ,010	r ,059	r ,082	r ,062	r ,101	r ,041	1
	p ,196	r ,611	p ,401	r ,251	r ,059	r ,262	r ,082	r ,061	r ,045	r ,085	r ,064	r ,104	r ,028	r ,098	r ,216

* $p < 0,05$

** $p < 0,01$

Hekim dışı sağlık personelinin motivasyon faktörleri geneli ölçeğinden aldıkları puanlar ile ölçekte yer alan yönetimsel faktörler, bireysel faktörler, iş ile ilgili faktörler ve diğer faktörler alt boyutlarından aldıkları puanlar ve yaş, sağlık sektöründe çalışma süresi ve bu hastanede çalışma süresi arasında pozitif yönlü korelasyonlar olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Buna göre hekim dışı sağlık personelinin yönetimsel faktörler, bireysel faktörler, iş ile ilgili faktörler ve diğer faktörler alt boyutlarından aldıkları puanlar ve yaş, sağlık sektöründe çalışma süresi ve bu hastanede çalışma süresinden aldıkları puanlar arttıkça, motivasyon faktörleri geneli ölçeğinden aldıkları puanlar artmaktadır.

Hekim dışı sağlık personelinin motivasyon faktörleri geneli ölçeğin değer alan yönetimsel faktörler ölçeğinden aldıkları puanlar ile ölçekte yer alan bireysel faktörler, iş ile ilgili faktörler ve diğer faktörler alt boyutlarından aldıkları puanlar ve yaş, sağlık sektöründe çalışma süresi, bu hastanede çalışma süresi arasında pozitif ve aylık gelir arasında ise negatif yönlü korelasyonlar olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Buna göre hekim dışı sağlık personelinin bireysel faktörler, iş ile ilgili faktörler ve diğer faktörler alt boyutlarından aldıkları puanlar ve yaş, sağlık sektöründe çalışma süresi ve bu hastanede çalışma süresinden aldıkları puanlar arttıkça, motivasyon faktörleri geneli ölçeğinde yer alan yönetimsel faktörler ölçeğinden aldıkları puanlar artmakta, aylık gelir düzeyine göre ise azalmaktadır.

Hekim dışı sağlık personelinin motivasyon faktörleri geneli ölçeğin değer alan bireysel faktörler ölçeğinden aldıkları puanlar ile ölçekte yer alan iş ile ilgili faktörler ve diğer faktörler alt boyutlarından aldıkları puanlar ve yaş, sağlık sektöründe çalışma süresi, bu hastanede çalışma süresi arasında pozitif ve aylık gelir arasında ise negatif

yönlü korelasyonlar olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Buna göre hekim dışı sağlık personelinin iş ile ilgili faktörler ve diğer faktörler alt boyutlarından aldıkları puanlar ve yaş, sağlık sektöründe çalışma süresi ve bu hastanede çalışma süresinden aldıkları puanlar arttıkça, motivasyon faktörleri geneli ölçeğinde yer alan bireysel faktörler ölçeğinden aldıkları puanlar artmaktadır.

Hekim dışı sağlık personelinin motivasyon faktörleri geneli ölçeğin değer alan iş ile ilgili faktörler ölçeğinden aldıkları puanlar ile ölçekte yer alan diğer faktörler alt boyutundan aldıkları puanlar ve yaş, sağlık sektöründe çalışma süresi, bu hastanede çalışma süresi arasında pozitif, yönlü korelasyonlar olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Buna göre hekim dışı sağlık personelinin diğer faktörler alt boyutundan aldıkları puanlar ve yaş, sağlık sektöründe çalışma süresi ve bu hastanede çalışma süresinden aldıkları puanlar arttıkça, motivasyon faktörleri genel ölçeğinde yer alan iş ile ilgili faktörler ölçeğinden aldıkları puanlar artmaktadır.

Hekim dışı sağlık personelinin motivasyon faktörleri geneli ölçeğinde yer alan diğer faktörler ölçeğinden aldıkları puanlar ile meslek, cinsiyet, hekim dışı sağlık personellerine de “Performansa Dayalı Ek Ödeme” sisteminin getirilmesi arasında negatif yönlü korelasyonlar olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Buna göre hekim dışı sağlık personelinin diğer faktörler alt boyutundan aldıkları puanlar ve meslek, cinsiyet, hekim dışı sağlık personellerine de “Performansa Dayalı Ek Ödeme” sisteminin getirilmesi konusunda puanlar arttıkça, motivasyon faktörleri genel ölçeğinde yer alan diğer faktörler ölçeğinden aldıkları puanlar azalmaktadır.

Yukarıdaki analiz sonuçlarına göre araştırma hipotezlerinin tamamı kabul edilmektedir.

4. Tartışma ve Sonuç

Samsun İl merkezinde yer alan ve İl Sağlık Müdürlüğüne bağlı 3 devlet hastanesinde görev yapmakta olan 385 hekim dışı sağlık personelinin motivasyonlarını etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla gerçekleştirilen araştırma sonucunda; %16,1'nin Biyokimya Kliniği, %13,8'nin Yoğun Bakım Ünitelerinde çalıştıkları, %55,6'nın hemşire olarak görev yaptığı, %74,0'nün kadın, %81,3'nün evli, %73,8'nin 35 yaş ve üstü olduğu, sağlık sektöründe çalışma sürelerinin %39,0'nun 11-15 yıl arası, bu hastanede çalışma sürelerinin %33,5'nin 6-10 yıl arası, %64,2'nin lisana mezunu, aylık ücretleri 3001 TL ve üzeri olanların %93,0, hekim dışı sağlık personellerine de "Performansa Dayalı Ek Ödeme" sisteminin getirilmesini isteyenlerin %91,2, olduğu görülmüştür.

Hekim dışı sağlık personelinin ölçeklerden aldıkları en düşük, en yüksek, ortalama ve standart sapma puanları; motivasyon faktörleri ölçek genelinden 22 ve 59 aralığında ($\bar{x}=34,90\pm 0,59$), yönetsel faktörler alt ölçeğinden 13 ve 50 aralığında ($\bar{x}=31,66\pm 0,81$), bireysel faktörler alt ölçeğinden 18 ve 85 aralığında ($\bar{x}=34,51\pm 0,69$), iş ile ilgili faktörler alt ölçeğinden en düşük 21 ve 50 aralığında ($\bar{x}=36,50\pm 0,64$), diğer faktörler ölçeğinden 26 ve 50 aralığında ($\bar{x}=44,00\pm 0,55$) olarak yaklaşık olarak orta seviyede puan aldıkları görülmüştür.

Yönetsel faktörler, bireysel faktörler, iş ile ilgili faktörler ve diğer faktörler alt ölçeklerinden aldıkları puanlar, yaş, sağlık sektöründe çalışma süresi ve bu hastanede çalışma süresinden aldıkları puanlar arttıkça,

motivasyon faktörleri geneli ölçeğinden aldıkları puanlar artmaktadır.

Bireysel faktörler, iş ile ilgili faktörler ve diğer faktörler alt boyutlarından aldıkları puanlar ve yaş, sağlık sektöründe çalışma süresi ve bu hastanede çalışma süresinden aldıkları puanlar arttıkça, motivasyon faktörleri geneli ölçeğinde yer alan yönetsel faktörler ölçeğinden aldıkları puanlar artmakta, aylık gelir düzeyine göre ise azalmaktadır.

İş ile ilgili faktörler ve diğer faktörler alt boyutlarından aldıkları puanlar ve yaş, sağlık sektöründe çalışma süresi ve bu hastanede çalışma süresinden aldıkları puanlar arttıkça, motivasyon faktörleri geneli ölçeğinde yer alan bireysel faktörler ölçeğinden aldıkları puanlar artmaktadır.

Diğer faktörler alt boyuttan aldıkları puanlar ve yaş, sağlık sektöründe çalışma süresi ve bu hastanede çalışma süresinden aldıkları puanlar arttıkça, motivasyon faktörleri genel ölçeğinde yer alan iş ile ilgili faktörler ölçeğinden aldıkları puanlar artmaktadır. Bu boyuttan aldıkları puanlar ve meslek, cinsiyet, hekim dışı sağlık personellerine de "Performansa Dayalı Ek Ödeme" sisteminin getirilmesi konusunda puanlar arttıkça, motivasyon faktörleri genel ölçeğinde yer alan diğer faktörler ölçeğinden aldıkları puanlar azalmaktadır.

Literatürdeki araştırmalar incelendiğinde, maliyet, kalite ve finansal performans göstergeleri arasında güçlü bir ilişki olduğu dair ampirik kanıtlar sunulmaktadır. Çalışma, maliyet ve finansal performans göstergeleri arasındaki karşılıklı ilişkiye kalite performansının aracılık ettiğini ortaya koymuştur. Hastaneler, maliyetleri kontrol etmeye ve hastalara sağlanan bakımın kalitesini artırmaya eşit derecede önem vererek finansal yaşayabilirliklerini artırabilirler (Çınaroğlu ve Zengül, 2019).

Makaleye ekonü araştırırıda hekim dışı sağlık personelinin “Performansa Dayalı Ek Ödeme»ye bu kadar odaklanmasının nedeni, döner sermaye/ ek ödeme gelirlerinin bu sisteme göre dağıtılıyor olmasıdır. Bütün sağlık çalışanlarının döner sermaye veya ek ödeme gelirlerinin bu sisteme göre dağıtılması bütün personelin bu sistem odaklı düşünmesine sebep olmaktadır. Bu sistemde yeterince aktif rol alamayanlar için ilave bir performans sistemi geliştirilmesi söz konusu olabilir. Böyle bir performans sistemi içinde kaynak sorunu olacağı açıktır.

Yöneticiler için genel tavsiyeler öneri, değişime açıklığı yaratmak ve sürdürmek için kuruluşun iç süreçlerini kullanmaktır. Organizasyonel koşulların önemi. Büyük kuruluşlarda birçok strateji eş zamanlı ve/ veya birbirini tamamlayıcı olarak uygulanmaktadır. Bu nedenle, stratejiler geliştirilirken ve uygulanırken, geçmiş, mevcut ve gelecek stratejilerin ve bunların amaçlanan stratejiler üzerindeki potansiyel/gerçekçi etkilerinin araştırılması gerekir. Buna ek olarak, planlanan stratejilerin diğer stratejilerin uygulanması üzerindeki etkisi de değerlendirilmelidir. Bu çalışmanın sadece bir özel sağlık grubunda yürütölmüş olması önemli bir kısıtlamadır. Bu nedenle sonuçlar tüm özel hastanelere genellenemez. Gelecekte, daha geniş bir popölasyondaki tüm özel hastaneler için bir çalışma tasarlanabilir. Ayrıca, kamu hastanelerinde de çalışmalar yapılabilir. Kamu hastanelerindeki stratejik değişikliklerin başarı oranı hesaplanabilir ve hastane performansı üzerindeki etkisi değerlendirilebilir (Biçer ve İşık, 2022).

Türkiye’de uygulanan performansa göre ödeme ek ödeme sisteminin birçok değişiklikten sonra hala yürürlükte olması, politika yapıcılarının ödeme sistemini iyileştirmek için çalıştıklarının bir gösterge-

sidir. Ödeme sistemlerinin geliştirilmesi ve uygulanması Sağlık Bakanlığı’nın stratejik planında da yer almaktadır. Literatür incelendiğinde performans için ödemenin çoğunlukla kalite için ödeme ile aynı anlamda kullanıldığı görölmektedir. Bunun nedeni, hizmet kalitesinin performansın çok önemli bir belirleyicisi olmasıdır. Bu nedenle performans için ödeme hizmet kalitesini daha fazla dikkate almalı ve ödeme sistemlerini hizmet kalitesini artıracak şekilde geliştirmelidir (Koru ve Kaya, 2019).

Kurumda uygulanan yönetim tarzına yaklaşımın bir diğer nesnesi de mantar yönetim algısı ve amir desteği algısıdır. Özellikle sağlık sektöründe planlama, hizmet sunumu, insan kaynakları yönetimi, hastane akreditasyon süreçleri, iletişim ve güvenli bilgi paylaşımı gibi yönetim işlevlerine çalışan katkısının dahil edilmesi ve desteklenmesi önemlidir. Gelecekteki araştırmaların bu idari araştırma nesnelerini daha da geliştirmesi ve kurumun yönetim politikalarına yaklaşmaya odaklanması tavsiye edilir. Bunun dışında, çalışan performansını etkileyen bir dizi faktör vardır. Gelecekteki araştırmaların, çalışan performansını daha fazla faktörü dahil ederek incelemesinin daha faydalı olacağı söylenebilir (Yorgancıoğlu Tarcan vd., 2021).

Sağlık Bakanlığının uyguladığı performansa dayalı ödeme stratejisi, yine stratejik bir kararla, hastane veya bölge bazlı performans göstergelerinin belirlenmesiyle yeniden düzenlenmelidir. Kademeli ilave puan veya kademeli katsayı değişiklikleri yanı sıra rasyonel olarak belirlenmiş fonksiyonel ek değerlendirme kriterleri değerlendirmelere farklı boyutlar katabilir.

Yazarların Katkı Oranı

Bütün yazarların katkıları eşit düzeydedir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan etmektedirler.

Kaynakça

- Acar, N., Şeker, M., Bayram, A., Acar, T. (2012). The effect of internal marketing on the performance of employee and the mediating role of organizational commitment Athens Institute for Education and Research, Athens, *ATINER's Conference Paper Series; BUS2012-0215*.
- Altıntaş, M. (2020). Psiko-Sosyal ve Örgütsel-Yönetimsel Motivasyon Faktörlerinin İş Tatminine Etkisi: Havayolu Sektöründe Bir Araştırma. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 5(13), 217-239. DOI: 10.25204/iktisad.742480
- Aricı, T., M. Şeker, İ. Akberov (2019). Stratejik Yönetim Uygulamalarının Sağlık Çalışanlarının Performansına Etkisi: Kamu Hastaneleri Örneği, *Sağlık Bilimleri Alanında Araştırma Makaleleri – 2*, Gece Akademy, (2), 426-439.
- Biçer, İ., & Işık, O., (2022). Stratejik değişim ve işletme performansı arasındaki ilişki: orta ve alt kademe sağlık yöneticileri üzerinde bir uygulama. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(24), 95-111.
- Bilgen, I., Yasar, H., Seker, M. & Buyuksivaslioglu, N.M. (2018). Examination of the effects of some variables in internal control and organizational stress management via multiple regression on perception of risk and uncertainty. *Journal of Human Sciences*, 15(1), 155-162.
- Çağan, S.N. (2012). Performans ve motivasyon arasındaki ilişki: GATA hemşirelik hizmetleri örneği (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atılım Üniversitesi, Ankara.
- Çınaroğlu, S., & Zengül, F. (2019). Interrelated Factors with Hospital Financial Performance from Hospital Managers' Perspective. *Journal of Health Care Finance*, (46)2, 1-23.
- Kaya, B. & Uncuoğlu Yolcu, İ. (2023). Motivasyon ve Duygusal Emek İlişkisinin Belirlenmesi. *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 8(20), 141-152. DOI: 10.25204/iktisad.1221798
- Kılıç, Y. (2023). Kamu ve Özel Okul Öğretmenlerinin Motivasyon Düzeylerinin Karşılaştırılması. *Turkish Journal of Educational Studies*, 10(1), 1-22. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/pub/turkjes/issue/75648/945698>
- Kim, S. H. (2005), *Kendinizi ve Başkalarını Motive Etmenin 1001 Yolu*, Çev: Ali Çimen, 6. Baskı, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Koçel, T. (2010). *İşletme Yöneticiliği*, 12. Baskı, İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Korku, C. & Kaya, S. (2019). Performansa dayalı ek ödeme sisteminin hastane hizmet kalitesine etkisi: hastane yöneticileri ve sağlık personelinin değerlendirmeleri. *Verimlilik Dergisi*, (3), 83-113. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/verimlilik/issue/45968/57946>
- Urhahne, D., Wijnia, L. (2023). Theories of Motivation in Education: an Integrative Framework. *Educ Psychol Rev* 35. DOI: 10.1007/s10648-023-09767-9
- Vyacheslav, T, Büyüksivaslioglu, N, Şeker, M. (2019). Hastanelerde İş Stresi, İş Doyumu ve Örgüt Kültürü Arasındaki İlişki ve Anlamlı Farklılığın İncelenmesi: Kayseri Eğitim ve Araştırma Hastanesi. *Eurasian Journal of Researches in Social and Economics (EJRSE)*, 6(2), 357-375.
- Yakut-özek, B. (2022). Algılanan Örgütsel Destek ile Örgütsel Güven Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Öğretmenler Üzerine Bir Araştırma. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 11(4), 709-718. DOI: 10.30703/cije.1136027
- Yalçın İ., Alparslan A., Şeker M. (2021). Investigation of The Effect of The Organizational Culture Perception and Job Satisfaction Levels of Healthcare Personnel Working in COVID-19 Intensive Care on Job Stress During the Pandemic Process // *The Social and Economic Impact of COVID-19: Rapid Transformation of the 21st Century Society*. London.
- Yıldırım, E. & Kartaltepe Behram, N. (2023). Sosyal Sermaye ve Bilgi Paylaşma Niyeti İlişkisinde Bireysel Motivasyonun Aracı Rolü. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 24(1), 1-20. DOI: 10.31671/doujournal.1050729
- Yorgancıoğlu Tarcan, G., Erigüç, G., Kartal, N., Şeyma Koca, G., & Karahan, A., (2021). The effect of mushroom management style and perceived supervisor support on employee performance: 'An application with university hospital employees'. *International Journal of Health Planning and Management*, (36)2, 532-544.

Araştırma Makalesi / Research Article

Evli Bireylerin Psikolojik İyi Oluş Düzeyleri ve Psikolojik Dayanıklılıkları ile Evlilik Doyumları Arasındaki İlişki¹

The Relationship Between Psychological Well-Being Levels and Psychological Resilience of Married Individuals and Marriage Satisfaction

Başak ERDOĞAN ²
Bahar AKOĞLU ³

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, evli bireylerde evlilik doyumunu ile psikolojik iyi oluş ve psikolojik dayanıklılık arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda, ilişkisel tarama kullanılarak yürütülen çalışmada, sosyodemografik bilgi formu, evlilik doyumunu ölçeği, psikolojik iyi oluş ölçeği ve psikolojik dayanıklılık ölçeği kullanılmıştır. Çalışmanın evreni 2022 yılında Ankara ilinde yaşayan evli bireyledir. Çalışmanın örnekleme için tesadüfi örnekleme yöntemi ile 384 evli birey dahil edilmiştir. Çalışma için toplanan veriler SPSS 25 programıyla analiz edilmiştir. Analiz sonucunda normal dağılımı sağlayan sürekli değişkenler arasındaki ilişki Pearson korelasyon katsayısı ile incelenmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre evli bireylerin psikolojik iyi oluş ve psikolojik dayanıklılık düzeyleri evlilik doyumunu ile pozitif yönde anlamlı düzeyde ilişkilidir.

Anahtar Kelimeler: evlilik doyumunu, psikolojik iyi oluş, psikolojik dayanıklılık

1 Bu çalışma, birinci yazarın ikinci yazar danışmanlığında hazırladığı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

2 Klinik Psikolog, Nişantaşı Üniversitesi, Klinik Psikoloji Bölümü, psk.basakerdogan@gmail.com , ORCID: 0000-0003-2700-7248

3 Dr. Öğretim Üyesi, Nişantaşı Üniversitesi, Klinik Psikoloji Bölümü, bahar.akoglu@nisantasi.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1457-2531

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the relationship between marital satisfaction and psychological well-being and psychological resilience in married individuals. In line with this purpose, sociodemographic information form, marital satisfaction scale, psychological well-being scale and psychological resilience scale were used in the study conducted using relational survey. The population of the study was married individuals living in Ankara in 2022. For the sample of the study, 384 married individuals were included by random sampling method. The data collected for the study were analyzed with SPSS 25 program. As a result of the analysis, the relationship between continuous variables that provided normal distribution was examined with Pearson correlation coefficient. According to the results of the study, psychological well-being and psychological resilience levels of married individuals are significantly positively correlated with marital satisfaction.

Keywords: marital satisfaction, psychological well-being, psychological resilience

1. Giriş

Evlilik kurumu, toplumun yapı taşlarından biridir. Evlilik kurumu aracılığı ile varlığını sürdüren aile yapısı, çiftler arasındaki iletişim ve etkileşim üzerine kurulmuştur. Evlilik yetişkin bireyler için en önemli iletişim araçlarından biridir. Evlilikte, sağlıklı bir aile ortamının kurulabilmesi, çiftlerin birbirlerine güvenmesi, problem çözme becerilerini geliştirmesi ve sağlıklı bir iletişim ortamı yaratması gereklidir. Bu iletişim ortamı evlilik doyumu için önemli bir rol oynamaktadır (Yıldız ve Baytemir, 2016). Evlilik kurumunda, çiftlerden birinin ya da her ikisinin davranış-

sal ve duygusal sorunları evlilik doyumunu dolayısıyla yaşam kalitesini etkiler. Çiftlerin evlilik yaşamlarında mutluluk, tatmin ve sevinç duygusu yaşamaları, çatışma ve problem ortamının düşük olması evlilik doyumu olarak tanımlanabilir (Hatami, Habi ve Akbari, 2009).

Evlilik doyumunun kalitesi, evlilik ilişkisinde eşler arası uyum ile sağlanabilir. Evlilik ortamının samimi olması, çiftlerin evliliğe uyum sağlamasını ve mutlu bir ilişkinin kurulmasını kolaylaştırır (Çağ ve Yıldırım, 2013). Çiftlerin evlilik doyumlarının yüksek olması, evlilik içerisinde stres düzeyini düşürürken, problemlerle başa

çıkma seviyesini artırır ve psikolojik dayanıklılığı yükseltir (Holman, 2002).

Evlilik doyumu, bireylerin eğitimi, gelir düzeyi, evlilik süresi, çocuk varlığı ve sayısı, psikolojik ve cinsel faktörlere göre değişiklik gösterebilir (Ayub ve Iqbal, 2012). Bunun yanında evlilik doyumunun psikolojik dayanıklılık ve psikolojik iyi oluş ile ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Psikolojik dayanıklılık, bireylerde stresin olumsuz etkilerini en aza indiren bir kişilik özelliğidir (Klag ve Bradley, 2004). Psikolojik dayanıklılık, bireylerin yalnızca benlik algılarında değil, yaşam felsefesinde ve kişilerarası ilişkilerinde de etkilidir (Basım ve Çetin, 2011). Bu nedenle evlilik gibi birçok stres faktörünün bir arada olabileceği bir yapıda, psikolojik dayanıklılığın etkili bir faktör olabileceği düşünülmektedir. Yapılan araştırmalarda bu durumu destekleyen sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Huber, Navarro, Womble ve Mumme, (2010), evli bireylerin uyum, olumlu ilişki beklentisi, özyeterlik gibi psikolojik dayanıklılık özelliklerinin evlilik doyumunu artırdığı belirlemiştir. Perrig-Chiello (2017), evlilikte doyum ve istikrarın psikolojik dayanıklılık ile ilişkili olduğunu bildirmiştir.

Psikolojik iyi oluş, yaşamda karşı karşıya kalınan varoluşsal meydan okumaları yönetme olarak tanımlanmıştır (Keyes, Shmotkin ve Ryff, 2002). Ryff'ın (1995), çok boyutlu psikolojik iyi oluş modeline göre bu kavram, bireylerin kendi ile barışık olması, diğer insanlardan bağımsız olabilmesi, yaşamında anlam bulabilmesi ve amaca sahip olması ve başkalarıyla sağlıklı ilişki kurabilmesi ile ilgilidir. Bireyler arası ilişkilerde önemli bir yere sahip olan psikolojik iyi oluşun evlilik gibi kişilerarası ilişkinin oldukça önemli olduğu bir yapıda etkili olabileceği düşünülmektedir. Yapılan

araştırmalarda bu durumu destekleyen sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir. Sacco ve Phares'e göre (2001) evlilik doyumu düzeyi kişilerin psikolojik iyi oluş düzeyleri için önemli bir belirleyicidir. Aktağ ve Çankaya (2015), evlilik doyumu ile psikolojik iyi oluş arasında ilişki olduğunu belirtmiştir.

Literatürde psikolojik iyi oluş, psikolojik dayanıklılık ve evlilik doyumu faktörlerini birlikte ele alan çalışmaların eksikliği olduğu görülmektedir. Bu çalışmada psikolojik iyi oluş ve psikolojik dayanıklılığı gibi psikolojik faktörlerin birlikte ele alınması, çiftler arasındaki uyumun önemli bir unsuru olan evlilik doyumunun daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Bu nedenle çalışmada, evli bireylerde psikolojik iyi oluş ve psikolojik dayanıklılık ile evlilik doyumunu arasındaki ilişki incelenmiştir.

H1: Evli bireylerde psikolojik iyi oluş düzeyleri ile evlilik doyumunu arasında pozitif ilişki bulunmaktadır.

H2: Evli bireylerde psikolojik dayanıklılık ile evlilik doyumunu arasında pozitif ilişki bulunmaktadır.

2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın bu bölümünde yöntem ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma ilişkiisel tarama modelinin kullanıldığı betimleyici ve kesitsel nitelikte bir çalışma tasarımıdadır. İlişkiisel tarama yöntemi, iki ya da daha çok değişkenin aralarındaki ilişkiyi ve birlikte nasıl değişim gösterdiğini bulmayı amaçlar (Karasar, 2009). Araştırma, belirli bir zaman dilimini kapsadığından dolayı kesitsel niteliktedir.

2.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bu çalışmada veri toplama işlemi Nişantaşı Üniversitesi 2022/20 sayılı etik kurul iznine bağlı olarak başlatılmıştır. Araştırma evreni 2022 yılında Ankara ilinde yaşayan evli bireyler oluşturmaktadır. Evrendeki kişi sayısı bilinmediğinde örneklem sayısı 384 olarak alınmaktadır (Cohen, 1988).

2.3. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada sosyodemografik bilgi formu, evlilik yaşam ölçeği, psikolojik iyi oluş ölçeği ve psikolojik dayanıklılık ölçeği kullanılmıştır.

2.3.1. Sosyodemografik Bilgi Formu

Sosyodemografik bilgi formunda katılımcıların cinsiyet, eğitim durumu, gelir durumu ve çocuk sahibi olma durumuna ait bilgilere yer almaktadır.

2.3.2. Evlilik Yaşam Ölçeği

Evlilik yaşam ölçeğini Tezer (1996) geliştirmiştir. Ölçek 5'li likert yapıda bulunan 10 maddeden oluşmaktadır. Tezer (1996), güvenilirlik çalışması sonucunda Cronbach alfa katsayısı .78 olarak hesaplamıştır. Bu çalışma için iç tutarlılık katsayısı olan Cronbach Alpha katsayısı, Evlilik Yaşam Ölçeği için .92 olarak saptanmıştır.

2.3.3. Psikolojik İyi Oluş Ölçeği

Bu ölçek Diener vd., (2010) tarafından geliştirilmiştir. Çalışmanın Türkçe geçerlilik güvenilirlik çalışması Telef (2013) tarafından yapılmıştır. Ölçek tek alt boyut boyutludur, 7'li likert tipinde 8 maddeden oluşmaktadır. Telef (2013), güvenilirlik çalışması sonucunda Cronbach alfa katsayısı .80 olarak hesaplamıştır. Bu çalışma için iç tutarlılık katsayısı olan Cronbach Alpha

katsayısı, Psikolojik İyi Olma Ölçeği için .78 olarak hesaplanmıştır.

2.3.4. Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği

Bu ölçek Fribog vd., (2005) tarafından geliştirilmiştir. Çalışmanın Türkçe geçerlilik güvenilirlik çalışması Basım ve Çetin (2011) tarafından yapılmıştır. Basım ve Çetin (2011), ölçeğin alt boyutlarının iç tutarlılık katsayılarının 0,66 ile 0,81 arasında ve test-tekrar test güvenilirliklerinin ise 0,68 ile 0,81 arasında değiştiği bildirmiştir. Bu çalışma için iç tutarlılık katsayısı olan Cronbach Alpha katsayısı, toplam puan için .85 olarak hesaplanmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Çalışma için toplanan veriler SPSS 25 programıyla analiz edilmiştir. Analiz sonucunda normal dağılımı sağlayan sürekli değişkenler arasındaki ilişki Pearson korelasyon katsayısı ile incelenmiştir.

3. Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde veri analizinden elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Katılımcıların %54,7'si kadın, %45,3'ü erkek, %12,2'si lise mezunu, %62,8'i üniversite mezunu, %25'i yüksek lisans/doktora mezunu, %8,9'unun gelir düzeyi düşük, %79,4'ünün gelir düzeyi orta, %11,7'sinin gelir düzeyi yüksek, %100'ü evli, %67,7'sinin çocuğu var, %32,3'ünün çocuğu yoktur.

Evlilik Yaşam Ölçeği ortalaması ($\bar{X}=35,95$ $SS=9,40$), Psikolojik İyi Olma Ölçeği ortalaması ($\bar{X}=56,32$ $SS=9,25$), Yetişkinler için Dayanıklılık Ölçeği ortalaması ($\bar{X}=75,58$ $SS=11,22$)'dir.

Tablo 1. Katılımcıların Sosyodemografik Bilgileri

		n	%
Cinsiyet	Kadın	210	54.7
	Erkek	174	45.3
Eğitim Durumu	Lise	47	12.2
	Üniversite	241	62.8
	Yüksek Lisans/Doktora	96	25.0
Gelir Düzeyi	Düşük	34	8.9
	Orta	305	79.4
	Yüksek	45	11.7
Medeni Durum	Evli	384	100.0
Çocuğa Sahip Olma Durumu	Evet	260	67.7
	Hayır	124	32.3
	Toplam	384	100.0

Tablo 2. Evlilik Yaşantıları Ölçeği, Psikolojik İyi Olma Ölçeği, Yetişkinler İçin Dayanıklılık Ölçeğinin Tanımlayıcı Değerleri

	n	Min	Maks	\bar{X}	Ss.
Evlilik Yaşantıları Ölçeği	384	10	50	35.95	9.40
Psikolojik İyi Olma Ölçeği	384	25	79	56.32	9.25
Yetişkinler İçin Dayanıklılık Ölçeği	384	33	114	75.58	11.22

Tablo 3. Evlilik Yaşantıları Ölçeği, Psikolojik İyi Olma Ölçeği, Yetişkinler İçin Dayanıklılık Değişkenleri Arasındaki İlişki

	Psikolojik İyi Oluş	Psikolojik Dayanıklılık
Evlilik Yaşantıları Ölçeği	.355**	.396**
	0,00	0,00

** $p < 0.01$, * $p < 0.05$ Uygulanan testin ismi: Pearson Korelasyon Testi

Psikolojik İyi Oluş Ölçeği ile Evlilik Yaşantıları Ölçeği ($r = .355$, $p < 0.01$), Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği ile Evlilik Yaşantıları Ölçeği ($r = .396$, $p < 0.01$) değişkenleri arasında orta düzey pozitif korelasyon saptanmıştır.

4. Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada, evli bireylerde psikolojik iyi oluş ve psikolojik dayanıklılık ile evlilik doyumu arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, evli bireylerde psikolojik iyi oluş ve evlilik doyumu arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmaktadır. Bu bulguya göre, psikolojik iyi oluşun arttıkça evlilik doyumu artmaktadır. Literatürde yapılan çalışmalar bu bulguyu destekler niteliktedir. Walker vd., (2013), yaşlı çiftlerde evlilik doyumunun artmasında psikolojik iyi oluşun rolü olduğunu bildirmiştir. Aktaş ve Çankaya (2015), evlilik uyumunu yordayan faktörleri incelediği çalışmada, psikolojik iyi oluşun evlilik uyumunu etkilediğini belirtmişlerdir. Danesh vd., (2017), tüp bebek tedavisi gören evli çiftler üzerinde yaptığı araştırmalarında, psikolojik iyi oluşun evlilik doyumunu ile pozitif ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Çelebi ve Polat

(2019), psikolojik iyi oluşun evlilik doyumu ile ilişkili olduğunu bildirmişlerdir. Ekşi vd., (2019), evlilik doyumunun psikolojik iyi oluş ile pozitif yönde, travmatik yaşantılar ile negatif yönde ilişkisi olduğunu belirtmiştir.

Alanyazında evli bireylerin psikolojik iyi oluş düzeylerinin evlilik doyumu ile ilişkili olduğu görülmektedir. Psikolojik iyi oluş, kişinin düşüncelerini, duygularını ve davranışlarını olumlu yönde etkileyen bir durumdur. Bu, kişinin genel olarak mutlu, sağlıklı ve işlevsel olduğu anlamına gelir. İyi ve mutlu hisseden bireyin eşleri ile iletişimlerinin olumlu olacağı, var ise problemleri çözmeye yönelik bireysel kaynaklara başvuracağı bu nedenle evliliğinden daha fazla doyum alacağı düşünülmektedir.

Evli bireylerin eşleri ile ilişkilerini şekillendiren en önemli unsurlardan biri evlilik doyumdur. Psikolojik iyi oluşu yüksek olan bireyler evliliği kendilerini gerçekleştirme yolunda bir adım olarak görmektedirler. Bu nedenle psikolojik iyi oluşu yüksek olan bireylerin evlilikten aldıkları doyumu artmıştır.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, evli bireylerde psikolojik dayanıklılık ve evlilik doyumu arasında pozitif ilişki bulunmaktadır. Bu bulguya göre, psikolojik dayanıklılık arttıkça evlilik doyumunu artmaktadır. Literatürde yapılan çalışmalar bu bulguyu destekler niteliktedir. Huber vd., (2010) evli bireylerin uyum, olumlu ilişki beklentisi, özyeterlik gibi psikolojik dayanıklılık özelliklerinin evlilik doyumunu artırdığı belirlemiştir. Kaveh Hojjat vd., (2017) psikolojik dayanıklılığı geliştirme eğitimlerinin bireylerde depresyon ve kaygı düzeyini düşürdüğü, evlilik doyumunu artırdığını belirtmişlerdir. Tutuş ve Barut (2021), psikolojik dayanıklılık ile evlilik doyumu arasında ilişki olduğunu saptamıştır. Bu çalışmada psikolojik dayanıklılık eğitimlerinin evlilik doyumunu üzerinde olumlu etki yarattığı belirlenmiştir.

Evlilik yaşamında çatışmalar evliliğin kaçınılmaz bir parçasıdır. Psikolojik dayanıklılık düzeyi yüksek olan bireyler, evlilik hayatındaki zorlukların üstesinden gelme açısından ve ilişkilerinin yeniden canlanmasına yardımcı olmak için diğer bireylerden daha donanımlıdır (Neff ve Broady, 2011). Psikolojik dayanıklılık düzeyi yüksek olan bireyler ilişkilerin geleceği konusunda daha iyimserdirler. Bu bireyler evlilikte yaşanan sorunları çözme konusunda yeteneklerinden emindir. Bu nedenle evliliğin sağlıklı yürümesi ve evlilikten doyum alınması konusunda diğer bireylere göre daha yetenekli olabilirler.

Araştırma sonuçlarına göre, klinik alanda evlilik doyumu düşük olan bireylerde etkili iletişim becerileri, bireysel anlam yaratma ve evlilik için ortak anlam yaratmanın önemli olduğu düşünülmektedir. Duygu odaklı çift terapileri ve yaşantısal aile terapilerinin uygulanması fayda sağlayabileceği düşünülmektedir.

Yazarların Katkı Oranı

Birinci Yazar'ın çalışmaya katkısı %[50], İkinci Yazar'ın çalışmaya katkısı %[50] oranındadır.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan etmektedirler.

Kaynakça

- Akdağ, F. G., & Çankaya, Z. C. (2015). Evli bireylerde psikolojik iyi oluşun yordanması. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(3), 645-662. <https://doi.org/10.17860/efd.67613>
- Aker, J. C. (2010). Information from markets near and far: Mobile phones and agricultural markets in Niger. *American Economic Journal: Applied Economics*, 2(3), 46-59. <https://doi.org/10.1257/app.2.3.46>
- Ayub, N., & Iqbal, S. (2012). The factors predicting marital satisfaction: a gender difference in Pakistan. *International Journal of Interdisciplinary Social Sciences*, 6(7), 63-73. <https://doi.org/10.18848/1833-1882/CGP/v06i07/52112>
- Basim, H. N., & Cetin, F. (2011). The reliability and validity of the Resilience Scale for Adults-Turkish Version. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 22(2), 104-112.
- Cohen, J. (1988). Set correlation and contingency tables. *Applied Psychological Measurement*, 12(4), 425-434. <https://doi.org/10.1177/014662168801200410>
- Çağ, P., & Yıldırım, İ. (2013). Evlilik doyumunu yordayan ilişkisel ve kişisel değişkenler. *Turkish Psychological Counseling & Guidance Journal*, 4(39), 13-23.
- Çelebi, B. M., & Polat, A. (2019). Çocukluk çağı travmatik yaşantıların, yetişkin bağlanma stillerinin ve psikolojik iyi oluşun evlilik doyumu üzerindeki etkisi. *Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5(1), 29-34
- Danesh, E., Aminalroayaei, P., & Nooripour, L. R. (2017). The relationship between resiliency, psychological well-being and marital satisfaction of infertile couples undergoing in vitro fertilization. *Community Health*, 4(3), 170-78. https://doi.org/10.4103/jehp.jehp_124_20
- Diener, E., Wirtz, D., Tov, W., Kim-Prieto, C., Choi, D. W., Oishi, S., & Biswas-Diener, R. (2010). New well-being measures: Short scales to assess flourishing and positive and negative feelings. *Social Indicators Research*, (97), 143-156.
- Ekşi, H., Güneş, F., & Yaman, N. (2018). Öğretmenlerin evlilik uyumlarının psikolojik iyi oluşları ve toplumsal cinsiyet rolleri açısından incelenmesi. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 8(50), 203-233.
- Hatami, H., Habi, M. B., & Akbari, A. (2009). Assessing the impact of religiosity on marital satisfaction. *Journal Military Psychology*, 1(1), 13-22.
- Holman, T. B. (2002). *Premarital prediction of marital quality or breakup: Research, theory, and practice*. MA: Kluwer Academic Publishers, Hingham.
- Huber, C. H., Navarro, R. L., Womble, M. W., & Mumme, F. L. (2010). Family resilience and midlife marital satisfaction. *The Family Journal*, 18(2), 136-145. <https://doi.org/10.1177/106648071036447>
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kaveh Hojjat, S., Monadi Ziarat, H., Rezaei, M., Hatami, S. E., Ghaljooghi, R., & Khalili, M. N. (2017). Effectiveness of group resiliency training on anxiety, depression, and marital satisfaction in mothers of children with attention deficit hyperactivity disorder. *Journal of Family Psychotherapy*, 28(3), 257-268. <https://doi.org/10.1080/08975353.2017.1294967>
- Keyes, C. L., Shmotkin, D., & Ryff, C. D. (2002). Optimizing well-being: the empirical encounter of two traditions. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82(6), 1007-1022. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.82.6.1007>
- Klag, S., & Bradley, G. (2004). The role of hardiness in stress and illness: An exploration of the effect of negative affectivity and gender. *British Journal of Health Psychology*, 9(2), 137-161. <https://doi.org/10.1348/135910704773891014>
- Tutuş, H., & Barut, Y. (2021). Evli Bireylerde Psikolojik Dayanıklılık, Olumsuz Otomatik Düşünceler ve Evlilik Doyumu İlişkisi. *Disiplinlerarası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(9), 91-101.
- Neff, L. A., & Broady, E. F. (2011). Stress resilience in early marriage: Can practice make perfect?. *Journal of personality and social psychology*, 101(5), 1050-1067. <https://doi.org/10.1037/a0023809>
- Pamuk, Ş. (2014). *Türkiye'nin 200 yıllık iktisadi tarihi* (2. baskı). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Proulx, C. M., Helms, H. M., & Buehler, C. (2007). Marital quality and personal well-being: A meta-analysis. *Journal of Marriage and fa-*

mily, 69(3), 576-593. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2007.00393.x>

- Ryff, C. D. (1995). Psychological well-being in adult life. *Current Directions in Psychological Science*, 4(4), 99-104. <https://doi.org/10.1111/1467-8721.ep10772395>
- Sacco, W. P., & Phares, V. (2001). Partner appraisal and marital satisfaction: the role of self-esteem and depression. *Journal of Marriage and Family*, 63(2), 504-513. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2001.00504.x>
- Swartz, W. (2019). *Descriptive psychology and the person concept: Essential attributes of persons and behavior*. Academic Press. <https://doi.org/10.1016/C2017-0-00372-5>
- Telef, B. B. (2013). Psikolojik iyi oluş ölçeği: Türkçeye uyarlama, geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(28-3), 374-384.
- Tezer, E. (1996). Evlilik ilişkisinden sağlanan doyum: Evlilik yaşam ölçeği. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 2(7), 1-7.
- Walker, R., Isherwood, L., Burton, C., Kitwe-Magambo, K., & Luszcz, M. (2013). Marital satisfaction among older couples: The role of satisfaction with social networks and psychological well-being. *The International Journal of Aging and Human Development*, 76(2), 123-139. <https://doi.org/10.2190/AG.76.2.b>
- Yildiz, M. A., & Baytemir, K. (2016). Evli bireylerde evlilik doyumu ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide benlik saygısının aracılığı. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(1), 67-80. <https://doi.org/10.17679/iuefd.17181627>

Araştırma Makalesi / Research Article

Atlar, Binicilik ve Moda Arasındaki İlişki

Relationship between Horses, Equestrian Sport and Fashion

Nihan AKDEMİR ¹

ÖZ

Asaletin simgesi atlar; kimi zaman mitolojinin içinde kanatlanmış, kimi zaman savaş meydanlarında şövalyelerin yaveri olmuş, kimi zaman aristokrat, burjuva estetiğine eşlik etmiş, kimi zamansa sporun esas kahramanı olarak tarih boyunca insanla ilişki kurmuşlardır. Güç ve algı atların özünü ve tarzını çerçeveleyen sıfatlardan bazıları olurken, atların sahip olduğu sembolizm, onları özgürlük ve özgünlük gibi kavramları somutlaştıran temsiller olarak moda sahnesinin içine de almıştır. Bu araştırma makalesinde atlar, binicilik ve moda arasındaki ilişki, tarihsel süreçle birlikte incelenerek ortaya konulması amaçlanmıştır. Araştırmada yöntem olarak literatür taramasına başvurulmuş, insanlar ve atlar arasındaki bağ, moda dünyasının gözünden ele alınarak incelenmiş, aksesuarlardan giysilere atların ruhunun ve atlarla ilişkili öğelerin tasarıma yansımaları örnekler üzerinden açıklanmıştır. Sonuç olarak, geçmişten günümüze ilham kaynağı olan atların modanın gelecek sahnelerinde de yerini alacağı fikrine ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: atlar, binicilik, binicilik kostümleri, moda

1 Doç. Dr., İstanbul Topkapı Üniversitesi, Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü, nihanakdemir@topkapi.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3926-3409

ABSTRACT

The symbol of nobility is horses; sometimes they took wings in mythology, sometimes they became the squires of the knights on the battlefields, sometimes accompanied the aristocratic and bourgeois aesthetics, and sometimes as the main hero of sports, they had a relationship with people throughout history. While power and perception are some of the adjectives that frame the essence and style of horses, the symbolism of horses has taken them into the fashion scene as representations embodying concepts such as freedom and originality. In this research article, it is aimed to reveal the relationship between horses, riding and fashion by examining it together with the historical process. Literature review was used as a method in the research. the bond between people and horses was examined from the perspective of the fashion world, and the reflections of the spirit of horses and the elements related to horses, from accessories to clothes, were explained through examples. As a result, it was concluded that horses, which have been a source of inspiration from the past to the present, will also take their place in the future scenes of fashion.

Keywords: horses, equestrian sport, equestrian costumes, fashion

1. Giriş

Antik çağlardan günümüze insan hayatında önemli yer tutan atlar, spordan zihinsel farkındalık terapilerine ve hippoterapiye, sinemadan moda, gösterilerden edebiyata birçok alanda insanla var olan ilişkisini sürdürmektedir. Bu açıardan bakıldığında disiplinlerarası bir varlık olduğunu söylemek de şaşırtıcı olmayacaktır.

Yapılan incelemeler ve taramalar sonucunda atlar, binicilik ve moda arasındaki ilişkiye dair yabancı dillerde yapılmış çalışmaların olduğu ancak Türkçe yazılmış kapsamlı bir çalışmanın olmadığı görülmüştür. Bu açıdan araştırma önemlidir ve

disiplinlerarası ve geniş bir perspektif ile literatüre katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Yöntem olarak literatür taramasına başvurulmuş araştırmada, başlığın içeriğine bağlı olarak, insanlarla ilişkisi bu denli güçlü ve geniş bir yelpazede olan atlarla ilgili genel ve kısa bilgilere onları daha yakından tanıyabilmek için giriş bölümünde yer verilecektir. Ardından atlar; mitoloji ve semboller çerçevesinden alt başlık şeklinde incelenecek sonrasında binicilik kostümlerinin tarihsel süreci ele alınarak günümüz moda dünyasının atlarla olan ilişkisi örneklerle açıklanacaktır.

İlk olarak atlara ve onların insanla olan ilişkisine kısaca değinilecek olursa onların

sezgisel yönleriyle başlanabilir. Bununla ilgili olarak Buffalo ve Firedancer (2007), “bizim görmediklerimizi görebilen, duymadıklarımızı duyabilen atların bedeni aslında bir reseptördür. Depremleri hissetmelerleriyle bilinirler. Atların önsezilerinin güçlü olduğunun bilinmesi, arkaik toplumlarda atların büyüsel özellik taşıdıkları inanışına sebep olmuştur” (s: 99) demektedirler.

Atları insana yakın kılan en önemli unsurun bedensel ilişki ve buna bağlı olarak oluşan enerjilerin yarattığı sinerji olduğu söylenebilir. Atların da insanlar gibi ‘çakra’larının ve auralarının olduğu ve onların, insanla temasında bireyi çakralarının yaydığı enerji üzerinden okuyabilen algıları ve sezgileri son derece gelişkin canlılar olduğu bilinmektedir. “At üstüne mineni tanar’ Türkmen sözü (Gökçimen, 2005) insan aurası ile at aurasının en belirgin özdeşleşmesini ifade etmektedir. Onlar binişinin ruhsal durumunu hissedebilmekte ve buna bağlı olarak tepkiler verebilmektedir. Onların duygu durumlarını ise insanlar vücut dillerinden, deneyimle paralel olarak, okuyabilmektedirler.

Atların ruhsal durumlarını gösteren organları kulaklardır. Kulağın aldığı pozisyon atın keyifli ya da gergin olduğunun somut bir göstergesi olabilmektedir. “Kulaklar ne kadar dikse atın keyfi o kadar yerinde, ne kadar boyna doğru eğilse o kadar agresiftir. Atın burun deliklerini kısması karşısındaki şeyi istemediğini, belirgin şekilde açması heyecanlı veya gergin olduğunu gösterir. Şiddetli yorgunluk veya ağrı durumunda gözler kapalıdır. Buna karşın korku ve irkilme durumunda gözler belirgin şekilde açılır” (Öztürk, 2023, 4.paragraf).

Başın iki yanında bulunan gözler sayesinde atların görüş açıcı yaklaşık olarak 340-350 derecedir ve bu onlara oldukça geniş

bir görüş alanı sağlamaktadır. Ancak gözlerin yanlarda olması sebebiyle atlar büyük ölçüde monoküler görmektedirler yani derinlik algısının sağlandığı binoküler görüş açısı oldukça dardır ve büyük oranda üç boyutlu görememektedirler (Öztürk, 2023).

Koklama duyusunun oldukça önemli olması onların tanışma eyleminin bir parçası olurken, bedevilerin atlarının burunlarına üfleterek ata kendilerini tanıttıkları ve sahibi olduklarını öğrettikleri de söylenmektedir (Koçkar, 2023).

Bir canlı ile yapılan tek spor olması sebebiyle de özel bir yere sahip olan atların insanla kurduğu ilişkiye bağlı olarak iyileştirici bir etkiye sahip olduğu aşikardır. Günümüzde alternatif tedavi yöntemi olarak kullanılan hippoterapy yani atlı terapi ise bunun en belirgin örneğidir. Atlı terapinin ilk olarak Yunanlı Hippocrates tarafından M.Ö. 460 – 370 yıllarında ‘Natural Exercise (Doğal Egzersizler)’ adı altında uygulandığı da literatürde yer alan bilgilerden dir (Scott, 2005).

Atları geleneksel yapılarla özdeşleşen törenlerin, düğünlerin, gösterilerin, oyunların ritüellerin içinde görmek mümkündür. Bu geleneksel festivallerin en bilinenlerinden biri İtalya’nın birçok kasabasında (en meşhuru Sardunya Adası’nın Sassari kasabasında düzenlenendir) belirli tarihlerde düzenlenen ve dinsel kökenleri de olan Cavalcatadır (At Festivalleri). 1899 yılında Kral I. Umberto ve Kraliçe Margharita için düzenlenen karşılama töreninde yapılan resmi geçidin bu tarihten sonra halkın geleneksel giysileriyle, atlarıyla, dans ve müzikleriyle katıldığı festivale dönüştüğü bilinmektedir (Koçkar, 2023).

Kazakistan, Afganistan ve diğer Orta Asya ülkelerinde oynanan Buzkaşı, M.S. 1000 yıllarında en son formunu almış olan

Azerbaycan, İran, Irak ve Orta Asya'nın güney bölgelerinde oynanan Çovgan, 12. Yüzyıldan beri bilinen ve mızraklarla Gürcistan'da oynanan İsendi, Rusya, Moğolistan, Kazakistan ve Kırgızistan'da Sultanların Kavgası olan Boy Sultançikov, 11. yüzyıldan bu yana Anadolu'da oynandığı bilinen Cirit, 1891 yılında Newton-Massachusetts'de M. G. Crane tarafından bir takım oyunu olarak icat edilen Push Ball (Hoofball) bazı atlı oyunlardır (Koçkar, 2023).

2. Sembolizmde ve Mitolojide Atlar

Özgürlük, güzellik, hız ve asaletin simgesi olan at aynı zamanda mitoloji ve tarih sahnesinde fetih gücüyle ve yaşam gücünü de temsil etmesinden dolayı güneş ve gök tanrılarıyla da ilişkilendirilen kutsal varlıklar arasında görülmüştür.

Onların renklerine ve duruş koşuş pozisyonlarına dahi sembolik anlamlar yüklenmiştir. Örneğin beyaz at “spiritüel aydınlanma, diriliş ve yaşamın güneşle ilgili sembolüdür” (Wilkinson, 2011, s 54). “Beyaz at mitolojilerde, sanat yapıtlarında ve gerçek tarih boyutunda kahramanların, kralların, prestiji yüksek kişilerin bindikleri attır. Beyaz renkli atların ender bulunması, bu durumun bir nedeni sayılabilir. Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'un kapısından girişinin betimlendiği tabloda da bindiği atın rengi beyazdır” (Gürçay, 2019, s 37-54). Ayrıca Hristiyanlıkta kıyamet alameti olarak ortaya çıkacağına inanılan “Mahşerin Dört Atlısının” atlarının renklerine ilişkin olarak, beyaz at ve binicisinin İsa'yı, kızıl at ve binicisinin kan ve savaşı, siyah at ve binicisinin kıtlığı, soluk renkli at ve binicisinin ise salgın hastalıkları ve ölümü sembolize ettiğini söylemektedir (Encyclopedia Britannica, 2022).

Eski Çin astrolojisi yani Çin horoskopuna göre de at, 1966, 1978, 1990 ve 2002 yıl-

larında doğan bireye karşılık gelmektedir ve Yang burcudur. Popüler, iyi huylu, zihinsel ve fiziksel olarak da çevik olan bireyi temsil etmektedir.

Sembolizm dili üzerine inşa edilen kehanet oyunlarının 15. Yüzyıldan günümüze başrol oyuncusu Tarot kartlarında da atları ve atlı şövalyeleri hem majör arkana kartlarında hem de minör arkana kartlarında görmek mümkündür. Örneğin Değnek Altısı kartında beyaz atın üzerinde elinde defne yaprakları ile süslenmiş değneğiyle geçiş yapan kişi tasvir edilmiştir. Bu kart kişinin zafere ulaşacağına habercisi olarak yorumlanmaktadır. Fırtınalı havada dörtmala giden Kılıç Şövalyesi ise zorlu bir mücadele dönemini haber verirken, kişinin kendiyile olan savaşına da işaret etmektedir. Cesaret sahibi bir kişiliği sembolize ettiği kadar dik kafalı ve sabırsız bir ruha da gönderme yapmaktadır.

Orta Çağ Avrupasında ise at sırtında olan şövalyeler seçkin ve profesyonel sınıfı temsil etmekteydi. “Kadınlara ve düşmanlara karşı nezaket anlamına gelirdi. Bu ideale ulaşmak şövalyelik payesinin verilmesi gibi dinsel ve saray törenleriyle resmleştirilirdi... Kral Arthur'un Yuvarlak Masa Şövalyelerinden bir kahraman olan Sör Gawain, diğer şövalyelerin ölçü olarak aldığı bir şövalyelik ve sadakat sembolüydü. Bazı anlatılarda Gawain sembolik olarak Kelt Güneş Tanrısıyla ilişkilendirilmiştir” (Wilkinson, 2011, s 216). Şövalyelik günümüzde Birleşik Krallık'ta önemli bir hizmet nedeniyle verilen bir unvana dönüşmüştür ve geleneksel olarak devam ettirilmektedir. Atlar ve binicilikle ilişkili olan eyer de şövalyelerin sembolik anlamıyla örtüşen bir anlam içererek kişinin ülkesini korumaya hazır olduğu sembolizmini içermektedir. At nalı ise geçmişten günümüze birçok toplumda bolluğun ve şansın simgesi olmuştur.

Buradan mitolojide Kelt Tanrılarına geçecek olursak at figürü yine karşımıza çıkmaktadır. Epona, Kelt mitolojisinde atlar ve atçılıkla ilişkilendirilen bir dişi at tanrıçasıdır. İsmi Latince “Equus” kelimesinden türetilmiştir ve “at” anlamına gelmektedir. Atlar, Kelt kültüründe önemli bir yere sahip olmuş ve Epona, bu hayvanların koruyucusu olarak kabul edilmiştir. Epona genellikle genç bir kadın olarak tasvir edilmiş ve genellikle bir atın yanında ya da üzerinde gösterilmiştir. Bazı tasvirlerinde, ellerinde atların sembolik yemleri olan tahıl ve elma tutarken gösterilmiştir. O, aynı zamanda doğurganlık, bereket ve iyileştirmeye de ilişkilendirilmiştir. Bugün Epona, modern paganizm ve neo-şamanizm gibi bazı neo-pagan inanç sistemlerinde hala saygı görmektedir. Ayrıca, özellikle Roma İmparatorluğu döneminde, Epona'nın tapınağına Roma İmparatoru Marcus Aurelius gibi bazı Roma liderleri tarafından da saygı gösterilmiştir. (Bober, 1951; Akıncı: 2023).

“Rhiannon, Kelt mitolojisinde Galler Orta çağ yazması Mabinogion'a göre Hyfaidd Hen'in kızı, Dyfed kralı Pwyll'in eşi (sonradan Manawydan ile evlendi) ve Pryderi'nin annesi olarak bahsi geçmektedir. Rhiannon kelimesinin Galce Büyük kraliçe anlamına gelen Rigantona kelimesiyle ilişkili olduğu ve kadının at tanrıça Epona'nın bir varyasyonu olduğu sanılmaktadır” (Öztürk, 2018, 2. paragraf). Rhiannon; atlar, doğurganlık, bereket ve cinsel özgürlük ile ilişkilendirilmiş Kelt mitolojisinde önemli bir dişi figürdür. Ayrıca müzik ve şiirin koruyucusu olarak da nitelendirilmiştir.

İskandinav mitolojisinde ise at figürü karşımıza gündüzün tanrısı olan Dagr ile çıkmaktadır. “Gündüz vaktinin tanrısı ve ışığın efendisi Dagr, ışıltılı beyaz aygırı Skinfaxi'nin sırtında her gün gökyüzünü

bir boydan diğerine kat eder, böylece atın parlak yelesi aşağıdaki yeryüzünü aydınlatır. Gündüz gece döngüsünü onun gece tanrıçası Nott'tan doğumu simgeler” (Wilkinson, 2011, s 143).

Ayrıca İskandinav mitolojisinde at figürünü; sihrin, savaşın, bilgeliğin ve şiirin İskandinav tanrısı Odin'in atların en hızlı olduğuna inanılan sekiz bacaklı sihirli Sleipnir'i olarak da görmekteyiz. Odin güçlü ve karmaşıktır. Tanrıların yöneticisi ve bir şekil değiştiricidir. Ölen kahramanların ruhlarını sarayı Valhalla'ya kabul eden ilahdır (Wilkinson, 2011, s 143; Wilkinson & Philip, 2010, s 271).

Doğaüstü güçlerin ya da insan ruhunun farklı yönlerinin sembolü olarak görülen efsanevi yaratıklar mitolojide önemli bir yere sahiptir. Yunan mitolojisine baktığımız zaman da at; Kentaurular ya da Sentorlar olarak adlandırılan yarı insan yarı at görünümüyle karşımıza çıkmaktadır ve bunlar savaş yetenekleri gelişkin güçlü varlıklar olarak tasvir edilmişlerdir. Kararlı ve asil duruşlarıyla bilinen Sentorlar bu yönleriyle Yunan mitolojisinde bilinen en asil varlıklar olarak tanımlanmışlardır.

En çok bilinen kanatlı at Pegasus'un doğumuyla ilgili farklı mitler bulunmasına rağmen genel bir kabul ediş Poseidon ile yılan saçlı Gorgon Medusa'nın oğlu olduğu yönündedir. Yunan mitolojisinde Denizler Tanrısı Poseidon, atı yaratmıştır. Ayrıca Poseidon, Pegasus'un da babasıdır (Olgunlu, 2010, s 78). Düşünce hızını temsil eden Pagasus'un, zihnin gökyüzüne yükselmesi için insanın üst doğasını geliştirmeye yarayan şiirsel bir esintiye sembolize ettiği de söylenmektedir.

Türk mitolojisinde de atların oldukça önemli bir yere sahip olduğu ve kutlu hayvan olarak kabul edildiği bilinmektedir. Yunan mitolojisindeki uçan at figürü Türk

mitolojisinde Tulpar olarak karşımıza çıkmaktadır. “Genelde beyaz veya kara bir at olarak betimlenir. Beyaz kanatları vardır ve Kuday (Tanrı) tarafından yiğitlere yardımcı olması için yaratılmıştır. Dünyanın en uzun destanı olan Kırgızların Manas destanında, Manas’ın ünlü savaşçılarından sürdürdüğü kanatlarıyla rüzgârdan hızlı koştuğu söylenen efsanevi atlardır” (Karakurt, 2011, 3.paragraf). “İç Asya’daki sudan gelen at efsanesi, kaosun (biçimsizliğin) simgesi olan su ve ondan doğan uçan at figürü ile eşleşmiştir” (Esin, 2004, s 284).

Diğer mitolojilerde karşımıza çıktığı gibi Türk mitolojisinde “bazı atlarda binicisi ile ün kazanmıştır. Mesela; Köroğlu’nun Kır atı, Battal Gazi’nin Aşkar’ı, Manas’ın Ak-Kula, Kır-Ceren, Dede Korkut’ta ki Bamsi Beyrek’in atı Bengi Boz gibi” (Akcan, 2020, 2. paragraf).

At, Türk mitolojisinde sezgiyi de sembolize eder. Buryatların inancına göre, ruhu önce at görür ve kişnemeye başlar. Kutsal yaratıkların da atları vardır. Tanrıların insanlara yardım etmesi için atın varlığı gereklidir. At, tanrıları görmüş, onlara yakın olmuştur. Kâinatın sırlarına vakıftır. Bu temel özelliklerinden dolayı at, Türk toplumunda dost, sırdaş, arkadaş olma özelliğini bugüne dek taşımıştır (Seyidoğlu, 1996, s 51-55).

3. Binicilik Kostümlerinin Tarihsel Süreci

Binicilik kostümü (equestrian costume); ata binerken giyilmek üzere tasarlanmış, tipik olarak pantolon, bot ve ceketten oluşan, eldiven ve binicilik toyuyla tamamlanan bir stildir. Binicilik ile özdeşleşen klasik binicilik kostümlerinin doğumu elbette bir süreç içerisinde olmuş, farklı varyasyonlardan geçmiş ve günümüze kadar ulaşmıştır. Bu süreç ise milattan öncelere, atın evcilleştirmesine kadar gitmektedir.

İlk insanların atı evcilleştirmeleri ve ata binmelerinin tarihi konusunda farklı bilgilerin olmasının yanında, derin araştırmaların sonucunda en güncel veriler bu yıl Mart ayında yayınlamıştır. Buna göre; Helsinki Üniversitesi’nde arkeoloji profesörü ve binicilik keşfi yapan uluslararası ekibin bir üyesi olan Volker Heyd, “binicilik, M.Ö 4000’de Batı Avrasya bozkırlarında atların varsayılan evcilleştirilmesinden kısa bir süre sonra gelişmiş gibi görünüyor. MÖ 3000 ile 2500 yılları arasında Yamnaya kültürünün üyeleri arasında oldukça yaygındı” demektedir (Ertuğrul 2023, 3.paragraf). Yamnalar hakkında Cambridge Üniversitesi’nden Antropolog olan ve Jones ve Haak’ın çalışmalarında yer almış Andrea Manica şunu söylemiştir: “Yamnaların nereden geldiği sorusu günümüze kadar bir gizem olarak kalmıştır... Ancak artık bu soruyu cevaplandırabiliyoruz; Yamnaya halkları Doğu Avrupa avcı-toplayıcıları ile Kafkasya avcı toplayıcılarından son Buzul Çağında koparak izole bir şekilde kalmış bir grubun karışımından oluşmuştur” (BBC, 2015, 4. paragraf).

Tarih öncesi dönemde savaşçı bir topluluk olan İskitlerin de ata bindikleri bilinmektedir. Homojen bir grup olmayan ve kökenlerine ilişkin olarak farklı bilgiler bulunan İskitler hakkında Stanford Üniversitesi’nde halk bilimci ve tarihçi olan Adrienne Mayor, “Görünüşe göre İskit kültürü dediğimiz şey 2500 yıldan daha uzun bir süre önce Sibiryaya, Doğu Asya ve Yamnaya Avrasya gruplarının bir kombinasyonu olarak ortaya çıktı” demektedir ve İskitlerin biniciliğini ise “İskitli erkek ve kadın atlı okçular, Yunanlar, Romalılar, Persler ve Çin Seddi’ni kendilerine karşı savunmak için inşa eden Çinliler tarafından takdir edildi” şeklinde ifade etmektedir (Ertuğrul, 2023, 3. paragraf).

Rus arkeolog C.I. Rudenko tarafından 1947-1949 yılları arasında yapılan çalışmayla Sibiryadaki Altay Dağları'nın eteklerinde Pazırık kurganında yaklaşık 2 bin 500 yıl öncesine ait olduğu düşünülen dünyanın en eski halısı bulunmuştur ve bunun üzerindeki motiflerde süvarilerin olduğu görülmektedir. Bu motiflerin ilk binicilik kostümlerinin betimleri olduğunu söylenebilir (Görsel 1). Zira Rusya'nın St. Petersburg kentindeki Hermitage Müzesi'nde sergilenen halıdaki motiflerin İskit Süvarilerine ait olduğu da ifade edilmektedir (Ed. Orsborne, 2013, s 14) ve İskitlerin kökenlerinde de yukarıda bahsedildiği üzere Sibiryaya olduğu göz önüne alındığında, bu mümkün olabilir.

Bilinen en eski pantolonun keşfine ilişkin olarak Quaternary International'da 2014 yılında yayınlanan "The invention of trousers and its likely affiliation with horseback riding and mobility: A case study of late 2nd millennium BC finds from Turfan in eastern Central Asia / Pantolonun

icadı ve bunun ata binme ve hareketlilik ile olası ilişkisi: Doğu Orta Asya'daki Turfan'dan MÖ 2. binyılın sonlarına ait bir vaka çalışması" isimli makale aynı zamanda binicilik kostüm tarihi açısından da önem taşımaktadır. Batı Çin'deki Turfan vahasının yakınında yer alan Yanghai mezarlığında yapılan kazıda bulunan M.Ö. 1000-1300'lerden kaldığı belirtilen pantolonların tasarım ve üretim süreciyle ilgili ilk rapor sunulmuş ve bulunan bu pantolonun ata binmek için üretildiği de ifade edilmiştir. (Beck vd, 2014).

Louvre Müzesi'nde yer alan ve Asur kralı Asurbanipal'ın (MÖ 668-627) Ninova'daki sarayından alınan Görsel 2'de yer alan kabartma, yayını çeken atlı bir okçuyu göstermektedir. Binici; konik bir miğfer ve bacaklarını koruyan askıların asılı olduğu vücut zırhı (bir cuirass) ile savaş için giymiş görünmektedir ve üzenginin de henüz icat edilmediği anlaşılmaktadır.

Görsel 1: Halıda Yer Alan Süvari Detayı.

Kaynak: Arsız Sanat (2017, Ocak 26). Donmuş Bir Tarihi Miras: Pazırlık Halısı. <https://arsizsanat.com/donmus-bir-tarihi-miras-pazirik-halisi/>

Görsel 2: Atlı Okçu Kabartması, Louvre Müzesi, Paris.

Kaynak: Smith, A.M.; Druessedow, J.R. ve Rider, T. (1984). *Man and the Horse*, New York: Simon and Schuster Pub. (11).

Batı Avrupa'da Rönesans'a kadar öncelikle seyahat, savaş ve avlanma için faydalı bir beceri olarak kabul edilen binicilik teknikleri, atlardan yapmaları istenen çeşitli görevlere uygun olarak gelişmiştir. Atların eğitimi daha sofistike hale geldikçe ve biniciler, hareket ritmini, zihinsel anlayışı ve sempatiyi geliştirmek için ellerini, bacaklarını, koltuklarını ve dengelerini kullanarak kendileri ve binekleri arasında uyum sağlamayı başardıkça, eşitlik sadece bir zorunluluktan daha fazlası haline gelmiştir.

Binicilik Rönesans döneminde bir spor olarak ve saray çevrelerinde bir sanat formu olarak gelişmiştir. Atın kullanımı, binicilik ceketlerinin ve kostümlerinin nasıl görüneceğini belirlemiştir. Binicilik kostümlerinin gelişiminin de bu periyotlara denk geldiğini söylemek mümkündür. Binici tarafından giyilen giysiler ve atın giydiği ekipman, biniciliğin bu evriminde önemli bir rol oynayarak, binicilerin yüksek dere-

cede sürüş elde etmelerini sağlamanın yanı sıra koruma, güvenlik ve rahatlık gibi işlevsel amaçlara hizmet etmelerini sağlayacak şekilde düşünülmeye başlanmıştır.

Tekstilden güderiye kadar pek çok malzeme binicilik kıyafetlerinde kullanılmış, dizginler deriden yapılmış, eyerlerde ağaç ve üzengi yapımında demir kullanılmaya başlamıştır. Binicilik kıyafetlerinin her zaman kullanışlı ve dayanıklı bir karışım olması gerekmiştir. Doğası gereği, ağırlıklı olarak açık havada yapıldığından dolayı kumaşlarının zorlu faaliyetlere dayanacak kadar sağlam olması, kesimin ise geniş bir hareket yelpazesine uyum sağlayacak şekilde tasarlanması gerekmiştir.

Hem biniciler hem de atlar savaş ortamında, 14. yüzyılın ortalarından beri tam çelik levha zırh giymişlerdir. Soylular ise; eskrim, dans veya şarkı söyleme ile eşit kabul edilen ata binme sanatını öğrendikten

sonra atlarıyla farklı biniş tekniklerini uygulayabilecekleri rahat binicilik ceketleri giymeye başlamışlardır.

16. yüzyılda binicilik bir sanat haline gelmiş ve modern zamanlarda “dressage / terbiye” olarak bildiğimiz stile dönüşmüştür. Bugün klasik anlamda binicilik kostümlerinin kökeni de bu periyotlara denk gelmektedir. Ayrıca soylular arasında binicilik kıyafetleri ile resimlerini yaptırmak bir asalet simgesi olarak görünmeye başlamıştır. Günümüzde binicilik kostümlerine ilişkin gerçek bilgilere de bu resimler üzerinden ulaşılabiliriz.

Görsel 3'te 1547'den 1559'a kadar hüküm süren aynı zamanda iyi bir binici olan Fransa Kralı II. Henri'yi görmekteyiz. Eser, Henri'in bir dizi benzer portresini yapan ressam François Clouet'a ait. Kral, altınla süslenmiş siyah kadife ceket ve beyaz saten gömleği ile resmedilmiştir. Kral, askeri tarzda çizmeler giymiş ve çağdaş binicilik kılavuzlarında açıklanan ve res-

medilenlere benzer bir binicilik kırbacı taşımaktadır. Dizgininde büyük bir bordür olan siyah ata binmektedir. Eyeri, kendi baş harfi olan H, metresinin baş harfi olan D ve kraliçenin baş harfi olan C harflerinden oluşturulmuş bir monogram şeklinde, altın ve ipek iplikle süslenmiştir. Ayrıca iyi bir binici olduğu söylenen Kraliçe Catherine de' Medici, sağ bacağını eyerin kabzasına saran ve böylece gerçek yan eyeri icat eden ilk kadın olmakla tanınmaktadır. (Smith, Druessedow ve Rider, 1984).

At ve binici imajını güçlü kılan önemli noktalardan birisi kuşkusuz ki binicilik kostümleridir. Her zaman elit bir görünüme sahip olan binici kıyafetlerinin bu aristokrat havasının kökenlerinin de Fransa'ya dayandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Çünkü 1643-1715 yılları arasında Fransa krallığı olan XIV. Louis, kraliyet avına katılmasına izin verilen herkesin “boutons” olarak adlandırılan özel bir av üniforması giymesi gerektiğine karar vermiştir. Bu kostümlere “boutons” den-

Görsel 3: Fransa Kralı II. Henri.

Kaynak: Smith, A.M.; Druessedow, J.R. ve Rider, T. (1984). *Man and the Horse*, New York: Simon and Schuster Pub. (48).

Görsel 4: Marie-Louise-Elisabeth d' Orléans'ın Atlı Portresi (1710'da Av Kostümlü Berry Düşesi).

Kaynak: Jane Austen's World (2011, Aralık 16). Women's Riding Outfits in the Early 18th Century. <https://janeaustensworld.com/2011/12/16/womens-riding-outfits-in-the-early-18th-century/>

mesinin sebebinin ise kostümün önemli bir parçasının özenle işlenmiş düğmeler olduğu belirtilmiştir ve bu düğmeler geleneksel olarak bir nesilden diğerine geçmiştir (Smith, Druesedow ve Rider, 1984). Bu moda kısa sürede kendi üniformalarını tasarlamaya başlayan Avrupa soyluları arasında da yayılmıştır ve renkleri üzerinden sembolik bir unsura dönüşmüştür. Bu modanın unsurları bugün hala her av derneğinin renkli ceket yakalarında ve avlanma alanında görülebilmektedir.

1700'lerde askeri üniformalar binicilik modasını oldukça etkilemiş, binicilik kostümleri çok süslü ve ayrıntılı olmuştur. Binicilik ceketleri, askeri üniformayı taklit eden zengin altın rengi biyelerle ve kırmızı kumaştan şeritlerle süslenmiştir. 18. Yüzyılda kadınların ata binmelerinin yaygınlaşmasıyla beraber kadın binici kıyafetleri 'riding habits / binicilik alışkanlıkları' olarak ifade edilmiştir. Bu dönemde kadınlar yan eyere binmişler ve

binicilik kıyafetlerinin bir parçası olarak geniş elbiseler giymişlerdir. Elbiseleri ise erkek binici ceketlerine benzeyen ceketlerle tamamlamışlardır. 1700'lerde tipik kadın binicilik kıyafetlerini, erkeksi bir üst ve kadınsı bir alt olarak yorumlamak mümkündür. Binici kıyafetleri kiri gizlemek için genellikle koyu renkli olmuş ancak yaz için açık renkler kullanılmıştır. En iyi kışlık giysiler, genellikle koyu renklerde pahalı kadifeden yapılmıştır. Bunun yanında daha soğuk havalar için yün, çuha, ipek ve yün karışımı kumaşlar, melton yünü ve gabardin gibi sağlam ve genellikle hava koşullarına dayanıklı kumaşlar kullanılmıştır. Yaz için keten veya pamuklu dokuma kumaşlar tercih edilmiştir.

Görsel 5'te yer alan 1750'lere tarihlenen kadın binicilik ceketleri, bir erkek ceketinden esinlenerek tasarlanmıştır. Bu ceketin ince dikimi ve sade görünümü ile 18. yüzyıl kadınlarının binicilik alışkanlıklarının tipik bir örneği olduğu söylenebilir.

Görsel 5: Kadın Binicilik Montu, V&A Müzesi.

Kaynak: Collection Vam (2005, Eylül 30). Collections, Riding Habit Jacket, (1885-1886) <https://collections.vam.ac.uk/item/O117401/riding-habit-jacket-john-redfern/>

19. yüzyılın ortalarına ve sonlarına doğru, üst-orta sınıf arasında binicilik giderek yaygınlaşmıştır. 1800lerin başlarında Avrupa erkek binici kıyafetleri genel erkek modasının sadeleşmesine bağlı ve “beyefendi” görüntüsüne uygun olarak tek sıra düğmeli bir yelek ve kravat tek sıra düğmeli bir frak olarak şekillenmiştir. Ancak 19. yüzyılda binicilik modasında iki önemli değişiklik de olmuştur. Birincisi kadınlar 1800lerin sonlarına doğru etek giyip eye-

re yan oturmak yerine pantolon giymeye başlamışlardır. Ancak 1900'lere kadar bu durum çok yaygınlaşmamıştır. İkincisi ise kovboylar Amerika'da Vahşi Batı'da dolaşmaya başlamışlardır. Dişli mahmuzlu yüksek topuklu botlar ve geniş kenarlı şapkalar, kovboyların stilleriyle özdeşleşen unsurlar olmuştur. Günümüzde halen batı tarzı/kovboy tarzı olarak etkisini yitirmemiş her dem klasik bir stil olmaya devam etmiştir. 19. yüzyıl geneli içinse, binicilik

Görsel 6: Benjamin Marshall Tarafından Yapılmış George Gordon Portresi, 1806.

Kaynak: Smith, A.M.; Druessedow, J.R. ve Rider, T. (1984). *Man and the Horse*, New York: Simon and Schuster Pub. (36)

kıyafetlerinin her iki cinsiyet için de stil ve ton açısından daha yalın hale geldiğini söylemek mümkündür.

Trenleri ve nihayetinde arabaları tanıtan sanayileşme ve ulaşım devrimi ile atların kullanımını değiştirmiş, binicilik, giderek daha fazla rahatlatma, spor ve gösterilerle bağlantılı hale gelmiştir. Modern zamanların en büyük toplumsal değişimi olan kadınların özgürleşmesi modayı da değiştirmeye başlarken 1900'lerde, giderek daha fazla kadın etkisiz ata binmeye başlamıştır ve 20. yüzyılın ortalarından sonra çok az kadın eyere yan binmiştir. 1900'lerin başında Jodhpurs adı verilen geniş kalçalara (esnek kumaşın icadından önce hareket özgürlüğü sağlayan) ve dizden ayak bileğine kadar dar kesimi olan binici pantolonları giymeye başlanmıştır. Jodhpurs adı verilen bu binici pantolonların biçimsel kökeni ise Hindistan'da hem erkekler hem de kadınlar tarafından giyilen bir nevi pijama olan dar pantolon Churidars'dan gelmiştir. Bu

da aslında bir tür şalvardır. Jodhpurs tarzı binici pantolonları düğmeli ceketlerle ya da yeleklerle tamamlanmış ve uzun bir periyotta da bu stil binicilik kıyafetleri hem kadın hem erkekler tarafından giyilmeye devam etmiştir.

1900'lerin başında kadın binicilik kıyafetlerindeki devrim ise modanın efsanevi ismi Coco Chanel'den gelmiştir.

Coco Chanel, binicilikle hayatının ilerleyen dönemlerinde tanışmış olmasına rağmen, atların hayranı olmuştur. Onun binicilikle ve atlarla olan ilişkisi ise, etkili bir süvari subayı, centilmen, milyoner ve hevesli bir polo oyuncusu olan Étienne Balsan ile başlamıştır. Balsan'ın malikanesinde yaşayan Chanel, zamanını atlara binerek, tımarlayarak ve onlarla bağ kurarak geçirmiş ve bu durum onun tasarımlarına da yansımıştır. Binicilik becerisini geliştirmeye olan bağlılığı ve sade zarafet anlayışı, Chanel'i rahat pantolonlar, bini-

Görsel 7: Gabrielle Chanel ve Etienne Balsan, Royallieu, 1909.

Kaynak: Wanhavet (2016, Mayıs 27). 'Coco' Chanel and revolution of equestrian fashion <https://wanthavet.com/coco-chanel-and-revolution-of-equestrian-fashion/>

Görsel 8: Madge Bellamy Jodhpurs ile ,1920ler

Kaynak: The Dream Stress (2011, Eylül 14). Madge Bellamy riding <https://thedreamstress.com/2011/09/i-need-a-pair-of-jodhpurs/madge-bellamy-riding/>

ci botları ve ceket giymeye yöneltmiştir. Beyaz gömlek, ceket ve pantolondan oluşan geleneksel bir erkek kıyafetini, kadınsı vücuduna uyacak şekilde tasarlamıştır. Ata binmenin ateşli bir aşığı olan Coco Chanel, erkek versiyonunu temel alarak kendi pantolonunu tasarlayarak, kadın binicilik modasını neredeyse tek başına değiştirerek devrim yaratmaya doğrudan katkıda bulunmuş ve tasarımlarında kadın ve erkeği eşit bir konuma yerleştirmiştir (Mackenzie, 2018).

1910'lardan sonra binicilik kostümleri hem dönemin kadın modasına etki etmeye başlamış hem de sosyal yaşamın ve kadının özgürlüğünün prestijli temsiline eşlik etmiştir.

Madge Bellamy gibi kendine güvenen, bağımsız Hollywood yıldızları filmlerde şık yeni stil jodhpurs giymişlerdir. "Rüzgâr Gibi Geçti" yazarı Margaret Mitchell da

yeni stili benimsemiş ve bunun toplum tarafından kabul edilir olmasında etkili olmuştur. Hollywood'un binicilik sporunun popülerleşmesinde ve binicilik modasının yaygınlaşmasında önemli katkısı olmuştur. Bette Davis ve 1944 yapımı National Velvet filminde rol alan Elizabeth Taylor gibi Hollywood yıldızları, bu sporun ve kıyafetlerinin kabullerini artırmaya yardımcı olmuş, kadınların eyerde kendinden emin ve yetenekli olduğu fikrini geliştirmişlerdir.

1920lerden sonra moda dünyasının içerisine iyiden iyiye giren binicilik sporu, popüler moda dergilerinin de kapak ve içeriğinde yer almaya başlamıştır. Vogue'un 1927 yılında çıkan bir sayısında güncel binicilik modasına yer verilmiştir (Görsel 9).

Savaş sonrası yıllarda Christian Dior, Gucci ve Polo Ralph Lauren, binicilik modası da dahil olmak üzere modanın altın

Görsel 9: Vogue 1927.

Kaynak: Style My Ride (2015, Ağustos 31). History of Equestrian Fashion: 1920s to 1940s <https://www.stylemyride.net/singlepost/2015/08/31/history-of-equestrian-fashion-1920s-to-1940s>

çağına katkıda bulunmuşlardır. Haute couture tasarımcıları kendi binicilik çizimlerini başlatmış ve binicilik modası için, özellikle de kadınların binicilik modası için estetik bir değer haline gelmişlerdir. Polo ile hem isim hem logo olarak bariz bağlantıları olan, binicilikten ilham alan moda denilince akla gelen ilk isimlerden biri olan Ralph Lauren hem erkek kadın koleksiyonları hem reklam kampanyaları ile biniciliğe olan bağlılığını sürdürmeye devam etmektedir.

4. Günümüzde Atlar ve Moda İlişkisi

Binicilik kostümlerin uzun bir tarihi olduğu kadar atlar ve moda arasındaki ilişkinin de uzun bir tarihi vardır. Binicilik sporunun moda üzerinde kalıcı bir etkisi olmuştur. Atlar ve moda arasındaki hikâye de geçmişten günümüze devam etmektedir. Bunlar da binicilik kostümlerinin “sonsuz kadar” şık, zarif ve kabul edilebilir olduğunu gösteriyor demek de yanlış olmayacaktır.

Zaman içerisinde tasarımcılar kendi binicilik serilerini başlattılar ve binicilikten ilham alan koleksiyonlarını tasarlarken biniciliğin doğal zarafetinden yararlandılar. Atları, editörler dergi kapaklarına misafir ettiler, moda fotoğrafçıları baş aktör yaptılar, en nihayetinde modacılar maneki podium olarak kullandılar...

Binicilik dünyasının modayı büyük ölçüde etkilediği aşıkardır, peki tüm bunlar nereden geliyor?

Binicilik ve kostümleri insanlar üzerinde kaçınılmaz bir etkiye sahip olabilir. Çünkü atlar, kostümler ve binicilik sporu, lüks ve edep hakkında ilginç ve baştan çıkarıcı bulduğumuz her şeyi mümkün olan en basit, en ilkel duygularla birleştirebiliyor. Sadece şapkayı, diz boyu çizimleri, eldivenleri, kamçıyı ve mahmuzları düşününce bile bu aksesuarlar, varlıklı at sahibi sınıflarla ilişkilendirilmiştir ve bu nedenle binicilik okulunun çok ötesinde moda olarak görülmüştür. Elbette insanlar lüksü sever ve istek uyandıran moda her zaman popü-

Görsel 10: Hermès Logo.

Kaynak: Icon icon (2020, Haziran 12). The Logo Hermès: The Horse-drawn Carriage <https://www.icon-icon.com/en/the-logo-hermes-the-horse-drawn-carriage/>

ler olmuştur ve görünüm olarak genellikle klasik, zengin ve aristokrat çağrışımlar uyandıran binicilik modası, diğer lüks sporların yapmadığı bir şekilde popüler kültüre nüfuz etmeyi de başaramıştır.

Bir at, kelimenin tam anlamıyla, ama mecazi olarak da A noktasından B noktasına giden bir yoldur. At bir çıkış yoludur; hızlıdır, spordur, ortaklıktır ve maceradır. Bir at, karşılığında yalnızca şefkatimizi ve ilgimizi isterken bize bizde eksik olanı verebilme gücüne sahip bir varlıktır. At özgürlüktür... Onlar sevginin, tutkunun ve sürekli mücadelenin emeğidir. Belki de geleneksel binicilik modasına bağlılığımızın modadan çok binicilikle yani atlarla olan diyalogumuz ile ilgisi vardır. Ayrıntılara, tekrara, bir şeyi doğru ve sıklıkla yapmaya sarsılmaz dikkat... İyi binicilik esasen bir dizi ritüel ve rutindir; en küçük şeyleri, her detayı sürekli kontrol etmek ve yeniden kontrol etmek... Başarıyı yakalamak ve sürekliliğini devam ettirmek... İyi tasarımları ortaya koyan tasarımcıların rutini ve ritüeli de böyle bir şey değil midir zaten?

Klasiğin ötesinde, başlangıcından bu yana doğrudan binicilikle ilgili olan Hermès 150 yılı aşkın bir süre önce, 1837’de, bi-

nicilikten ilham alan ilk moda serisini doğurmuştur ve bu markanın DNA’sına işlemiştir. Bugün hala dünyanın en prestijli podyumlarında görülen Hermès, binicilik ve sürüş için orijinal olarak el yapımı eyerler ve koşum takımları üretmiş ve her zaman en yüksek kalite olarak kabul edilmiştir. Saraçlıktan ilham alan marka, her geçen gün daha da güçlenen ve bugün de varlığını sürdüren yeni deri aksesuar serisini geliştirmiştir. Atlı spor ile özdeşleşen en bilindik ve öncü moda markası olan Hermès’in 1945’ten beri kullanılan logosunda da bunu görmek mümkündür.

Hermès’in Kültürel Miras Direktörü Menhould de Bazelaire, “Kurucu Thierry Hermès ve onun soyundan gelenlerin Fransız taşıma ticareti için koşum takımları ve eyerler yapımında edindikleri bilgi birikimi paha biçilmezdir ve günümüze kadar gelmiştir. At çok talepkâr bir müşteri ve Hermès sahip olduğumuz her şeyi harika hayvanlara borçlu” (Mackenzie, 2018, 5. paragraf) demektedir. Hermes’in kelime anlamında ise yine hayvanlar aleminde mitolojik bir yansıma görülmektedir. Farklı mitolojilerde farklı tanrılara karşılık gelmesine rağmen en yaygın kabul Hermès’in sığır gütmeye, çobanlık, keçi gütmeye ve hatta at ve katır yetiştirme dahil olmak

Görsel 11: Saut Hermès.

Kaynak: Icon icon (2020, Haziran 12). The Logo Hermès: The Horse-drawn Carriage <https://www.icon-icon.com/en/the-logo-hermes-the-horse-drawn-carriage/>

üzere hayvancılığın tanrısı olması yönündedir. Bu da kuşkusuz Hermès'in atlarla olan münasebetine uygun bir göndermedir. Hermès, 2010 yılından itibaren atlı spor yarışlarının en prestijli olanlarından biri kabul edilen Saut Hermès'i organize etmektedir. Paris'teki Grand Palais'de düzenlenen yarışta dünyanın dört bir yanından gelen biniciler ve atlar üç gün boyunca yarışmaktadırlar.

Markanın baş kahramanlarıyla yolculuğu her daim devam etmiştir. Bunlardan birine yer vermek gerekirse; 2007 yılında hazırlanan 'Sur la route de la soie' (ipek yolu üzerinde) adlı videoda, lüks hippie trendi vurgulanmış, hikâyede zarif ipek eşarplarıyla doğaçlama bağlamalar yapan ve giysiler oluşturan üç bohem kadın kahraman atlarla birlikte yer almıştır.

Görsel 12: 2016 Yılında Louis Vuitton'un Spirit of Travel Adlı Reklam Kampanyası.

Kaynak: Bragmybag (2016, 22 Mayıs). Louis Vuitton Pre-Fall 2016 Spirit Of Travel Campaign <https://www.bragmybag.com/louis-vuitton-pre-fall-2016-spirit-of-travel-campaign/>

Parlayıcı bir güce, saygı uyandıran zarafete ve öngörülemeyen tavırlara sahip olan atlar, lüks reklam kampanyalarının temalarına ve göz alıcı çekimlerine baş rol oyuncusu olarak çok defa eşlik etmiştir. Moda, saygıyı garanti altına almalı ve neredeyse eylemin gücüyle ortaya çıkan somut ve yansıtıcı bir öz imaj iletmelidir. Giysiler ve atlar arasındaki ilişki de moda reklamlarında böyle sembolik diyalog kurmakta ve moda devleri kıyafetlerini atlarla eşleştirmeye her daim devam etmektedirler. Bu kampanyaların sayısı da hiç de az değildir. Bunlardan bazılarını bakacak olursak 2016 yılında Louis Vuitton'un Spirit of Travel adlı reklam kampanyası ile başlayabiliriz. Patrick Demarchelier tarafından fotoğraf çekimleri yapılan ve Fransız aktör Lea Seydoux'un yer aldığı reklama siyah at arka planda eşlik etmektedir.

Etro'nun 2019/2020 sonbahar/kış koleksiyonunun reklam kampanyasında, markanın ikonik şal deseninde bir araya gelen güçlü göçebe karakterlerden oluşan bir ai-

leyi ve efsanevi at Pegasus'tan ilham alan tasvirleri görmek mümkündür¹.

Oliviero Toscani ve Mario Testino gibi son yılların en büyük moda fotoğrafçılarından ikisi, atları içeren çok sayıda çekim yapmışlardır. Toscani Benetton için yaptığı çekimlerden birinde atların çiftleşme anını yakalayarak reklam kampanyasında kullanarak skandal yaratmıştır. Testino da fotoğraf karelerinde nadiren statik atlar kullanmaktadır. Genellikle atları dinamik olarak, basit bir adeta yürüyüşünde, dört-nala koşarken ve hatta bir atlama sırasında fotoğraflamayı tercih eden Testino, silüeti ve gücü hem modayı hem de atları en iyi anlatmanın sembolik yolu olarak kullanmaktadır.

Her sezon podyumunu tüm dünyada duygu ve tepki uyandırmak için kullanan Simon Porte Jacquemus çoğunlukla yılda iki kez düzenlediği moda şovlarını basit bir

¹ ETRO'nun 2019/2020 sonbahar/kış koleksiyonu reklam kampanyası videosu: <https://eqliving.com/high-fashion-horses/>

Görsel 13: Chloé, 2015

Kaynak: Cdn (2015). Chole Spring Summer <https://cdn.luxuo.com/2015/01/Chloe-Spring-Summer-2015-campaign.jpg>

Görsel 14: Celine, 2021.

Kaynak: Newbold, A. (2021, Şubat 8). Celine's Renaissance Show Is Our Kind Of Period Drama <https://www.vogue.co.uk/fashion/article/celine-menswear-aw21>

kiyafet gösterisinden ziyade avangart tiyatro prodüksiyonları olarak sahnelemektedir. 2016 ilkbahar/yaz koleksiyonunun defilesinde, adeta performans sanatçıları'nın gösterilerinde kendilerinin de yer alması gibi, tasarımcının kendisi gösteriye katkıda bulunmuş ve gösterinin ortasında podyumda görkemli beyaz bir atı gezdirmiştir.

Burberry artık logosunu değiştirmiş olsa da Latince'de ileri anlamına gelen sloganları prorsum ile birlikte Binicilik Şövalyesi logosunu 1901 yılında kullanmaya başlamıştır. Ancak Burberry logosunu değiştirmiş olsa da atlara ilgisini yitirmemiştir... 2021 yılında Ssense ile çevrimdışı ve çevrimiçi çok disiplinli bir tüketici deneyimi oluşturmak için bir araya gelen Burberry, bu platformda kısa süreliğine satışa sunulan Mythical Alphabet isimli kapsül ko-

Görsel 15: Horse-bit Loafers ve Jackie Bag.

Kaynak: Gucci (2023). Horsebit 1955, www.gucci.com

leksiyonunun illüstrasyonları için İngiliz grafik tasarımcısı Peter Saville ve illüstratör Jo Ratcliffe ile çalışmıştır. Alfabe yarı insan yarı at olan mitolojik atlardan ilham alan illüstrasyonlardan oluşmuştur.

Versace 2017 ilkbahar / yaz koleksiyonunun tanıtımında insan ve atlar arasındaki ilişkiye odaklanmış ve son derece dinamik karelerden oluşan bir kampanya sunmuş-

tur. Chloé, ilkbahar / yaz 2015 kampanyasını California'daki Paradise Cove'da çekmiş, sahilde iki modelin atlarla yürüyüşü fotoğraflanmıştır. Celine'in 2021 sonbahar/kış erkek defilesinde moda bir kez daha fanteziye kucak açmış ve markanın "Teen Knight Poem" isimli Rönesans temalı koleksiyonunda şövalyeleri ve atları görmek mümkün olmuştur.

Görsel 16: Ignasi Monreal İllüstrasyonu, Gucci.

Kaynak: Gucci (2018). A Gucci Hallucination, the Spring Summer 2018 <https://www.gucci.com/us/en/stories/advertising-campaign/article/spring-summer-2018-ignasi-monreal>

Görsel 17: Gucci Of Course a Horse: The Spring Summer 2020 Campaign

Kaynak: Gucci (2020, Ocak 10). Gucci Of Course a Horse: The Spring Summer 2020 Campaign (Video). Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=8jkkalO553U>

Gucci de atlarla olan bağıny defalarca göstermiştir. Gucci, Paris'teki 2009 European Show Jumping Masters yarışmasına sponsor olmuş ve sınırlı sayıda binici çizmeleri ve atkılar sunan geçici bir mağaza açmıştır. Atları yönlendirmek için ağızlarına takılan çoğunlukla demirden yapılan ve dizgine bağlı olan "gem"den esinlenerek tasarladığı ve 1953 yılında piyasaya sürdüğü Gucci "horse-bit loafers-horsebit makosen" ve 1955'de piyasaya sunulan yine binicilikten ilham alan Gucci Jackie Bag'de halen yeni

biçimler ve malzemelerle yeniden tasarlanarak etkisini sürdürmektedir.

Tam bir Rönesans aşığı ve Romalı olan Alessandro Michele'nin kreatif direktörlüğünde, markanın Hallucination isimli 2018 ilkbahar/yaz koleksiyonunun tanıtım kampanyasında klasik dönem tablolarından esinlenen videolar hazırlanmış ayrıca İspanyol illüstratör Ignasi Monreal Gucci için illüstrasyonlar yapmıştır. Bu çalışmalardan birinde Monreal siyah bir atı,

Görsel 18: Dior, Cruise 2019

Kaynak: Mackelden, A (2018, Mayıs 26). Horses Walked the Runway Alongside Models at Dior's Cruise 2019 Show in Paris. <https://www.harpersbazaar.com/fashion/fashion-week/a20923342/dior-cruise-2019-show-paris-horses-walk-runway/>

Görsel 19: Dior Haute Couture Spring/Summer 2021.

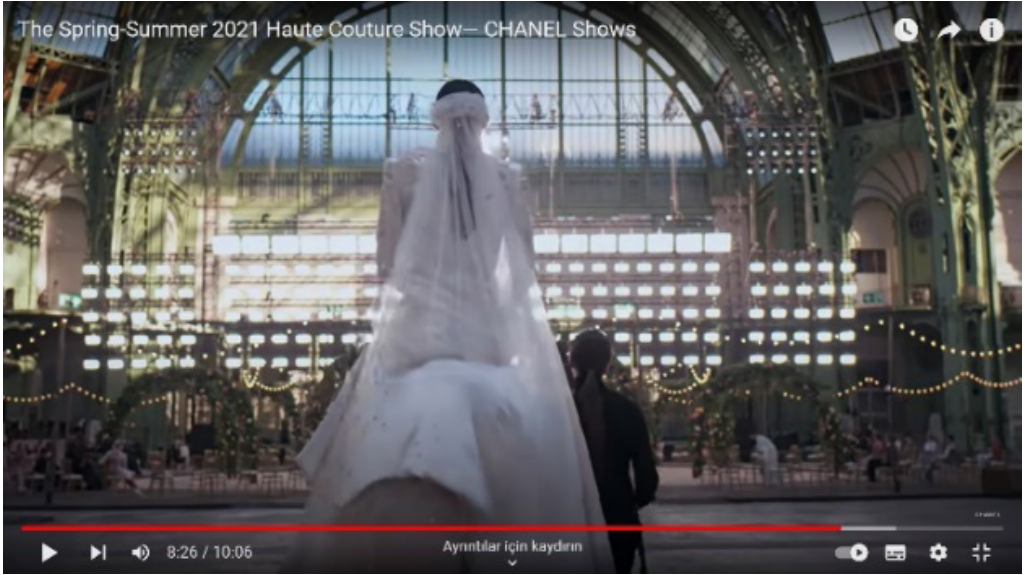
Kaynak: Madesen, C (2021, 5 Ocak). 5 Things To Know About Christian Dior's Mystical SS21 Haute Couture Show. <https://www.vogue.co.uk/fashion/gallery/dior-couture-spring-summer-2021>

Görsel 20: Chanel 2013.

Kaynak: Equestrian Stylist (2013). Chanel equestrian. <https://www.equestrianstylist.com/chanel-equestrian-spring-2013/>

Görsel 21: Chanel, 2021 İlkbahar/Yaz Haute Couture.

Kaynak: Chanel (2021). The Spring-Summer 2021 Haute Couture Show— CHANEL Shows (Video). Youtube. https://www.youtube.com/watch?v=1GzwIzGwk_k

altın zırhlı şövalyenin cep telefonuna baktığı distopik bir manzaraya yerleştirmiştir.

Ayrıca “Of Course a Horse: Gucci SS 20”² kampanyası için Gucci, yönetmen Yorgos Lanthimos ile çalışmış, kampanyada Los Angeles’ın en farklı yerlerinde, sahilde, otelde, havuzda, hatta uçakta, bir dizi gerçek at adeta kahraman olarak seçilmiş ve İtalyan moda evinin kampanyasının ana konusu olan özgürlüğün simgesi olarak atlar objektiflerin karşısına çıkmıştır.

Dior, Cruise 2019 defilesini Fransa’nın Chantilly Şatosu’ndaki kraliyet ahırlarında kurmayı seçmiştir. Meksika’da rodeoya benzer bir binicilik etkinliği olan charreada’da yarışan ve escaramuza ismi verilen atlı kadınlar da gösteride yer almışlardır. Atlar da mankenlerin yanında podyumda yürümüştür. Dior bu kadınların cesur güçlendirici atletizmini, özgürlük ve gelenek unsurlarını reklam kampanyasında da kullanmıştır.

Dior ayrıca ilkbahar/yaz 2021 Haute Couture koleksiyonunda 15. yüzyıl tarot kartlarından türetilen motiflerle hayalleri gerçeklikle birleştirmiştir. Dior, bir şatoda kaybolan bir kadının sinematik hikayesi aracılığıyla tarot kartlarının mistik, falcılık gücünü koleksiyonuna yansıtarken, fotoğraf çekimlerinde beyaz atı kullanmıştır. Dior’un kreatif direktörü ve koleksiyonun tasarımcısı Maria Grazia Chiuri. “Bu koleksiyon, Dior evinde çokça bulunan tarot dünyasını aktarıyor. Tarot kartları, Christian Dior’un mirasının mistik parçalarına hizmet ediyor, bu motifler en son Cruise 2018 koleksiyonunda yer aldı” demiştir (Madsen, 2021, 3.paragraf).

Coco’nun ölümünden yıllar sonra, Chanel 2013 yılında atlı köklerine geri dönmüştür. Binicilikle ilgili kıyafetlerin, togların ve kamçıların yer aldığı koleksiyon, Karl Lagerfeld’in çektiği siyah beyaz karelerle tanıtılmıştır. Lagerfeld’in objektifine İngiliz model Alice Dellal atlarla birlikte poz vermiştir.

Chanel, 2021 ilkbahar/yaz Haute Couture defilesinde atlarla olan bağını devam ettirmiştir. Bir düğün seremonisi andıran gösterinin finalini ise beyaz at üstünde bir gelinle tamamlamıştır.

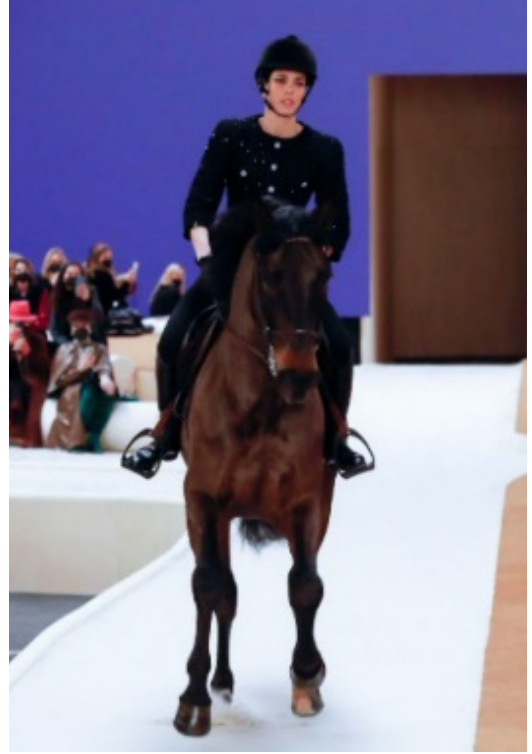
Chanel SS 2022 Haute Couture defilesinde bu defa da podyumda ata yer vermiştir. Ata binen ise, rekabetçi bir binici ve Chanel marka elçisi olan Monako Prensi Albert’in yeğeni, Monaco Prensesi Caroline’in en büyük kızı ve merhum Grace Kelly’nin torunu Charlotte Casiraghi idi. Kahverengi at podyumda dörtnala koşarken, Casiraghi siyah bir tüvit ve payetli Chanel binici ceketi giymiştir.

Atlar ve moda arasındaki ilişkiye dair en güncel etkinlik ise Stella McCartney’den gelmiştir. McCartney, sonbahar kış 2023 defilesini havai fişeklerle veya teknolojik imkanların en üst seviyede kullanıldığı podyumlarda değil, Fransa’nın en eski binicilik okulu L’École Militaire’in kapalı manejinde gerçekleştirmiş ve açılışı dörtnala koşan yedi atla yapmıştır.

İngiliz tasarımcı ilk kez canlı hayvanları podyumda göstermiştir. Asıl meselenin de bu olduğunu ifade eden McCartney “özellikle kış koleksiyonlarının sergilendiği dönemde podyumlarda çok fazla deri, kürk ve tüy var. Sadece hayvanları farklı bir şekilde gösterebileceğinizi göstermek istedim” (Leitch, 2023, 2. paragraf) demiştir ve “bu şov, en çok da dünya gezegenindeki tüm canlılar arasındaki ilişki hakkında. At olsanız da olmasanız

2 Gucci Of Course a Horse: The Spring Summer 2020 Campaign <https://www.youtube.com/watch?v=8jkkalO553U>

Görsel 22: Chanel SS 2022 Haute Couture.

Kaynak: O'Malley K (2022, Ocak 25). Chanel Bucks The Trend With A Horse And A Royal On Haute Couture Runway. <https://www.elle.com/uk/fashion/a38883845/chanel-horse-haute-couture-runway/>

Görsel 23: McCartney, Sonbahar Kış 2023.

Kaynak: Chiorando M (2023, Mart 10). Stella McCartney put live horses on the runway at French fashion show – find out why <https://www.veganfoodandliving.com/news/stella-mc-cartney-live-horses-runway/>

da bu zulüm içermeyen bir moda şovu. Bu yüzden insanlara podyumlarda izledikleri ve satın aldıkları şeylerin bir zamanlar bu atlar gibi canlı varlıklar olduğunu hatırlatmaya çalışıyorum” (Leitch, 2023, 3. paragraf) açıklaması ile dünyaya aslında bir mesaj ileten McCartney bugün gerçek ruhu olan bir gösteri yapmıştır. Markanın 22 yılı boyunca, McCartney hiçbir zaman deri, tüy ya da kürk kullanmamıştır ve bu koleksiyonda da hayvansal materyallere hiçbir şekilde yer vermemiştir. Bunlar yerine alternatif yapay deri kürk gibi malzemeleri kullanan markanın son defilesi için podyum yerine manej tercih etmesi de şaşırtıcı olmasa gerek...

5. Sonuç

Bu araştırma makalesinde atlar, binicilik ve moda arasındaki ilişki irdelenmiştir. Binicilik faaliyetlerinin milattan önceki dönemlere ve buna bağlı olarak da binicilik pantolonuyla başlayan binicilik kostüm tarihinin de oldukça eski zamanlara dayandığı ortaya konmuştur. Biniciliğin elit bir spor olarak Rönesans döneminde kabul görmeye başladığına ve bunu takip eden yüzyıllarda da etkisini arttırarak gelişim gösterdiğine dair bilgilere ulaşılmıştır. Bu gelişmelere bağlı olarak binicilik kostümlerinin değişim gösterdiği saptanmıştır. Erkekler pantolon yelek ve frak ile ata binerlerken kadınların binicilik faaliyetlerinde etek giymelerinden dolayı eyere yan bindikleri görülmüştür. 20. Yüzyılın başı itibariyle kadınların da ata binerken pantolon giymeye başladığı ve bunun yaygınlaşmasıyla erkek ve kadın binici kıyafetlerinin benzer bir stile ulaştığı sunulan kaynak ve görseller ile ortaya konmuştur. Atların ulaşım, ticaret gibi faaliyetlerde kullanımının sona ermesine bağlı olarak biniciliğin tamamen spor ve entelektüel bir faaliyete dönüşmesi ile moda dünyasının bu etkinlikten ilham aldığı hatta bu etkin-

liğe bağlı bir modanın var olmaya başladığı gözlemlenmiş ve ortaya konmuştur. Atların taşıdıkları sembolik değerlere de bağlı olarak lüks moda markalarının atlarla ve binicilik sporu ile oldukça yakın ilişki kurduğu görülmüştür. Bu ilişkinin şu an içinde bulunduğumuz yüzyılda da güçlü bir şekilde devam ediyor olmasına bağlı olarak, bundan sonraki yüzyıllar da devam edeceği kanısına varılmıştır.

Sonuç olarak yapılan çalışmanın hem atlarla ve binicilik sporu ile ilgilenenlere moda bağlamında bilgiler aktarabileceği hem de moda alanına farklı perspektiften bakarak günümüzün kalıpların dışında disiplinlerarası yaklaşımı da katkı sunabileceği düşünülmektedir.

Kaynakça

- Akcan, A. (2020). *Türk Mitolojisinde 'At' Kültü*. Sanat Karnavali <https://www.sanatkarnavali.com/turk-mitolojisinde-at-kultu/>
- Aker, J. C. (2010). Information from markets near and far: Mobile phones and agricultural markets in Niger. *American Economic Journal: Applied Economics*, 2(3), 46-59. <https://doi.org/10.1257/app.2.3.46>
- Akıncı, K. (2023). *Kelt Kültürü ve Arkeolojisi -Kelt kültürü (Celtic Culture and Archaeology -Celtic culture)*. Researchgate https://www.researchgate.net/publication/369727734_Kelt_Kulturu_ve_Arkeolojisi_-_Kelt_kulturu_Celtic_Culture_and_Archaeology_-_Celtic_culture
- Arsız Sanat (2017, Ocak 26). *Donmuş Bir Tarihi Miras: Pazarlık Halısı*. <https://arsizsanat.com/donmus-bir-tarihi-miras-pazarik-halisi/>
- BBC, (2015). *Europe's fourth ancestral 'tribe' uncovered*. BBC <https://www.bbc.com/news/science-environment-34832781>
- Beck, U.; Wagner, M.; Li, X.; Durkin-Meisterernst, D.; Tarasov, P. E. (2014). "The invention of trousers and its likely affiliation with horseback riding and mobility: A case study of late 2nd millennium BC finds from Turfan in eastern Central Asia". *Quaternary International*. 224-235. <https://doi.org/10.1016/j.quaint.2014.04.056>
- Bober, P. F. (1951). Cernunnos: Origin and Transformation of a Celtic Divinity. *American Journal of Archaeology*, 55(1), 13-51. <https://doi.org/10.2307/501179>
- Bragmybag (2016, 22 Mayıs). *Louis Vuitton Pre-Fall 2016 Spirit Of Travel Campaign* <https://www.bragmybag.com/louis-vuitton-pre-fall-2016-spirit-of-travel-campaign/>
- Britannica, T. Editors of Encyclopaedia (2022, October 31). *Four horsemen of the apocalypse*. Encyclopaedia Britannica. <https://www.britannica.com/topic/four-horsemen-of-the-Apocalypse>
- Buffalo, G. ve Firedancer, S. (2007). *Şamanların Erk Hayvanları*, (çev. Bülent Uluçer). İstanbul: Okyanus Yayıncılık.
- Cdn (2015). *Chloe Spring Summer* <https://cdn.luxuo.com/2015/01/Chloe-Spring-Summer-2015-campaign.jpg>
- Chanel (2021). *The Spring-Summer 2021 Haute Couture Show— CHANEL Shows* (Video). Youtube. https://www.youtube.com/watch?v=1G-zwlzGwk_k
- Chiorando M (2023, Mart 10). *Stella McCartney put live horses on the runway at French fashion show – find out why* <https://www.veganfoodand-living.com/news/stella-mccartney-live-horses-runway/>
- Collection Vam (2005, Eylül 30). *Collections, Riding Habit Jacket, (1885-1886)* <https://collections.vam.ac.uk/item/O117401/riding-habit-jacket-john-redfern/>
- Equestrian Stylist (2013). *Chanel equestrian*. <https://www.equestrianstylist.com/chanel-equestrian-spring-2013/>
- Esin, E. (2004). *Orta Asya'dan Osmanlı'ya Türk Sanatında İkonografik Motifler*, İstanbul: Kabalca Yayınevi.
- Ertuğrul, E. (2023). *Dünyanın İlk At Binicileri Karadeniz Yakınlarında Bulundu*. Arkeofili <https://arkeofili.com/dunyanin-ilk-at-binicileri-karadeniz-yakinlarinda-bulundu/>
- Gökçimen, A. (2005). Türkmen Atasözlerinde At. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* Prof. Dr. M. Fahrettin Kırzoğlu Özel Sayısı, Sayı 28 Erzurum (199-212).
- Gucci (2018). *A Gucci Hallucination, the Spring Summer 2018* <https://www.gucci.com/us/en/stories/advertising-campaign/article/spring-summer-2018-ignasi-monreal>
- Gucci (2020, Ocak 10). *Gucci Of Course a Horse: The Spring Summer 2020 Campaign* (Video). Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=8jkkalO553U>
- Gucci (2023). *Horsebit 1955*, www.gucci.com
- Gürçay, S (2019). Mitolojilerde Uçan At Motifi Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma. *Aydın Türklük Bilgisi Dergisi* Yıl 5 Sayı 8 Bahar- 2019 (37-54).
- Icon icon (2020, Haziran 12). *The Logo Hermès: The Horse-drawn Carriage* <https://www.icon-icon.com/en/the-logo-hermes-the-horse-drawn-carriage/>
- Jane Austen's World (2011, Aralık 16). *Women's Riding Outfits in the Early 18th Century*. <https://ja->

neustensworld.com/2011/12/16/womens-riding-outfits-in-the-early-18th-century/

Karakurt, D. (2011). *Türk Söylence Sözlüğü*. Doczz <http://doczz.biz.tr/doc/170164/t%C3%BCrk-s%C3%B6ylence-s%C3%B6zl%C3%BC4%9F%C3%BC-deniz-karakurt>

Koçkar, M.T. (2023). *Cavalcata – At Festivalleri (İtalya)*. At ve İnsan <https://www.atveinsan.com/cavalcata-at-festivalleri-italya-m419817.html>

Leitch, L. (2023). *Show Ponies: How Stella McCartney and Her Horse Whisperer Delivered a Wow Moment to Remember*. Vogue <https://www.vogue.com/article/show-ponies-how-stella-mccartney-and-her-horse-whisperer-delivered-a-wow-moment-to-remember>

Mackelden, A (2018, Mayıs 26). *Horses Walked the Runway Alongside Models at Dior's Cruise 2019 Show in Paris*. <https://www.harpersbazaar.com/fashion/fashion-week/a20923342/dior-cruise-2019-show-paris-horses-walk-runway/>

Mackenzie, M. (2018). *Equestrian Heritage in Fashion - where did it all begin?* <https://www.mackenzieandgeorge.com/blogs/news/equestrian-heritage-in-fashion>

MacNeill, T. K. (2022). *Giddy up! How high-end horse girls cantered into fashion..* Dazeddigital <https://www.dazeddigital.com/fashion/article/55764/1/giddy-up-horse-girls-cantered-fashion-bella-hadid-chanel-hermes-kendall-jenner>

Madsen, C (2021, 5 Ocak). *5 Things To Know About Christian Dior's Mystical SS21 Haute Couture Show*. <https://www.vogue.co.uk/fashion/gallery/dior-couture-spring-summer-2021>

Madsen, A. C. (2021). *5 Things To Know About Christian Dior's Mystical SS21 Haute Couture Show*. Vogue <https://www.vogue.co.uk/fashion/gallery/dior-couture-spring-summer-2021>

Newbold, A. (2021, Şubat 8). *Celine's Renaissance Show Is Our Kind Of Period Drama* <https://www.vogue.co.uk/fashion/article/celine-menswear-aw21>

Olgunlu, A. C. (2010). *Ana Tanrıca'dan Mevlana'ya*, İstanbul. Karakutu Yayınları.

O'Malley K (2022, Ocak 25). *Chanel Bucks The Trend With A Horse And A Royal On Haute Couture Runway*. <https://www.elle.com/uk/fashion/a38883845/chanel-horse-haute-couture-runway/>

Öztürk, H. (2023). *Atlarda Vücut Dili, Açık Ders* <https://acikders.ankara.edu.tr/plu->

ginfile.php/194497/mod_resource/content/0/11.-12.%20Hafta_Atlarda%20v%C3%BCcur%20dili.pdf

Öztürk, Ö. (2018). *Rhiannon (Kelt Mitolojisi)*. Ozhanoturk <https://ozhanoturk.com/2018/02/23/rhiannon-kelt-mitolojisi/>

Scott, Naomi (2005). *Special Needs, Special Horses – A Guide To The Benefits of Therapeutic Riding*. University of North Texas Pres, Denton, Texas.

Seyidoğlu, B. (1996). *"Mitolojik Dönemde At"*, Umay Günay Armağanı (ed. Özkul Çobanoğlu; Metin Özasan), Ankara: Feryal Matbaacılık,

Smith, A.M.; Druessedow, J.R. ve Rider, T. (1984). *Man and the Horse*, New York: Simon and Schuster Pub.

Style My Ride (2015, Ağustos 31). *History of Equestrian Fashion: 1920s to 1940s* <https://www.stylemyride.net/singlepost/2015/08/31/history-of-equestrian-fashion-1920s-to-1940s>

The Dream Stress (2011, Eylül 14). *Madge Bellamy riding* <https://thedreamstress.com/2011/09/i-need-a-pair-of-jodhpurs/madge-bellamy-riding/>

Wanthaveit (2016, Mayıs 27). *'Coco' Chanel and revolution of equestrian fashion* <https://wanthaveit.com/coco-chanel-and-revolution-of-equestrian-fashion/>

Wilkinson, K. (2011). *Semboller ve İşaretler* (2. baskı). Alfa Yayınları.

Wilkinson, P. ve Philip, N. (2010). *Mitoloji*. İnkilap Kitabevi.

Araştırma Makalesi / Research Article

Fintek Kavramı İle İlgili Yapılan Uluslararası Çalışmaların Bibliyometrik Analizi

Bibliometric Analysis of International Studies on the Concept of Fintech

Emir Kaan CENGİZ ¹Fulya ODUNCU ²

ÖZ

Fintech son on yılda fazlaca çalışmaya başlanmış bir konu olmakla birlikte farklı disiplinlerde de yer etmeye çalışmaktadır. Türkçe literatürde Fintech (Fintek) ile ilgili bibliyometrik bir analiz bulunmamaktadır. Analiz için Web of Science veri tabanından yararlanılmıştır. Web of Science'ta "title" seçilmiş, "fintech" anahtar kelimesi ile tarama yapılmıştır. Veri tabanında bulunan tüm kategoriler, diller, belgeler, yazarlar, yayımcılar, yayın başlıkları ve indeksler araştırılmıştır. Bunun sonucunda bulunan 1081 araştırmanın tümü dahil edilmiştir. 1081 çalışmanın bibliyometrik analizini yapabilmek için VOSviewer 1.6 18. versiyonundan yararlanılmıştır. Sırasıyla birlikte oluşum, anahtar kelimeler ve alıntılar kullanılmıştır. Bu çalışmanın amacı Web of Science veri tabanında bulunan; Fintech ile ilgili yapılan araştırmaları bibliyometrik analiz yöntemi ile araştırıp ortaya çıkarmaktır. Sonuçlara bakıldığında Web of Science veri tabanındaki ilk yayın 2015 yılında yayımlanmıştır. En çok yayın 2022 yılında (307) yapılmıştır. Fintech alanındaki en fazla doküman türü makale (848)'dir. En yaygın Fintech kategorisi 306 yayın sayısı ile iş finansıdır. En çok yayın İngilizce dilinde (1066) yapılmıştır. Dizin olarak en fazla Social Sciences Citation Index (SSCI) (477) kullanılmıştır. Ortak yazarlık açısından yazarlara göre en fazla belge (9) Arner, Douglas W.'ya aittir. Ortak yazarlıkta üniversiteler bazında en yüksek alıntı sayısına sahip üniversite New York University (455), ortak yazarlıkta ülkeler açısından ise en fazla belgeye sahip ülke Çin (262)'dir. Fintech ile ilgili yapılan çalışmalarda bağlantı gücü en yüksek kelime Fintech (576), en fazla alıntı yapılan belge Gomber 2018b (361)'ye aittir; en çok alıntı yapılan kaynak 412 alıntı ile Technological Forecasting and Social Change Journal of Management Information Systems'tir. Üniversitelere bakıldığında en fazla alıntı yapılan üniversite New York University (455)'dir. Son olarak en fazla alıntı yapılan ülke 3546 alıntı ile Çin'dir.

Anahtar Kelimeler: fintech, web of science, bibliyometrik analiz.

1 Dr. Öğr. Üyesi, Altınbaş Üniversitesi, Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü, kaan.cengiz@altinbas.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7102-8583)

2 Dr. Öğr. Üyesi, Altınbaş Üniversitesi, Yönetim Bilişim Sistemleri Bölümü, fulya.oduncu@altinbas.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1340-9273

ABSTRACT

Fintech is a subject that has started to be studied a lot in the last ten years, but it is also trying to take place in different disciplines. There is no bibliometric analysis about Fintech (Fintek) in the Turkish literature. Web of Science database was used for analysis. In Web of Science, "title" was selected and searched with the keyword "fintech". All categories, languages, documents, authors, publishers, publication titles and indexes in the database were searched. As a result, all 1081 studies were included. VOSviewer 1.6 version 18 was used to perform bibliometric analysis of 1081 studies. Formation, keywords and citations were used, respectively. The aim of this study is in the Web of Science database; It is to investigate and reveal the researches on Fintech with the bibliometric analysis method. Looking at the results, the first publication in the Web of Science database was published in 2015. The most publications were made in 2022 (307). The most document type in the Fintech field is article (848). The most common Fintech category is business finance with 306 publications. The most publications were made in English (1066). The Social Sciences Citation Index (SSCI) (477) was used the most as an index. In terms of co-authorship, the most documents (9) by authors belong to Arner, Douglas W. The university with the highest number of citations in co-authorship on the basis of universities is New York University (455), and the country with the highest number of documents in co-authorship is China (262). In the studies on Fintech, the word with the highest connection strength is Fintech (576), while the most cited document belongs to Gomber 2018b (361); The most cited source is the Technological Forecasting and Social Change Journal of Management Information Systems with 412 citations. Looking at universities, the most cited university is New York University (455). Finally, the most cited country is China with 3546 citations.

Keywords: Fintech, Web of Science, Bibliometric Analysis.

1. Giriş

1994 yılında Citigroup diğer finansal kurumlar ve bankalar ile arasındaki bir proje çalışmasında ilk kez Fintech kavramını kullanmıştır. Ancak bu kavram bilimsel olarak 2015 yılında tanımlanmıştır. Bu tanımlamada Fintech Kavramı dar ve geniş olmak üzere iki kategoriye ayrılmıştır. Yapılan araştırmalarda Fintech ile ilgili kesin bir tanım bulunmamakta; teknolojik gelişmeler bağlamında her gün yeni bir Fintech kavramı ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle bugüne kadar yapılmış Fintech araştırmaları, literatür bağlamında Fintech'in finans sektörü üzerindeki etkilerine yoğunlaşmıştır. Ayrıca Fintech hakkında

alt bölümlerini oluşturan; kitle fonlaması, varlık yönetimi, yatırım ve bankacılık, blockchain teknolojisi ve alternatif ödeme sistemleri ile ilgili çalışmalar yapılmıştır.

Fintech konusunda yapılan tanımlamalara bakıldığında zaman dar ve geniş anlamda farklı tanımlarla karşılaşılmaktadır.

Arner ve diğerleri (2015), Fintech kavramını teknolojinin etkin olduğu finansal çözümler şeklinde ele alırken; Fintech terimini belirli sektörlerle sınırlandırmadan geleneksel hizmetler ve bankacılık endüstrilerinin sağladığı hizmet ve ürünleri kapsayacak şekilde geniş tanımlamışlardır.

Micu ve Micu (2015), çalışmalarında ise Fintech kavramını ticarete, kurumsal yapıdaki işletmelerde ve finans alanında faaliyet gösteren şirketlerde müşteriyle (tüketiciyle) etkileşim içerisinde olmak, hizmetleri kolaylaştırarak basit ve anlaşılır şekilde sunmaya yardımcı olan bir alt sektör şeklinde tanımlamışlardır.

Literatürde 2015 yılında Fintech hakkında kavramsal tanımlamalar yapılmadan önceki yıllarda; bankacılıkta dijitalleşme, yapay zeka, algoritmik robotlar, hisse-tahvil alım satımı ya da online bankacılık işlemlerinin yapıldığı finansal e-ticaret gibi konularda pek çok araştırmanın yapıldığı gözlemlenmiştir.

Fintech'lerin sunduğu dijital uygulamalar; finansman, yatırım, finansal danışmanlık, ödemeler, sigortacılık, operasyon, iletişim şeklinde alt dallara ayrılmaktadır (OECD, 2017, s.8-15). Yine Fintech'ler bu uygulamaları; dağıtılmış defter teknolojisi, yakın alan iletişimi (NFC), büyük veri analizi, nesnelerin interneti (IoT), yapay zeka, makine öğrenmesi, bulut depolama ve bulut uygulamaları, biyometri, artırılmış ya da sanal gerçeklik teknolojilerini kullanarak gerçekleştirmektedir (OECD,2018, s.14).

2. Literatür Taraması

Literatüre bakıldığı zaman Fintech (Fintech) kavramının temel nitelikleri konusunda bir görüş birliği bulunmakla birlikte Fintech kavramı için net bir tanımlama ve belirleme yapılamadığı görülmektedir. Öncü çalışmaların ilk hedefi bir tanım bulmak şeklinde olmuş; daha sonra yapılan çalışmalarda ise Fintech kavramının bileşenleri, etkileri ve geleceği hakkındaki konular üzerinde durulmuştur.

Arner, Barberis ve Buckley (2015) yılındaki çalışmalarında Fintech (finansal teknolojiyi) kavramını, teknolojiyi kulla-

narak finansal çözümler sunmak şeklinde tanımlamışlardır. Ayrıca dijital dönüşüm ve Fintechin gelişimini 3 farklı dönem için ele almışlardır. 2008 yılından sonra başlayan üçüncü evrenin de start-up'lar tarafından yönetildiği ve bu dönemde yenilikçi yaklaşımların potansiyel faydalarının riskler için oluşturulan regülasyonlarla dengelemesinin zor olacağı vurgulanmıştır.

Treleaven (2015) yılındaki çalışmasında, büyük veri analitiğini kullanmak ve çevrimiçi düzenleyici raporlamayı kolaylaştırmak için RegTech şirketlerinin yapabileceklerini araştırmıştır. Bu şirketler teşvik edilirken; finansal sektördeki düzenleyici kurumlar ve alınan kararların etkileri incelenmiştir. Büyük verinin bu kararlar üzerindeki etkisi üç farklı eylemle açıklanmaya çalışılmıştır. Bunlar; Fintech düzenlemeleri için açık kaynaklı platformlar, raporlamayı kolaylaştırıp, standart hale getirecek XML düzenleyiciler ve uluslararası standartları oluşturacak bir kuruluş şeklindedir. Yazar makalenin sonunda Birleşik Krallık (UK) Finansal Otoritesinin bu konularda verdiği yanıtlar incelenmiştir.

Maier (2016) yılındaki çalışmasında; Fintech kavramının en önemli bileşenlerinden biri olan kitle fonlamasını araştırmıştır. Çalışmada borç verenlerin ve borç alanların kitle fonlaması platformlarına nasıl çekileceği; ikili değişim yönteminin nasıl olacağı incelenmiş; yani borç alanların nasıl geleneksel banka finansmanından kitle fonlamasına geçileceği; yine borç verenlerin ise Fintechlere nasıl uyum sağlayacağı konularına değinilmiştir. Bu geçişin eş zamanlı yapılmasının faydaları üzerinde durulmuştur. Ayrıca yazar tarafından Fintech için yeni bir tanım yapılmış; hem arz hem de talep yönünden konuyu araştırılmıştır. Bu nedenle ikili değişim davranışı yönteminin bu iki taraf için de önemi ortaya konmuştur.

Barberis ve Arner (2016) çalışmalarında, Çin'in finansal sektörünü ele almışlardır. Özellikle son 40 yıl içerisinde Çin Ekonomisi'nde kobilerin ağırlığı artarken bankacılık sektöründe verilen kredilerin sadece %20'sinin kobilere verilmesinin yaratmış olduğu rahatsızlık ve meydana getirdiği gölge bankacılık kavramı nedeniyle Fintechte yaşanan gelişmeler Çin bankacılık ve kredi sektörünü ciddi etkilemiştir. Fintech sayesinde peer to peer (borç veren ile borç alanın karşılıklı kredi alışverişi yaptığı) kredi mekanizmalarının artışı Çin'de önemli yer tutmaktadır. Yine çalışmada Fintech sayesinde Çin bankacılık sektörünün daha liberalleştiği ve gölge bankacılığın kontrol altına alınabildiği görülmüştür. Yine bu akımın Çin'den başlayarak dünyaya yayılması beklenmektedir.

Chishti (2016) çalışmasında, İngiltere'de yeni gelişen alternatif finans sektörü olarak kabul ettiği Fintechlere genel bir bakış yapmış, Fintechlerin arkasındaki itici güçler ve iş modellerini açıklamıştır. Ayrıca İngiltere'deki peer to peer borç verme ve kitle fonlaması modellerini inceleyerek endüstrinin başarısını açıklamaya çalışmıştır. Çalışma sonucunda, güçlü finansal geçmişe sahip İngiltere'nin gelişmekte olan Fintek endüstrisi ile bütünleşerek; finans alanındaki liderliğini devam ettireceğine ve Avrupa'daki diğer Fintek merkezlerinin de Fintech devriminden yararlanarak büyüyecekleri anlaşılmıştır.

Micu ve Micu (2016) yılındaki çalışmalarında Fintech kavramını tanımlayarak; şirketlerin uyguladığı finansal teknolojileri kategorize etmiştir. Ayrıca Fintek firmalarının tüketiciye sundukları ve etkileri; yıkıcı ve yapıcı şekilde ele alınmıştır. Yine Romanya Borsasında faaliyette bulunan finansal hizmet sağlayıcı kurumlar; Romanya Finansal Denetim Kurumu'nun

belirlediği kurallar çerçevesinde incelenmiştir.

Gai vd. (2016) çalışmalarında, teorik verilere dayalı bir Fintek çerçevesini önermek için günümüzde başarılı olanları toplayıp incelemiştir. Böylece bir Fintek anketi oluşturulmuştur. Güvenlik ve gizlilik, veri teknikleri, donanım ve altyapı, uygulamalar ve yönetim ve hizmet modellerini içermekte olan beş teknik konu özetlenerek ankete ve çalışmaya eklenmiştir. Çalışma sonucunda Fintek çözümleri konusunda aktif bulgulara ve önerilere ulaşılmıştır.

Dorffleitner vd. (2017) çalışmalarında o ana kadar henüz evrensel bir tanımı yapılmamış olan fintek ifadesinin tanımını araştırmışlardır. Yaptıkları kısa tanımla fintek terimini, finansal hizmetleri modern, yenilikçi teknolojilerle birleştiren şirketler ve finansal yapılar şeklinde açıklamışlardır. Daha geniş yaptıkları tanım ise bankalara ve finansal hizmetler sunan kurumlara teknolojik içerikler sağlayan kurumlar şeklindedir. Çalışmanın sonunda fintek kavramını; finans (finansman), varlık yönetimi, ödemeler ve diğer fintek uygulamaları şeklinde 4 gruba ayırıp açıklamışlardır.

Varga (2017) çalışmasında, farklı ekosistemlerin ve iş katmanlarının; merkezinde inovasyon olan fintek'in ortaya çıkışını nasıl hızlandırdığını anlamaya çalışmış ve henüz literatürü yeterince doldurulmamış fintek kavramını açıklamaya çalışmıştır. Ayrıca yazar çalışmasında küresel trendlere odaklanarak; finansal teknolojiler kavramını sosyal, ekonomik ve çevresel şekilde üç yönüyle ele almıştır. Araştırma sonucunda sigorta şirketleri, emeklilik fonları, yatırım fonları ve diğer finansal araçlar finans sektörü şeklinde bütün olarak alınmış ve fintek kavramının net bir tanımı ortaya konmuştur. Fintek sektöründeki hızlı büyümenin; bilgi teknolojileri sektörünün

deki büyümeye bağlı yazılım sektöründeki büyümeden; teknoloji şirketlerinin ortaya koyduğu yeni ve karlı iş modellerinden ve bu modellerin merkezine kullanıcının oturtulmasından kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Gomber, Koch ve Siering (2017) çalışmalarında fintek kavramının tanımını yapmışlardır. Dijital finans ve fintek şirketlerinin yenilikçi hizmetleri yeni finansal ürünleri; finansal işletmeleri, finansla ilgilenen yazılım sektörünü, müşteri ilişkilerini etkilemiştir. Bu nedenle çalışmada yazarlar dijital finansı ve mevcut durumunu ele almıştır. Ayrıca gelecekte dijital finans ve fintekte yaşanacak gelişmeler araştırılmıştır. Bunu yaparken dijital finans küpü adı verilen bir kavram kullanılmıştır. Böylece araştırmacı ve uygulayıcılar dijital finansa yönlendirilmiş, akademisyenlere yol gösterilmeye çalışılmıştır.

Alt, Beck ve Smits (2018), çalışmalarında dijital dönüşüm ve bilgi teknolojilerindeki gelişmenin finans sektörü üzerindeki etkilerini ve yarattığı dönüşümü ele almışlardır. Araştırmacılar bilgi teknolojilerini fiziksel medyaya dayalı, analog teknolojiler ve son olarak da dijital teknolojiler olarak 3 ayrı dönemde incelemişlerdir. Bu dönemlerde finans sektöründe değişimlerin ele alındığı çalışmanın içerisinde ayrıca finTek'in finansal sektörünü dahili, ağ ve harici olmak üzere üç dönüşüm seviyesinde; bankacılıkta BankTech, sigortacılıkta InsurTech ve düzenleyicilerin RegTech şeklinde alt başlıklara nasıl böldüğü araştırılmıştır.

Loo (2018) çalışmasında, finansal girişimler üzerinde durmuş, fintech tanımı yapmıştır. Yazar ABD tüketicilerinin finansal yenilikler konusunda engellendiğini ve bu nedenle geri kaldığını belirterek, fintechlerin büyük bankaların batma riskinin eko-

nomideki etkilerini azaltabileceğini ancak finansal teknoloji şirketlerinin çok büyük ve kontrolsüz şekilde büyüyerek kartel haline gelmesinin ise ekonomiyi tehlikeye sokacağını vurgulamıştır. Tüketicilere fayda sağlamanın yolunun rekabet mekanizmasından geçtiği ve ABD devletinin rekabeti ve piyasayı düzenleyen kurumlarının çok parçalı yapısının düzenlenmesi ve yenilenmesi gerektiği; bu kurumların güçlendirilmesinin gelecek açısından üstünlük sağlayacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Gimpel, Rau ve Röglinger 2108 yılındaki çalışmalarında, öncelikle Fintekler hakkında açıklayıcı bir tanımlama yapmışlardır. Daha sonra Fintech dönüşümünün evreleri incelenmiş; Fintechin üç alt alanı BankTech, InsurTech, RegTech için; dahili, harici ve network şeklinde olmak üzere üç dönüşüm düzeyinde araştırma yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda Fintech sektöründe bankacılık sektörünün hakim olduğu, Fintech yeniliklerinin sektöre ilgisinin az olduğu, blockchain teknolojisinin dağıtık defter teknolojisinin tartışmalara yol açtığı, Fintechlerin finansal şirketlerden çok daha ağırlıklı olarak IT şirketleri olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Lee ve Shin (2018) çalışmalarında, fintech için tarihsel bir bakış açısı ile fintech ekosistemini ele almaktadır. Çalışma içerisinde fintechin geniş bir tanımı yapılmış, çeşitli fintech iş modelleri ve yatırım türleri tartışılmıştır. Yine hem fintechler için hem de klasik finans kurumları için teknik ve yönetsel açıdan zorluklar ele alınarak fintech ekosisteminin mimarisi ortaya çıkarılmıştır.

Drasch vd. (2018) yılında yaptıkları çalışmalarında, bankalarda gerçekleşen dijitalleşmenin yeni bankacılık hizmetlerini olanaklı hale getirdiğini ve oluşan müşteri

taleplerinin bankacılık sektöründe köklü değişiklikler yaptıklarını ele almışlardır. Yazarlar, fintechlerin inovasyon odaklı müşteri çözümleri sunarken bankacılık sektörünün geri kaldığını ve bu konuda yeterli araştırma yapılmadığını fintechler ile bankalar arasındaki ilişkinin araştırılmadığı konularına değinmişlerdir. Çalışma içerisinde bu araştırma açığını kapamak için teorik olarak kurulmuş ve ampirik olarak kanıtlanmış bir taksonomi önerilmiştir. Literatüre dayanan 136 vaka, 12 uzman görüşmesine dayanan sonuçlar; banka-fintech işbirliğini 13 boyutla tanımlandırmıştır. Çalışma bulguları; fintechlerle bankacılık sektörü arasında entegrasyon ve kurumlararası işbirliği konularında teorik katkı yaparak; pratik çıkarımlar yapılmasına olanak sağlamıştır.

Haddad ve Hornuf (2019), çalışmalarında fintek gelişmelerini ortaya çıkaran girişimcileri teşvik eden ekonomik ve teknolojik belirleyicileri araştırmışlardır. Araştırma sonucunda ekonomisi gelişmiş ve risk sermayesi gruplarının olduğu ülkelerde fintek startup oluşumlarının daha fazla olduğu görülmüştür. Yine şirketlerin kredilere erişiminin zor olduğu ülkelerde fintek girişim sayısının daha fazla olduğu görülmüştür. Özellikle bilgi teknolojileri alanındaki gelişmelerin fintekler üzerinde itici ve belirleyici güç olduğunu görmüşlerdir. Bu nedenle fintek aktif politikalarla fintek sektörünün düzenlenmesi gerektiği sonucuna da ulaşmıştır.

Ryu ve Ko (2020) çalışmalarında Fintek'in büyümesine yönelik yüksek beklentilere rağmen gerçek dünyada beklenen büyümeye neden ulaşamadığı sorunsalını araştırmışlardır. Bu nedenle fintek'te belirsizlik ve bilgi teknolojileri kalitesi arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Hizmet kalitesi, belirsizlik kontrolünde ve sürekli fintek kullanımında en önemli faktör olarak bulun-

muştur. Yine bilgi işlem teknikleri diğer dijital hizmetlere göre fintekler üzerinde daha baskın şekilde etkili olmaktadır. Çalışma sonucunda fintek sağlayıcılara; fintek inovasyonu konusunda tasarım ve uygulama açısından bir öngörü ve sürdürülebilir bir ekosistem yaratmanın yolları gösterilmiştir.

Giglio (2022) çalışmasında fintek evrimini analiz etmiştir. Çalışma içerisinde ulusal ve uluslararası genel tanımlamalar yapılmış, altı ana Fintek modeli analiz edilmiştir. Fintech geniş anlamda finans alanındaki inovasyonlar şeklinde tanımlanırken; bunu gerek üretim esnasında gerekse son kullanıcı hizmetleri sırasında yeni teknolojilerin kullanılması yoluyla sağlamaktadır. Çalışmanın sonucunda ise Fintek; bir endüstriyel sektör olmaktan ziyade finansal hizmetlerle doğrudan ve dolaylı bağlantılı olan faaliyetlerin yürütülmesinde teknolojik yenilikler şeklinde ifade edilmiştir.

3. Yöntem

Bu çalışmada araştırma konusu Fintek (Fintech) olan yayınlar taranarak bibliyometrik analiz yapılmıştır. Araştırma verileri olarak; Web of Science veri tabanındaki konuyla ilgili tüm indekslenmiş yayınlar analize eklenmiştir (E.T.21.06.2023). Analiz için VOSviewer 1.6 programının 18. Versiyonu kullanılmıştır.

4. Bulgular

VOSviewer programı kullanılarak elde edilen bulgular; ortak yazarlık, birlikte oluşum, alıntı şeklinde başlıklara ayrılmıştır. Bu başlıklar da yazarlar, ülkeler, üniversiteler gibi alt başlıklarda ayrılarak sonuçlar incelenmiştir.

Tablo 1. Fintech Alanındaki Yayınların Yıllara Göre Dağılımı

Yıl	Yayın Sayısı
2015	2
2016	19
2017	36
2018	94
2019	115
2020	154
2021	211
2022	307
2023	143
Toplam	1081

Kaynak: Web Of Science.

Tablo 2. Fintech Alanındaki Yayınların Doküman Tipi

Yayın Türü	Adedi
Makale	848
Bildiri	122
Erken Erişim	101
Kitap Bölümü	80
Editör Görüşü	51
Gözden Geçirilmiş Makale	30
Kitap İncelemesi	11
Kitap	10
Düzeltilme Yayın	10
Toplantı Özeti	2

Kaynak: Web Of Science.

Yukarıdaki tabloya bakıldığında Fintech ile alakalı en az çalışma 2015-2016 yıllarında yapılmış, en çok çalışma 307 dökümanla 2022 senesinde yayımlanmıştır.

Tablo 2’de ise yayın türü açısından en çok makalenin yazıldığı ve en az da kitap, düzeltme yayın ve toplantı özeti türünde yayın yapıldığı görülmektedir.

Tablo 3. Fintech Alanındaki Yayınların Kategorileri

Web of Science Kategorileri	Yayın Sayısı
İş Finansı	306
Ekonomi	200
İşletme	172
Yönetim	142
Bilgisayar Bilimi Bilgi Sistemleri	78
Hukuk	77
Bilgisayar Bilimi Teori Metotları	56
Çevresel Çalışmalar	56
Çevre Bilimleri	53
Yeşil Sürdürülebilir Bilim Teknolojisi	50
Diğer	611

Kaynak: Web Of Science.

Tablo 4. Fintech Alanındaki Yayınların Dillere Göre Dağılımı

Yayın Türü	Yayın Sayısı	%
İngilizce	1066	99
İspanyolca	6	1
Rusça	4	0
Lehçe	2	0
Portekizce	2	0
Slovak	1	0
Toplam	1081	

Kaynak: Web Of Science.

Fintech çalışmalarında en çok kullanılan Web of Science kategorileri sırasıyla iş finansı, ekonomi, işletme ve yönetimdir.

Tablo 4 incelendiğinde en çok yayın yapılan dil İngilizce iken onu İspanyolca ve Rusça izlemektedir. Lehçe, Portekizce ve Slovakça dillerinde yeterli yayın yapılmamıştır.

Tablo 5. Fintech Alanındaki Yayınların Yer Aldığı Dizinler

Web of Science Index	Yayın Sayısı
Social Sciences Citation Index (SSCI)	477
Emerging Sources Citation Index (ESCI)	310
Science Citation Index Expanded (SCI-EXPANDED)	182
Book Citation Index – Social Sciences & Humanities (BKCI-SSH)	89
Conference Proceedings Citation Index – Science (CPCI-S)	87
Conference Proceedings Citation Index – Social Science & Humanities (CPCI-SSH)	48
Arts & Humanities Citation Index (A&HCI)	14
Book Citation Index – Science (BKCI-S)	10

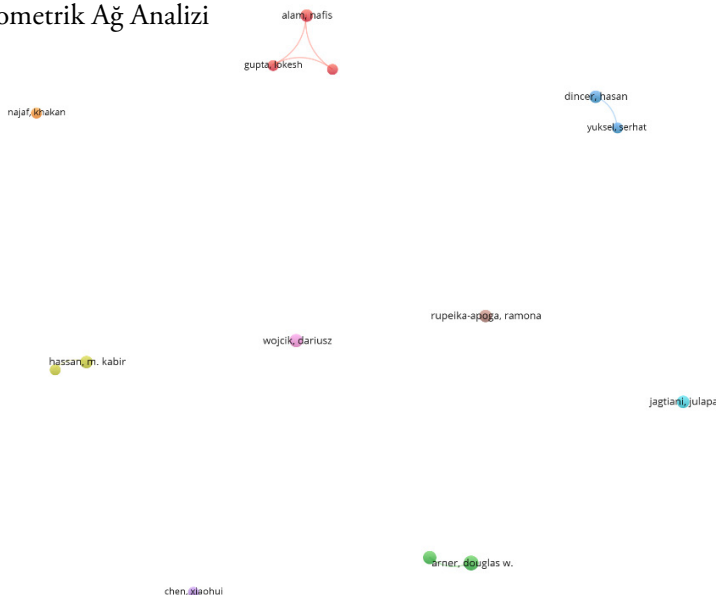
Kaynak: Web Of Science.

Tablo 5'e göre Fintech alanında yapılan araştırmalarda en çok çalışmanın yayınlandığı dizinler; Social Sciences Citation Index (SSCI) 477 yayın, Emerging Sources Citation Index (ESCI) 310 yayın, Science Citation Index Expanded (SCI-EXPANDED) 182 yayın ile yer almaktadır.

VOSviewer HARİTALARI

Fintech ile ilgili yapılan araştırmalar için VOSviewer haritalama yöntemlerinden

Harita 1. Fintech Alanındaki Yayınların Ortak Yazarlık Açısından Yazarlara Göre Dağılımının Bibliyometrik Ağ Analizi

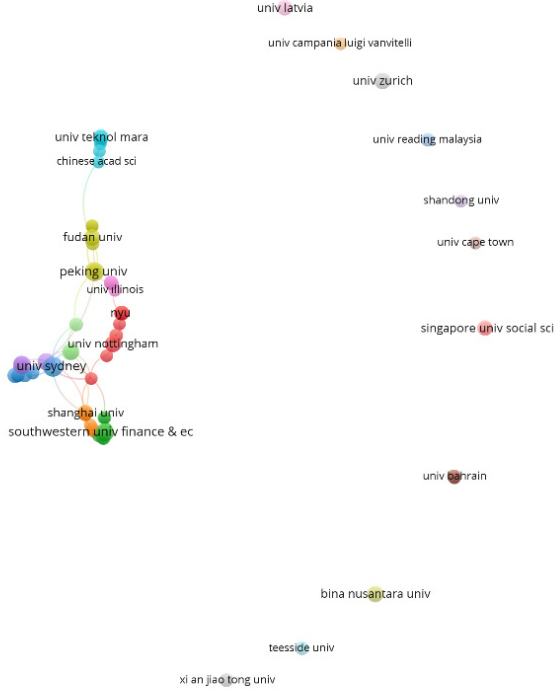

yararlanılmıştır ve gerekli analizler bu program ile tamamlanmıştır.

Ortak Yazarlığa Dayalı Haritalama Yazarlar

Fintech ile ilgili iş birliğini göstermek için ortak yazarlık analizi kullanılmıştır. Bu analizde yazarlar üniversiteler ve ülkelerle ilintili bilgiler elde edilmiştir. İlk sıradaki analiz yazarların iş birliğine aittir.

Harita 2. Fintech Alanındaki Yayınların Ortak Yazarlık Açısından Üniversitelere Göre Dağılımının Bibliyometrik Ağ Analizi

Yazarların Haritalanması

Toplam 2604 yazardan 14'ü en az 5 dokümana sahip yazarlardır. İlk sırada Arner, Douglas W. (9 dokümanla) yer alırken Buckley, Ross P. ve Wojcik, Dariusz (7 dokümanla) bulunmaktadır. Arner, Douglas W. ve Buckley, Ross P. yeşil renk ile birbirleriyle ilişkisi bulunan yazarlardır.

Üniversitelerin Haritalanması

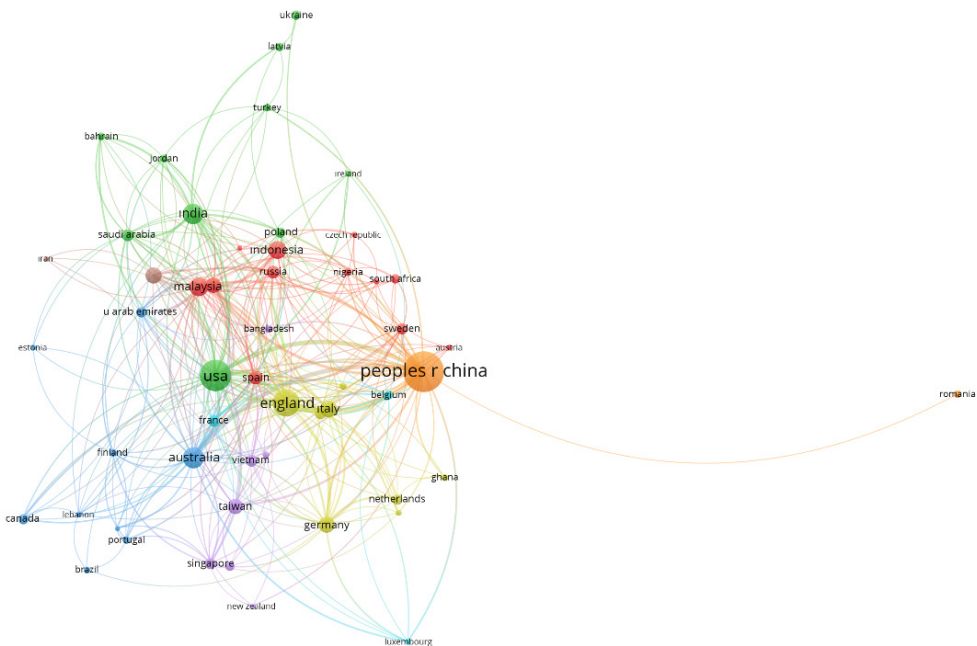
Bir üniversitenin minimum belge sayısı, yazarda olduğu gibi 5 olarak seçilmiştir. 1437 üniversitenin 67 tanesi bu eşiğe uygundur. Ortak yazarlık açısından üniversite olarak en çok belgeye sahip olan üniversiteler: University of Sydney (13), Peking University (12), The University of Hong Kong (11), Southwestern University Finance and Economy (11), University New

South Wales (10) ve University Oxford (10) şeklindedir.

Ortak yazarlıkta üniversiteler açısından en çok alıntı yapılan ilk dört üniversite; New York University (455), Singapore Management University (417), University Sydney (375), Southwestern University Finance&Economy (334).

University of Sydney, Southwestern University Finance and Economy ve University Hong Kong üniversiteleri hem belge sayısı hem de alıntı sayısı olarak üst sıralarda yer alan üniversitelerdir. Buna rağmen Peking University (180 alıntı) ve University New South Wales (233 alıntı) üniversiteleri çalışma sayıları ilk sırayı paylaşsa da alıntı sayısı University Sydney, Southwestern University Finance&Economy

Harita 3. Fintek Alanındaki Yayınların Ortak Yazarlık Açısından Ülkelere Göre Dağılımının Bibliyometrik Ağ Analizi

ve University Hong Kong üniversiteleri kadar yüksek değildir.

Ülkelerin Haritalanması

Bir ülkenin minimum belge sayısı 5 olarak değerlendirilmiştir. 97 ülkeden 67 tanesi eşiği karşılamaktadır.

Ortak yazarlıkta ülkeler açısından en fazla belgeye sahip ilk 4 ülke sırasıyla Çin (262), A.B.D. (155), İngiltere (120) ve Avustralya (74) şeklindedir. En fazla alıntı yapılan ülkeler ise Çin (3546), ABD (3537), İngiltere (2526) ve Avustralya (1328) olarak sıralanmaktadır. Toplam bağlantı gücü olarak Çin (178), ABD (142), İngiltere (135), ve Avustralya (99) ülkeleri ilk sıralarda yer almaktadır.

Yukarıdaki bilgiler ışığında Çin, ABD ve İngiltere hem belge sayısı, hem alıntı sa-

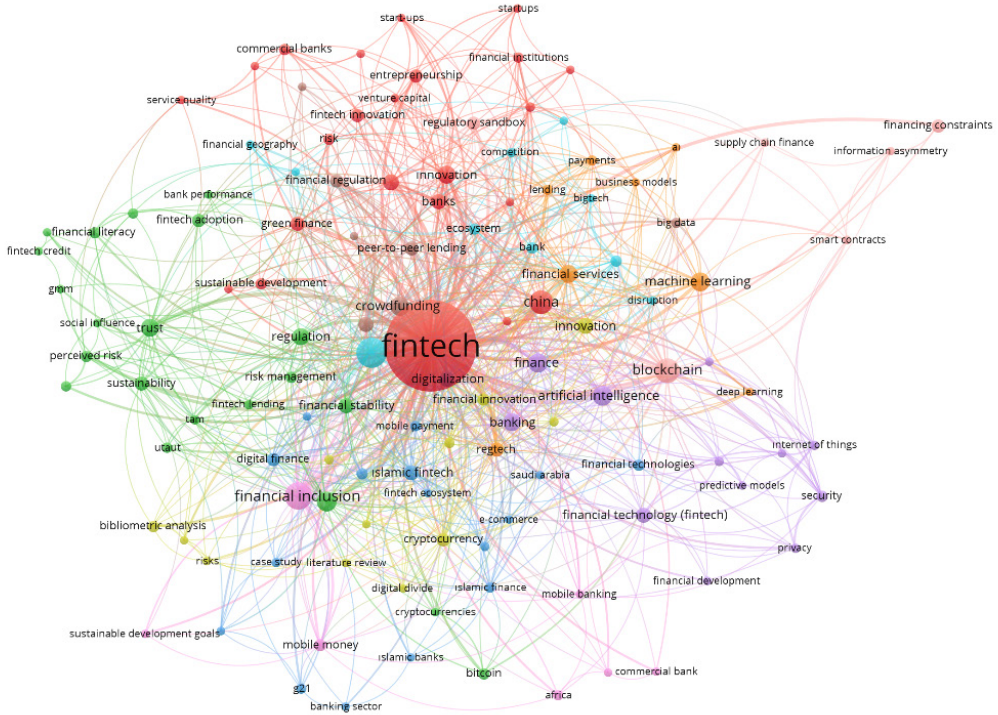
yısı, hem de toplam bağlantı gücü verileri değerlendirildiğinde en üst seviyede yer alan ülkelerdir. Dikkat çeken bir diğer husus Almanya'nın 42 dokümanla 1283 alıntı sayısına sahip olduğu yani az belgeyle çok atıf aldığı anlaşılmaktadır. Kolombiya'da 5 dokümanla hiç atıf alamamıştır.

Ülkelerin aralarında olan bağlantı gücü esas alındığında 54 ülkeden 53 tanesinin birbiriyle bağlantılı olduğu görülmüştür. Bu nedenle harita oluşturulurken birbiri ile bağlantılı olan 53 ülke baz alınmıştır. Bu ülkelerin dışında kalan Litvanya hiçbir ülkeyle bağlantısı olmadığı için haritaya dahil edilmemiştir.

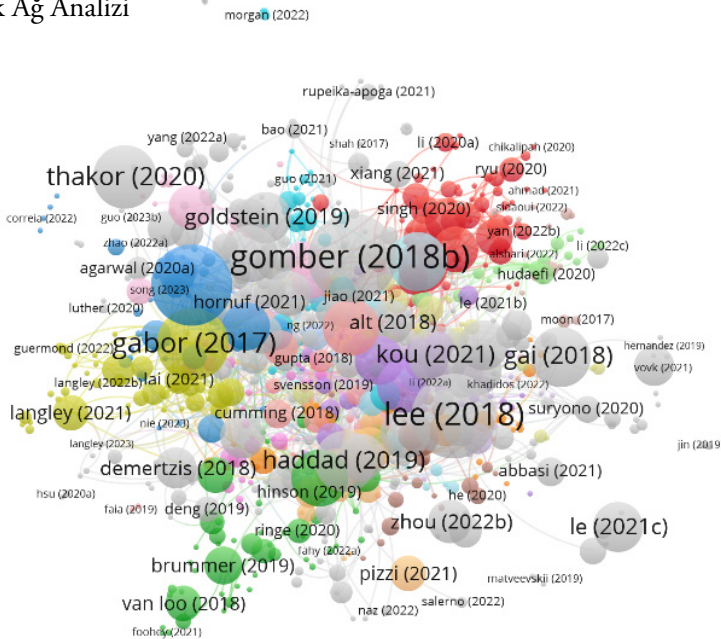
Birlikte Oluşum Verilerine Ait Haritalanma

Belgelerde yazarların kullanmış oldukları anahtar kelimelerin birlikte olma analizi

Harita 4. Fintech'e İlişkin Araştırmalar İçin Kullanılan Anahtar Kelime Analizi

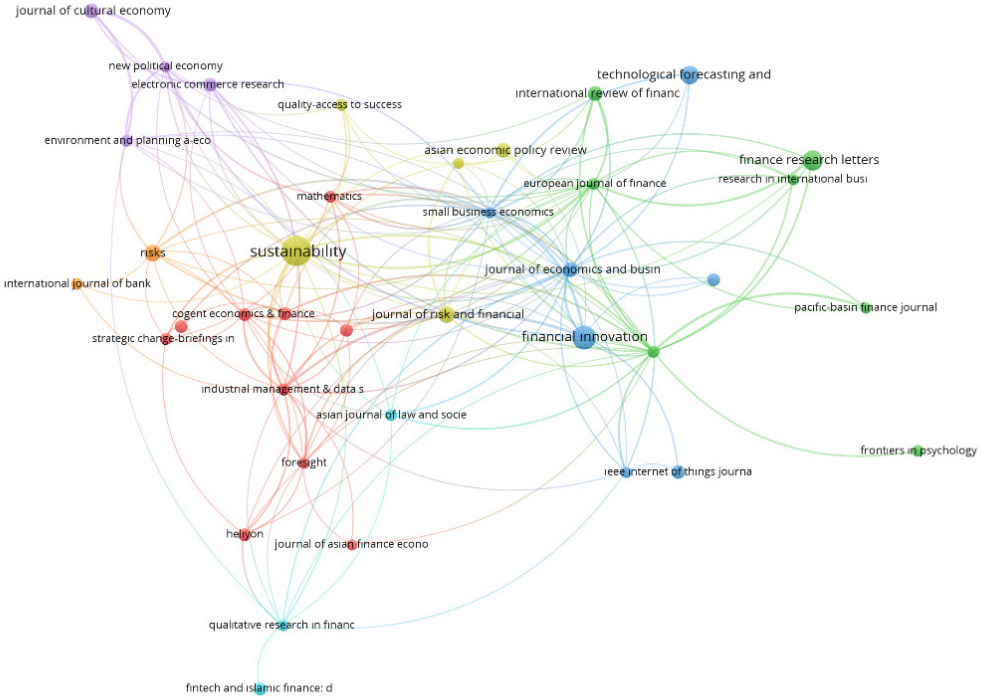

Harita 5. Fintek Alanındaki Yayınların Dokümanlar Açısından Alıntı Bağlarının Bibliyometrik Ağ Analizi

akbulut (2020)

Harita 6. Fintek Alanındaki Yayınların Kaynaklar Açısından Alıntı Bağlarının Bibliyometrik Ağ Analizi

VOSviewer bibliyometrik analizinde birlikte oluşumla ifade edilmektedir. Bunun anlamı birçok çalışma yapılan alanları ve çalışma konusunun özünü ifade eden önemli bir analiz olduğudur. Bu nedenle anahtar kelimeler birlikte oluşumu açıklamaktadır.

Yazarın Anahtar Kelimelerinin Haritalanması

Web of Science Veri Tabanı'nda Fintech ile ilgili yapılan araştırmalara göre VOSviewer Bibliyometrik Programı bir anahtar kelimenin en düşük tekrar sayısı 5 olarak seçilmiştir. 2372 anahtar kelimedenden 123 tanesi bu koşulu sağlamaktadır. Toplam bağlantı gücü en yüksek kelimeler Fintech (576), Financial Technology (63), Financial Inclusion (52), Blockchain (42) şeklindedir. Anahtar kelimelerde 10 küme

bulunmaktadır. 23 anahtar kelime ile ilk küme kırmızı renkle gösterilmiştir. "Fintech" yuvarlak büyüklüğü olarak en büyük genişliğe sahiptir. Buradan Fintech kelimesinin çok fazla kullanıldığı anlaşılmaktadır. 21 anahtar kelimeyle "financial services" en çok kullanılan ikinci kelimeye yeşil renkle gösterilmiş ve 17 anahtar kelimeyle "islamic fintech" mavi renkle gösterilen üçüncü kümeyi oluşturmaktadır.

Alıntı Verilerine Ait Haritalanma

Atıflar belgeyi araştıran ve aynı zamanda yazarın başarısını arttıran ve başarı seviyesini ifade eden önemli bir ölçütür. Bu nedenle VOSviewer'da atıf belgeler, kaynaklar, yazarlar, üniversiteler ve ülkeler tarafından analizi yapılmaktadır.

Belgelerin Haritalanması

Bir belgenin en düşük alıntı sayısı sıfır olarak seçilmiştir. Web of Science Veri Tabanı'nda Fintech ile ilgili 1081 belge bulunmaktadır. Tüm belgeler alıntı sayıları açısından değerlendirmeye alınmıştır. Ancak belgeler arasında 804 tanesinde ilişki bulunduğundan ötürü 804 belge baz alınmıştır. En fazla alıntı yapılan belge 361 alıntı ile Gomber 2018b, Lee (325), Buchak (298), Gabor (235) ilk sıralarda yer almaktadırlar.

Kaynakların Haritalanması

Bir belgenin en düşük alıntı sayısı sıfır olarak seçilmiştir ve bir kaynağın minimum doküman sayısı 5 olarak belirlenmiştir. Web of Science veri tabanında Fintech ile ilgili 549 kaynak bulunmaktadır. Alıntı yapılan 549 kaynağın 42 tanesi gerekli eşiği sağlamaktadır ve 38 tanesinde ilişki bulunduğundan 38 tane kaynak baz alınmıştır. Web of Science veri tabanında en çok alıntı yapılan kaynaklar sırasıyla: 412 alıntıyla ile Technological Forecasting and Social Change Journal of Management In-

formation Systems, 409 alıntıyla Financial Innovation, 378 alıntıyla Industrial Management Data Systems, 317 alıntıyla Sustainability dergisidir.

Yazarların Haritalanması

Bir yazarın en düşük alıntı sayısı sıfır olarak seçilmiştir ve bir yazarın minimum doküman sayısı 5 olarak belirlenmiştir. 4212 yazardan 52 tanesi gerekli eşiği sağlamaktadır. Ayrıca 49 yazarın birbirleriyle ilişkisi bulunmaktadır. Bir yazarın alıntı yapılan minimum belge sayısı 5 olarak belirlenmiştir. 2604 yazardan 14 tanesi bu eşiği sağlamaktadır. Web of Science veri tabanında en çok alıntı yapılan yazarlar sırasıyla: 276 alıntı ile Arner D.W., 269 alıntı ile Buckley R.P., 247 alıntı ile Jagtiani J., 198 alıntı ile Hasan Dinçer ve 197 alıntı ile Serhat Yüksel ilk sıraları oluşturmaktadır.

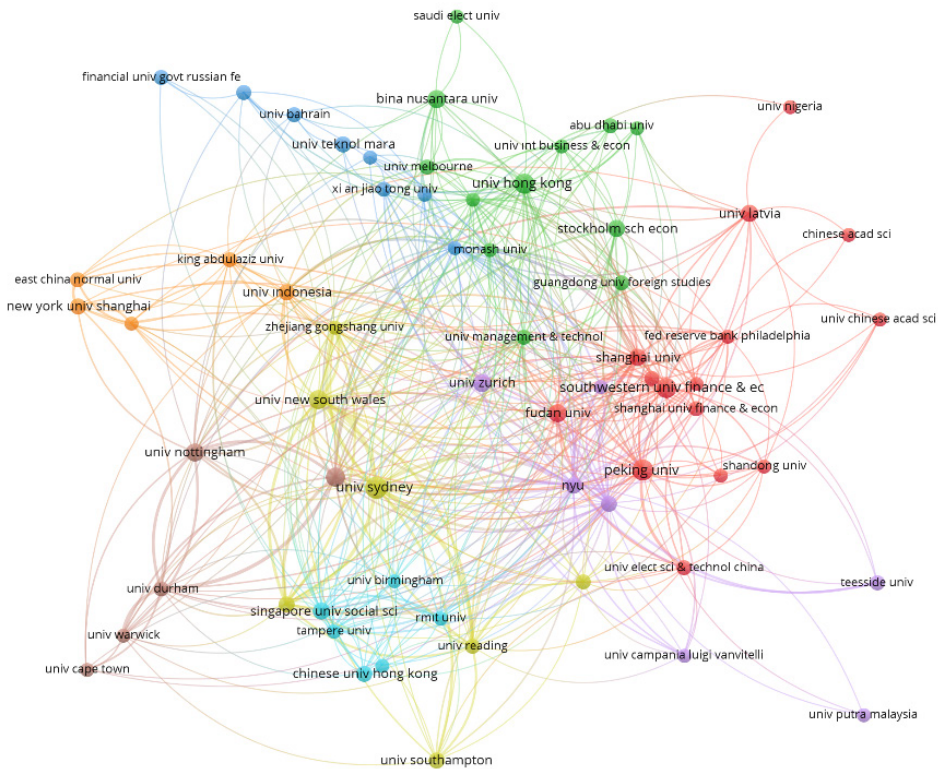
Üniversiteler Haritalanması

Bir üniversitenin alıntı yapılan minimum belge sayısı 5 olarak seçilmiştir. 1437 üniversitenin 67 tanesi eşiğe uymaktadır. En çok alıntı yapılan üniversiteler: 455 alıntı ile New York University, 417 alıntı ile

Harita 7. Fintek Alanındaki Yayınların Yazarlar Açısından Alıntı Bağlarının Bibliyometrik Analizi

Harita 8. Fintek Alanındaki Yayınların Üniversiteler Açısından Alıntı Bağlarının Bibliyometrik Analizi

Singapore Management University, 375 alıntı ile University of Sydney, 334 alıntı ile Southwestern University Finance and Economy, 283 alıntı ile The University of Hong Kong'tur.

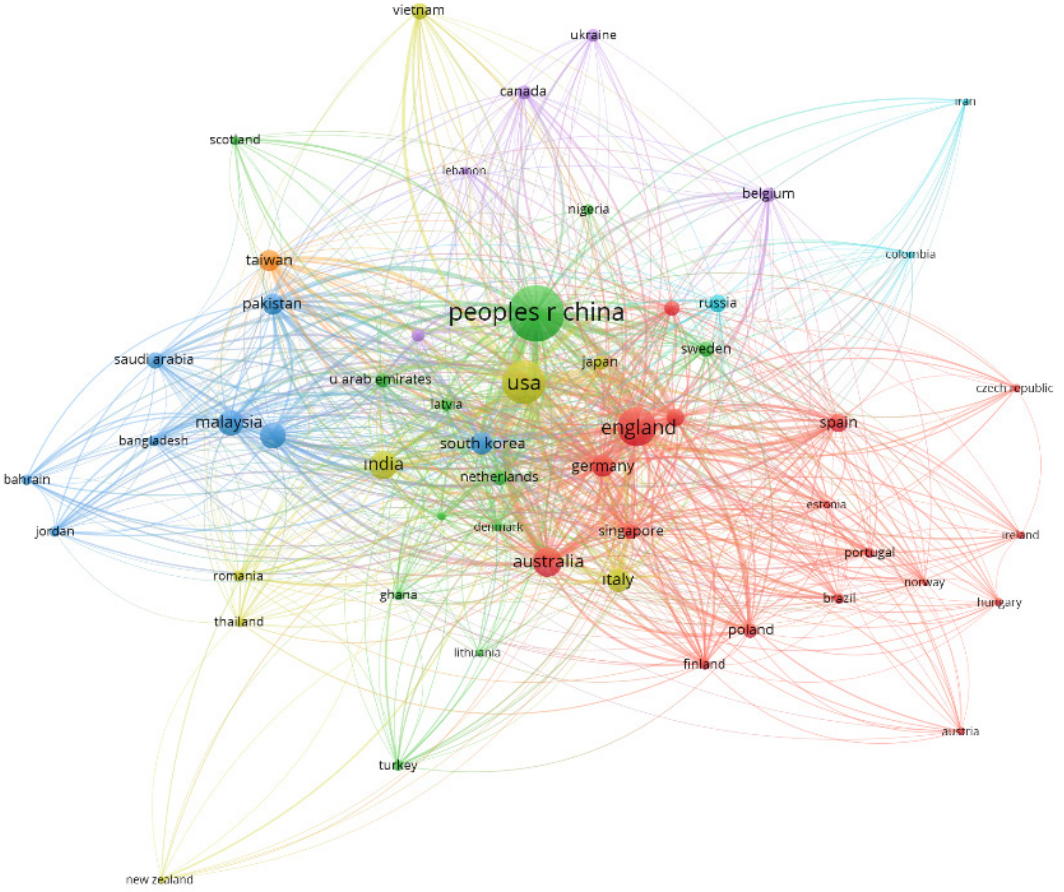
Ülkelerin Haritalanması

Bir ülkenin minimum belge sayısı 5 olarak baz alınmıştır. 97 ülkenin 54'ü eşiği sağlamaktadır. En çok alıntı yapılan ülkeler: Çin (3546), ABD (3537), İngiltere (2526), Avustralya (1328) ve Almanya (1283) şeklindedir.

5. Sonuç

Bibliyometrik analizler veri tabanları üzerinde yapılan ve verileri geçmişteki çalışmalardan derlenen analiz tipleridir. Bu çalışmada Web of Science veri tabanı içerisinde Fintek konusunda yapılan çalışmalar taranarak elde edilen veri tabanı kullanılmıştır. Her ne kadar Fintek kavramı ilk olarak 1990'ların başında bankacılık devi Citigroup tarafından başlatılan bir projede kullanılsa da 2014 yılına kadar Fintek kavramını açıklamaya yönelik bir çalışmaya rastlanamamıştır. Ancak Fintek kavramının bileşenlerini oluşturan finansal kurumlar, yazılım sektörü, kripto para alt sektörü gibi pek çok alanda konuyla ilgili

Harita 9. Fintek Alanındaki Yayınların Ülkeler Açısından Alıntı Bağlarının Bibliyometrik Analizi

çalışma bulunmaktadır. Fintek tanımının literatürde 2015 yılında yapılmaya başlanıldığı anlaşılmıştır.

Türkiye’de Fintek konusunda çalışmalar ise 2017 yılından sonra önem kazanmaya başlamış ve ilk çalışma Web of Science veri tabanına girmiştir. Web of Science veri tabanına bakıldığında şu ana kadar Türkiye’de 10 araştırma yapılmıştır. Bu nedenle Dünya’da ve Türkiye’de yeterli araştırmaya

ve kavramsal temele dayalı çalışmalara ulaşılamamıştır. Bu durum, içeriğinde teknoloji barındıran Fintek kavramı ve kavramı oluşturan alt sektörler konusunda daha fazla araştırma yapılması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Türkiye’de fintech ile ilgili en çok yayın ve atıf alan iki yazar 198 alıntı ve 6 yayın ile Hasan Dinçer ve 197 alıntı ve 5 yayın ile Serhat Yüksel’dir. Ülkemiz açısından finte-

ch ile ilgili çalışmaların başarı skalasında ilk sıralarda yer alması bu alanda yapılacak çalışmalara yol göstermektedir.

Bunların dışında özellikle Fintek kavramının yeni olması ve regülasyonlar ile bu regülasyonları yaparak denetleyecek kurumların yetersiz olması; regülasyonların ekonomiye ve Fintechlere etkilerinin yeterince araştırılmamasına neden olmuştur. Fintechlerin geleceği hakkında yapılan çalışmalarda regülasyonların sektörü nereye götüreceği belirsizdir. Bu nedenle Fintech'ler hakkında yeterince çalışma yapılmamış ve pek çok konuda boşluk oluşmuş durumdadır. Bunun bir sonucu Fintechlerin yıkıcı etkilerinin ön plana çıkması olacaktır.

Yazarların Katkı Oranı

The authors contributed to the study equally.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazar(lar) herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan etmektedir(ler).

Kaynakça

- Alt, R.; Beck, R.; Smits, M.T. (2018). FinTech and the transformation of the financial industry. *Electronic Markets*, 28,235-243. <https://doi.org/10.1007/s12525-018-0310-9>
- Arner, D.; Barberis, J.; Buckley, R. (2015). The evolution of fintech, a new post-crisis paradigm? University of Hong Kong Faculty of Law, Research Paper No. 2015/047. <https://doi.org/10.2139/ssrn.2676553>
- Barberis, J. & Arner, D.; (2016). Fintech in China: From shadow banking to P2P lending. *Banking Beyond Banks and Money: A Guide to Banking Services in the Twenty-First Century*. 69-96, Springer, Switzerland. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-42448-4>
- Chishti, S. (2016). How peer to peer lending and crowdfunding drive the fintech revolution in the UK. *Banking Beyond Banks and Money: A Guide to Banking Services in the Twenty-First Century*. 55-68, Springer, Switzerland. https://doi.org/10.1007/978-3-319-42448-4_4
- Drasch, B. J.; Schweizer, A.; Urbach, N. (2018). Integrating the ‘Troublemakers’: A taxonomy for cooperation between banks and fintechs. *Journal of Economics and Business*. 100, 26-42. <https://doi.org/10.1016/j.jeconbus.2018.04.002>
- Dorffleitner, G.; Hornuf, L.; Schmitt, M.; Weber, M. (2017). Definition of FinTech and Description of the FinTech Industry. FinTech in Germany. 10.1007/978-3-319-54666-7_2
- Gai, K.; Qiu, M.; Sun, X (2018); A Survey on FinTech. *Journal of Network and Computer Applications*, 103, 262-273. <https://doi.org/10.1016/j.jnca.2017.10.011>
- Giglio, F. (2022). Fintech: A Literature Review. *International Business Research*, 15(1), 80-85. Canadian Center of Science and Education. <https://ideas.repec.org/a/ibn/ibrjnl/v15y-2022i1p80.html>
- Gimpel, Henner, Rau, Daniel, & Röglinger, Maximilian (2018). Understanding FinTech startups- a Taxonomy of Consumer-Oriented Service Offerings. *Electron Markets*, 28, 245-264. <https://doi.org/10.1007/s12525-017-0275-0>
- Gomber, Peter, Koch, Jascha, Alexander, & Siering, Michael (2017). Digital Finance and Fintech: Current Research and Future Research Directions. *Journal of Business Economics*, 87, 537-580. <https://doi.org/10.1007/s11573-017-0852-x>
- Haddad, C.& Hornuf, L. (2019). The emergence of the global fintech market: economic and technological determinants. *Small Bus Econ*. 53,81-105. <https://doi.org/10.1007/s11187-018-9991-x>
- Lee, In, & Shin, Yong Jae (2018). Fintech: Ecosystem, Business Models, Investment Decisions, and Challenges. *Business Horizons*, 61, 35-46. <https://doi.org/10.1016/j.bushor.2017.09.003>
- Loo, Rory Van (2018). Making Innovation More Competitive: The Case of Fintech. 65 *UCLA Law Review* 232. https://scholarship.law.bu.edu/faculty_scholarship/50/
- Maier, E. (2016). Supply and Demand on Crowdfunding Platforms: Connecting Small and Medium-Sized Enterprise Borrowers and Consumer Investors. *Journal of Retailing and Consumer Services*, 33, 143-153. <https://doi.org/10.1016/j.jretconser.2016.08.004>
- Micu, I. & Micu, A. (2016); Financial Technology (Fintech) And Its Implementation on The Romanian Non-Banking Capital Market. *SEA-Practical Application of Science*, 11, 379-384. https://econpapers.repec.org/article/cmj-seapas/y_3a2016_3ai_3a11_3ap_3a379-384.htm
- OECD (2017). Technology and Innovation in the Insurance Sector. *OECD Publication*. <https://www.oecd.org/pensions/Technology-and-innovation-in-the-insurance-sector.pdf>
- OECD (2018). Financial Markets, Insurance And Private Pensions, Digitalisation And Finance. *OECD Publication*. <https://www.oecd.org/competition/financial-markets-insurance-and-pensions-2018.htm>
- Ryu, H-S.; Ko, K.S. (2020). Sustainable Development of Fintech: Focused on Uncertainty and Perceived Quality Issues. *MDPI Sustainability*. 12(18), 7669. <https://doi.org/10.3390/su12187669>
- Treleven, P. (2015). Financial regulation of FinTech. *The Journal of Financial Perspectives*. 114-121, EY Global Financial Services Institute. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3084015
- Varga, D. (2017). Fintech, the new era of financial services. *Budapest Management Review*, 48 (11), 22-32. <https://doi.org/10.14267/VEZ-TUD.2017.11.03>

Araştırma Makalesi / Research Article

Yüzyılımızın 'Yüce Dili': Toplumsal Cinsiyet Çalışmalarına Sosyolojik Bir Yaklaşım

The 'Sublime Language' of Our Century: A Sociological Approach to Gender Mainstreaming

Gökhan AK ¹

ÖZ

Belli belirsiz değişen şeyleri tanımlamak zordur. Bu durum, daha çok ilgili sorunsalın üzerinde yerleştiği dilin seviyesi ile ilintili gibi görünmektedir. Ve bizim onu ne taraftan bakarak gördüğümüz de, aslında gerçek sorundur. Bu görüş çerçevesinde, "dil" in küresel tarihi seviyesinin de, cinsiyet çalışmaları bağlamında bu durum ile direkt ilintili olduğu söylenebilir. Toplumsal cinsiyet çalışmaları, tarihi bağlama ilk olarak 1980'lerde kadın çalışmaları olarak getirilmiştir. Tarihçiler, son dönemdeki cinsiyet kuramlarını kabul etmek ve uygulama konusunda hayli yavaş kalmış olsalar da, cinsiyet çalışmaları bağlamındaki genel eğilim ve gelişmeleri yakından takip etmişlerdir. Bununla birlikte cinsiyet çalışmaları, daha önceden genelde cinsiyetçilik olarak kör davranılan, diğer deyişle görülme istenilmeyen veya basitçe erkeklerle ilgili olarak kabul edilen nüfusun yüzde ellisini tarihi çalışmaların odağına taşıması bakımından, yeni ve kritik bir disiplindir. Yine de, kapsamlı hukuki çerçevelerin varlığına rağmen, cinsiyet eşitliği henüz arzu edilen seviyede başarılamamıştır. Bu bağlamda, cinsiyet çalışmaları ile feminist kritiği göz önüne alacak olursak, erkek-egemen toplumlara ve toplumsal formları hedefleyen ve bunları da genelleştirmeye ve evrenselleştirmeye çalışan eğilimlere karşı dikkatli olunması büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmanın ana amacı, çağımızın toplumsal cinsiyet çalışmalarının "yüce dilleri"nin, ilgili disiplinin sosyolojik temeli ile nasıl örtüştüğünü irdelemektir. Esas olarak nitel araştırma metodolojisini benimseyen bu araştırma, ikincil veri kaynaklarını kullanarak bilimsel veriler elde etmiş ve içerik analizi, doküman analizi ve hermenötik gibi bilimsel araştırma yöntemlerinden yararlanmış ve destek almıştır.

Anahtar Kelimeler: toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet çalışmaları, siyaset teorisi, sosyal eşitsizlik, kapsama ve dışlama

1 Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Topkapı Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü (İng.), gokhanak@topkapi.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0674-9699

ABSTRACT

It is hard to describe things that change imperceptibly. This may well be the level of language, on which the problem rests. Where we see it from is the real question actually. By this view, the global historical level of “language” seems so regarding gender studies. Gender studies was brought to historiography in the form of women’s histories during the 1980s. They followed general trends in gender studies closely, although historians were slow in accepting and applying recent gender theories. However, gender studies were quite a new and crucial field, as it brought fifty percent of the population into the focus of historical studies that were previously generally gender blind or simply masculine. Nevertheless, despite the existence of comprehensive legislative frameworks, gender equality is yet to be achieved. Thus, regarding gender studies and feminist criticism, it is of paramount importance to caution against such universalizing and generalizing tendencies, which aim at masculine-sovereign societies and societal forms. The main aim of this study is to analyze how sociological basis of the related discipline would combine with the “sublime languages” of the gender studies of our ages. This research, which mainly adopted a qualitative research methodology, obtained scientific data by using secondary data sources and benefited and received support from scientific research methods such as content analysis, document analysis and hermeneutics.

Keywords: gender, gender studies, political theory, social inequality, inclusion and exclusion

“...aslında soru, onu nereden göreceğimizdir.”

Adrienne Rich (1991, s. 56)

“Tarihsel araştırmanın tüm disiplinler sınırları ortadan kaldırması ve diğer disiplinlerden metodolojik ve teorik gözlemlerden faydalanması gerektiğine yürekten inanıyorum.”

Ivan Simić (2011)

1. Giriş

20. yüzyılın başından günümüze kadar entellektüel, beyin, akıl ve rasyonalitesi ile olayları tahmin edebilen, düşünebilen ve değerlendirebilen insanların özgürlük ve eşitlik iddialarının gerçekleşmesi oldukça hakkaniyetli, haklı ve normal olmuştur. Bunun birçok nedeni vardır. Ancak bu konuda, öncelikli sebep olarak; demokratik yasalar ve yargı çerçevesinde önce kendi yaşam biçimini ve tarzını seçip sonra karar vererek ilk adımlarda bir varlık olmamızı ve bireyciliğimizi vurgulayabiliriz. Bu durum ise, hepimizin tek tek özgün ve farklı olmasından kaynaklanır. Bu nedenle, modern yaşamın demokratik katılımcıları toplumsal cinsiyet/cinsiyet, toplumsal cinsiyet eşitliği/hakkaniyeti ve toplumsal cinsiyet eşitliği/kadın hakları arasındaki farkları iyi anlamalı, özümsemeli ve irdelemelidir (Akarçay & Ak, 2018e).

Dolayısıyla, toplumsal cinsiyet eşitliği [gender equality] ile cinsiyet eşitliği [gender equity] arasındaki önemli farktan bahsetmek bu başlangıç aşamasında uygun ve belirleyici olacaktır. Cinsiyet eşitliği, haklar, faydalar, yükümlülükler ve fırsatlar açısından eşdeğer sayılabilecek eşit muamele veya muameleyi betimler iken; toplumsal cinsiyet eşitliği, bir bireyin haklarının, sorumluluklarının ve fırsatlarının doğumda atanan cinsiyete göre belirlenmeyeceği anlamına gelmektedir. Bundan ötürü, toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın ve erkeklerin insan haklarından, toplumsal olarak değerli mallardan, fırsatlardan ve kaynaklardan eşit şekilde yararlanmasını sağlayan, her iki cinsiyete de toplumun ekonomik, politik, sosyal ve kültürel başta olmak üzere tüm alanlarına katkıda bulunmak ve bunlardan yararlanmak için aynı fırsatlara ve potansiyele izin veren durum veya durumları ifade eder. Buna şöyle bir örnek vermek mümkündür. Sözelimi

bir ailenin bütçesi kısıtlı olmasına rağmen, ailenin hem kızının hem de oğlunun yeni okul yılı için yeni ayakkabılara ihtiyacı bulunmaktadır. Buna karşılık, bu ailenin o yıl aile-içi ekonomik şartlar olarak sadece çocuklardan birisine yeni ayakkabı alabilme imkânı mevcuttur. Dolayısıyla, bu ailenin, hangi çocuğun yeni ayakkabıları alacağına çocuğun cinsiyetine göre değil de ihtiyacına göre karar vermesi (ki, bu aşamada akla gelen bir başka soru da "ailede buna kim karar verir?" sorusudur), toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin uygun bir örnek teşkil eder.

Bununla birlikte, toplumsal cinsiyet eşitliği, eninde sonunda toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için kadınlara ve erkeklere yapılan muamelede adalet ve hakkaniyeti ifade eder ve düz bir oyun alanında faaliyet gösteren kadınlar ile erkekleri engelleyen tarihsel ve sosyal dezavantajları telafi etmek için genellikle kadınlara ve erkeklere farklı muamele (veya özel önlemler) talep eder. Buna örnek olarak, kadınlara liderlik eğitimi verilmesi veya cinsiyet eşitliği durumunu sağlamak için karar verici konumlarda kadınlara kota getirilmesi gösterilebilir. Böylece, eşitliğin eşitliğe yol açtığı çok önemli bir nokta ortaya çıkmaktadır! Eşitlik, erkekler ve kadınlar arasındaki tarihsel eşitsizliği ele almak ve toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için farklı eylemlerde bulunmaya devam etme ihtiyacı olduğu anlamına gelmektedir. Bu nedenle, fark edilmeden değişen şeyleri tarif etmek zordur. Bu pekâlâ sorunun dayandığı dilin düzeyi de olabilir. Nitekim aslında onu nereden görüyor olduğumuz asıl soru gibi durmaktadır. Bu görüşe göre, dilin küresel tarihsel düzeyi toplumsal cinsiyet çalışmaları açısından öyle görünmektedir (Calvi, 2010, s. 646). Toplumsal cinsiyet çalışmaları, 1980'lerde kadın tarihi biçiminde tarihçiliğe taşınmıştır. Tarihçiler yeni toplumsal cinsiyet teorilerini kabul etmekte

ve uygulamakta yavaş olsalar da toplumsal cinsiyet çalışmalarındaki genel eğilimleri yakından takip etmişlerdir.¹ Bununla birlikte, toplumsal cinsiyet çalışmaları, daha önce genel olarak toplumsal cinsiyet körü ya da sadece erkeksi olan tarihsel araştırmaların odağına nüfusun neredeyse % 50'sini getirdiği için önemli bir yeni alan olarak görülmüştür.

Bununla beraber, kapsamlı yasal çerçevelerin varlığına rağmen, toplumsal cinsiyet eşitliği henüz sağlanamamıştır. Çoğu ülkede öğrencilerin ve üniversite mezunlarının çoğunluğunu kadınlar oluştursa da, yine de kadınlar, erkeklerden daha az kazanmakta ve daha düşük istihdam oranlarına sahiptirler. Bu yeni yüzyılın başlangıcındaki dünya çapındaki eğilimler, bir piyasa ekonomisinin kitlesel küreselleşmesine ve çoğulluk ile yersiz-yurtsuzlaşma kavramlarının kolayca kabul edilmesine yol açan neo-liberal çoğulculuğa işaret etmeye başlamıştır. Bu görüş, birçok kez, tek taraflı bir dünya anlayışını yeniden üretme ve koruma etkilerine sahip olarak, görünüşte çoğul bir evreni çağrıştırmış; ancak, yine de kendisini uzamsal ve zamansal olarak birleşmiş olarak göstermiştir. Toplumsal cinsiyet çalışmaları ve feminist eleştiriyle ilgili olarak, bu tür evrenselleştirici ve genelleştirici eğilimlere karşı uyarıda bulunmak da büyük önem taşımaktadır. Zira özde toplumsal cinsiyet konusu, bir demokrasi ve hak-hukuk meselesidir ve yaşı, cinsiyeti, dini, ırkı, etnik kimliği vb. ne olursa olsun, hiç farketmeksizin toplumun tüm bireylerini ve kesimlerini ilgilendiren hayati bir sosyal demokrasi mevzudur.²

2. Araştırmanın Konusu, Amacı, Sorunsalı, Kapsamı ve Önemi

Konusu, toplumsal cinsiyet eşitliği çalışmaları olan bu çalışmanın amacı, yüzyılımızın küresel tarihinin çağdaş cinsiyet çalışmalarını nasıl birleştirdiği konusunu, sosyolojik bir yaklaşım ve bakış açısı ile irdelemek ve analiz etmektir.

Bu araştırmanın sorunsalı, yüzyılımızın gelişmiş toplumlarında demokratikleşmenin, sürdürülebilir kalkınmanın, sosyo-politik kültürün ve toplumsal barışın gerçekleştirilmesine aydınlanmacı ve ilerici bir yalın ve yüce sosyal dil olarak betimlenebilecek olan toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda söz konusu gelişmiş toplumlardaki talep, siyasa ve girişimlerin ne şekilde gerçekleştiğini çeşitli yönleriyle tartışmaktır. Böylelikle, bu çalışmanın amaçlarına ulaşmak için, çalışmanın sorunsalı kapsamında yapılacak bilimsel araştırma faaliyetleri ile elde edilecek bulgular bağlamında ulaşılabilecek tespit ve sonuçlar ile sorunsala tesir eden temel husus ve sav, bilimsel olarak gerçekleştirilmiş ve kanıtlanmış olacaktır.

Kapsamı; dünya, Avrupa, toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet eşitliği, siyaset, toplumsal cinsiyet çalışmaları, siyaset teorisi, sosyal eşitsizlik, kapsama ve dışlama olan bu araştırmanın önemi ise, aslında bu çalışmanın en dikkate kısımlarından birisini teşkil etmektedir. Zira bu araştırmanın önemi kapsamında vurgulanacak hususlar, aslında bu çalışmanın en can alıcı tespitlerine daha şimdiden ve -genel manada- dikkat çekme arzusu taşımaktadır. Nitekim toplumsal cinsiyet çalışmaları, toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyen ve kadınlara ve diğer marjinal gruplara yönelik ayrımcılıkla mücadele eden bir alandır. Toplumsal cinsiyet normlarının zaman içindeki tarihini inceleyerek, modern toplumda kadınlara yönelik devam eden baskıya nasıl katkı

1 Bu konuda daha ayrıntı için bkz. (Sachsenmaier, 2006, ss. 451-452; 2007, ss. 465-470).

2 Konuyla ilgili ayrıntı için bkz. (Akarçay & Ak, 2018a; 2018b; 2018c)

da bulduklarını anlamak mümkündür. Ayrıca, toplumsal cinsiyet çalışmaları, toplumsal cinsiyet eşitliğini destekleyen ve kadınlara ve diğer marjinal gruplara yönelik ayrımcılıkla mücadele eden bir alandır. Toplumsal cinsiyet normlarının zaman içindeki tarihini inceleyerek, modern toplumda kadınlara yönelik devam eden baskıya nasıl katkıda bulduklarını anlamak mümkündür. Dolayısıyla, 21. yüzyılın üçüncü on yılı içinde iken, kadın haklarının hala tüm küresel toplum için acil bir konu olduğu açıktır. Toplumsal cinsiyet çalışmaları ve aktivizm, toplumsal cinsiyet eşitliği tartışması için kamusal alanlar açarak bu alanda kritik bir rol oynamaktadır. Sonuç olarak, toplumsal aktivizmle uğraşan toplumsal cinsiyet çalışmaları akademisyenleri, kadın haklarını çeşitli yollarla ilerletebilirler. Zira toplumsal farkındalık ve aktivizm ortamı yükselmeye devam ederken, toplumsal cinsiyet çalışmaları, toplumsal cinsiyetin dünyamızı nasıl şekillendirdiğini keşfetmek ve anlamak için bir forum sağlamaktadır. Aynı zamanda ulusal kimliklerden daha öte ve insanlık onuru ve insan olma için çok daha önemli olan toplumsal cinsiyete dayalı kimlikleri ve deneyimleri görme şeklimize de meydan okumaktadır.³ Dolayısıyla, cinsiyetin yaptığımız, söylediğimiz, düşündüğümüz, hissettiğimiz ve deneyimlediğimiz her şeye bu kadar kökleşmiş olduğu bir dünyada, bu konudaki içselleştirilmiş inançlarımızı ve önyargılarımızı eleştirel bir şekilde analiz edebilmemiz hayati önem taşımaktadır. Keza toplumsal cinsiyet çalışmaları, toplumsal cinsiyetin toplumu nasıl etkilediğini anlamamıza yardımcı olmakta ve akademisyenleri değişimin aktif aktörleri olmak için sosyal aktivizme katılmaya teşvik etmektedir. Bu nedenlerden ötürü de, bu çalışma yüzyılımızın yüce dili olan toplumsal cinsiyet eşitliğini vizyoner bir bakış

açısı ve yaklaşımla ele alması bakımından önemlidir. Keza böylesi bir önem, aynı zamanda toplumun daha kapsayıcı bir geleceğe doğru ilerlemesi için nelerin değişmesi gerektiğini belirlemeyi de kolaylaştıracaktır. Zira insanlar arası eşitsizlik; ırk, sınıf, cinsel yönelim, din, siyasi görüşler, kültür ve sosyo-ekonomik durum gibi birçok faktör tarafından şekillendirilmiştir; ancak, bu faktörlerin toplumsal cinsiyet eşitsizliğine nasıl katkıda bulunduğu anlaşılması iyileştirme için gereklidir. Bu çalışma da, araştırma alanı ve sorunsal açılarından bu manada önemini ortaya koymaktadır.

3. Araştırmanın Metodolojisi (Yöntembilimi) ve Literatür (Alanyazın) Taraması

Araştırmanın metodolojisi (yöntembilimi) kapsamında olmak üzere, bu çalışma, nitel (kalitatif) araştırma metodolojisini benimsemiş olup, tümdengelim yaklaşımını esas almıştır. Dolayısıyla, esasta nitel bir araştırma olan bu çalışmada, araştırmanın kavramsal çerçevesinde konu ele alınırken kavramlar ve ilişkileri açıklayan “tanımlayıcı”, olayların arka planındaki gerçekleri bulmaya çalışan “nedensel”, vuku bulan olaylardan ilkeler çıkaran “kuramsal”, geçmişte yaşanan bir vakanın etkisi ve bu durumun günümüzdeki etkilerini inceleyen “tarihsel”, araştırılan konu ile ilgili kütüphane, arşiv, internet gibi kaynaklardan elde edilen bilgilere dayalı çalışmaların bilimsel araştırılmasını içeren; doküman analizi, içerik analizi, söylem analizi, gruplandırma ve karşılaştırma gibi bilimsel araştırma yöntemlerinden yararlanılmış; ayrıca, yorumsamacılık ve diyalektik gibi ileri araştırma yöntemlerinden de metodolojik bağlamda destek alınmıştır.

Araştırmanın literatür (alanyazın) taraması kapsamında ise; genel olarak nitel araştırma metodolojisini benimsemiş olan bu

3 Konuyla ilgili ayrıntı için bkz. (Akarçay & Ak, 2018d)

araştırmada, bilimsel verinin elde edilmesi çerçevesinde kaynak kullanımını açısından esasen basılı ve/ya elektronik doküman kaynakları ile arşiv belgeleri olmak üzere, ikincil veri kaynaklarından faydalanılmıştır. Bu kapsamda, kamu ve üniversite kütüphanelerinden ve/ya sanal ortamdan konuyla ilgili elde edilen bilimsel (e-)kitaplar, bilimsel (e-)makaleler, bilimsel (yayımlanmış e-)tezler, bilimsel (yayımlanmış e-)bildiriler ve bilimsel (e-)raporlara öncelik verilmiş; anılan kaynaklar taranmış, bulunmuş ve incelenmiştir. Bu şekilde, araştırmanın bulgularını destekleyecek olan ana ve tali kaynaklar elde edilerek okunmuş; kaynakların içerisindeki bilgiler araştırmanın geçici ana hatlarına uygun olarak tasnif edilmiş; analitik bir incelemeye tabi tutulmuş ve araştırma içerisine etik yayın kurallarına uygun olarak ithal edilmiştir.

Böylece, araştırmanın giriş bölümü ortaya çıkarılmış, müteakiben araştırmanın sorunsal kapsamında elde edilen analitik temelli bulgular detayıyla araştırmanın inceleme bölümünde ortaya konmuş ve analitik bir incelemeye tabi tutulmuş, sorunsala etki eden durumlar, etkiler ve nedenler genel tespitler olarak ortaya konulmuş; son olarak da, sorunsala yönelik elde edilen bulgular, ana hatlarıyla bir tespitler, değerlendirmeler, düşünceler ve yorumlar manzumesi ile vurgulanarak, araştırma sonuç bölümü ile nihayetlendirilmiştir.

4. Küresel Tarih ve Toplumsal Cinsiyet Çalışmalarına Genel Bir Bakış

Toplumsal cinsiyet tarihçilerinin, toplumsal cinsiyetin tarihsel analiz için neden yararlı bir kategori olduğunu göstermek gibi zor bir işi olagelmıştır (Sharpe, 2001) ve Joan Scott'ın (1986) çalışması bu açıdan çok önemlidir. Nitekim toplumsal cinsiyet çalışmalarının kadın çalışmaları olarak dar anlayışı, tarih yazımında 1990'lara kadar

devam etmiş ve birçok akademik toplulukta kadın çalışmalarının hala mevcudiyetini sağlamıştır (Stearns, 2006; Smith, 2005). Bununla birlikte, 1990'larda tarihçilerin araştırmalarına erkeklik çalışmalarını da dâhil ettikleri görülse de, erkeklik çalışmalarının tarihçiler için henüz çok yeni bir alan olduğu söylenebilir (Simic, 2011, ss. 103-104).

Ancak, küresel tarih çalışmaları tarih yazımındaki son akım olarak kabul edilebilir. Soğuk Savaş'tan sonra, 21. yüzyılın başında, dünya çapında köklü değişimlerin yaşandığı bir dönemde yeni bir alan olarak ortaya çıkmıştır. Küresel tarih, dünyanın artan küreselleşmesini ve ulusal tarihçiliklerin göz ardı etme eğiliminde olduğu küresel eğilimleri açıklamayı amaçlar. Bununla birlikte, küresel tarihte ortaya çıkan konu seti, bu ilk temaların ötesine geçmiş olup, günümüzde ise, disiplinler arası yaklaşımlar gerektiren pek çok olasılık içermektedir. Bu eğilim içinde, toplumsal cinsiyet çalışmaları küresel tarih içinde kendine yer bulmaya çalışmakta ve dünya tarihini oluşturmak bu açıdan çok önemli olacak gibi görünmektedir. Nitekim bu bağlamda, feminist akademisyenlerin, küresel tarihi en başından itibaren etkilemeye ve genel tarih yazımında olduğu gibi geç gelenler olmaktan kaçınmaya açıkça kararlı oldukları göze çarpmaktadır (Strasser ve Tinsman, 2005, s. 151). Bu nedenle, küresel tarihin çağdaş toplumsal cinsiyet çalışmalarını nasıl birleştirdiğini analiz etmek çok önemli bir adım ortaya koyduğu söylenebilir.

Nitekim toplumsal cinsiyet çalışmalarının, feminist hareketin ayrılmaz bir parçası olduğu günlerden, şimdi olduğu yüksek kuramsal akademik çalışma alanına kadar büyük değişimler geçirdiği görülmektedir. Üniversitelerin meşru bir parçası olarak kurumsallaşmak için pek çok zorluk ve

mücadeleye göğüs geren toplumsal cinsiyet çalışmalarını şu anda herhangi bir şekilde kapsamayan ciddi bir akademik kurum yok denecek kadar azdır. Bu duruma ilave olarak, cinsiyet teorileri; antropoloji, sosyoloji, dilbilim ve tarih gibi bir dizi eski, yerleşik disiplini de yakından etkilemiştir (Gillis, 2007; Stearns, 2006). Tarih yazımı bu süreçte görece geç kalmış; ancak, 1990'ların başlarından itibaren tarihçiler arasında kadın tarihi daha fazla öne çıkmaya başlamıştır. Joan Scott ve diğer feminist tarihçilerin çalışmaları, geleneksel tarih yazımında alan ve meşrulaştırma mücadelesinde çok önemlidir,⁴ zira günümüzde erkeklik araştırmalarının popüleritesi artmaktadır. Ancak, tarihçilerin en son kuramların, özellikle de çok soyut olanların uygulanması söz konusu olduğunda hala geride kaldıklarını savlamak mümkündür.⁵

⁴ Bunu karşılaştırmak için, bkz. (Scott, 1986, ss. 1053-1075)

⁵ Bu tür tarihçiliğin iyi bir örneği olarak bkz. (Clements, et.al. 2002)

Küresel tarih çalışmaları, toplumsal cinsiyet tarihçilerinin yer alıp deney yapabilecekleri yeni tartışmalar ve yeni bir alan açmıştır. Hâlâ oluşum aşamasında olan bir alan olduğu için, toplumsal cinsiyet tarihçileri, geleneksel tarih yazımında eksik olan büyük bir işlenebilirlik alanına sahiptir (Wiesner-Hanks, 2011). Toplumsal cinsiyet tarihçilerinin, Avrupa-merkezciliği reddeden ve toplumsal cinsiyet araştırmacılarını her zaman Batılı bilim adamlarının egemen olduğu alanın kurucu kategorilerini yeniden düşünmeye teşvik eden merkeziz bir dünya tarihinde yer almalarına olanak tanır (Calvi, 2010, s. 641). Ulus-devletlerin sınırlarını aşan ve Avrupa toplumsal cinsiyet tarihçiliğinin yerleşik sınırlarına ve fikirlerine meydan okuyan bir toplumsal cinsiyet tarihi çağrısında bulunur. Cinsiyet tarihçiliğinin Doğu Avrupa'da yerleşmek için daha fazla sorunu olduğundan, bu süreç Amerika Birleşik Devletleri ve Birleşik Krallık'ta daha hızlı gerçekleşmektedir. Buna mukabil, Anglofon akademik toplulukların

Şekil 1. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Üzerine

Kaynak: (Cumhuriyet, 2021)

daha iyi konumda oldukları söylenebilir; zira Anglofon akademik topluluklar, madun ve sömürge sonrası çalışmaları da kabul etmişler ve bu durumun toplumsal cinsiyet çalışmaları ve küresel tarih çalışmaları üzerinde çok önemli etkileri olmuştur (Calvi, 2010, s. 642).

Bu nedenle, yüzyılın son yarısında bilgi üretiminin tarihsel, kültürel ve toplumsal bir olgu olduğunun kabulü ile başlayan toplumsal cinsiyet çalışmaları, sosyal bilimler alanındaki diğer birçok disiplinle birlikte, varlığı ancak kırk yılı aşan yeni bir alanı temsil etmektedir. Kısa süreli olmalarına rağmen toplumsal cinsiyet çalışmaları, 2015 yılında İsveç'te benimsenen İsveç feminist dış politikası gibi, bu alandaki en yenilikçi ve dinamik alanlardan birini temsil etmektedir. Bu nedenle, toplumsal cinsiyet çalışmaları, pek çok zorlukla karşılaşırsa da, toplumsal cinsiyetin bilgi süre-

cinin her düzeyine ve aşamasına müdahale eden bir kategori olarak kabul edilmesini dayatmış; böylece geleneksel bilgi üretimi görüşüne meydan okumuş ve geleneksel akademik alanın dönüşümüne katkıda bulunmuştur. (Bkz. Şekil-1)

Aynı zamanda, toplumsal cinsiyet çalışmaları, toplumsal cinsiyet inşasının ve anlamının daha iyi anlaşılmasına yaptıkları katkıyla, toplumsal ve kültürel pratiklerin dönüşümüne, dolayısıyla toplumu kalıcı ve verimli bir şekilde dönüştürmeye katkıda bulunmuştur. Bunlardan ötürü, toplumsal cinsiyet çalışmalarının, kısa varoluşları boyunca, insan örgütlenmesinin ve toplumsal yaşamın tüm biçimlerinin ve sistemlerinin analizi için toplumsal cinsiyeti temel bir kategori olarak dayattığını savlamak mümkündür (Răducu, 2011, s. 18).

Şekil 2. Kariyer Basamaklarında Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği

Kaynak: (Bianet, 2015)

5. Cinsiyet Farklılıkları Üzerine Karşıt Bakış Açılar⁶

Son 50 yılda birçok araştırmacı, biyolojinin ve diğer faktörlerin insan davranışı üzerindeki etkisini anlamak için “cinsiyet” ile “toplumsal cinsiyet” olgularının anlam ve içeriklerini belirlemeye ve ayırt etmeye çalışmıştır. Bu durum, aşağıdaki gibi iki tanımlama girişimi ile örneklenebilir; “(Cinsiyet terimi, erkekleri ve kadınları tanımlayan biyolojik ve fizyolojik özellikleri ifade eder.” (DSÖ, 2009); ve

Cinsiyet terimi, erkek ve kadın olmakla ilişkilendirilen ekonomik, sosyal, politik ve kültürel nitelikleri ve fırsatları ifade eder. Çoğu toplumda, erkekler ve kadınlar üstlendikleri faaliyetlerde, kaynaklara erişimde ve kaynaklarda kontrolde ve karar alma sürecine katılımda farklılık gösterirler. Ve çoğu toplumda, bir grup olarak kadınların kaynaklara, fırsatlara ve karar

⁶ Bu bölümde, çoğunlukla kapsamlı bir çalışma ve referans olan bir rapordan yararlanılmıştır. Bkz. (EACEA, 2010, ss. 15-16)

verme süreçlerine erkeklerden daha az erişimi var. (Desprez-Bouanchaud vd., 1987, ss. 20-21) (Bkz. Şekil-2)

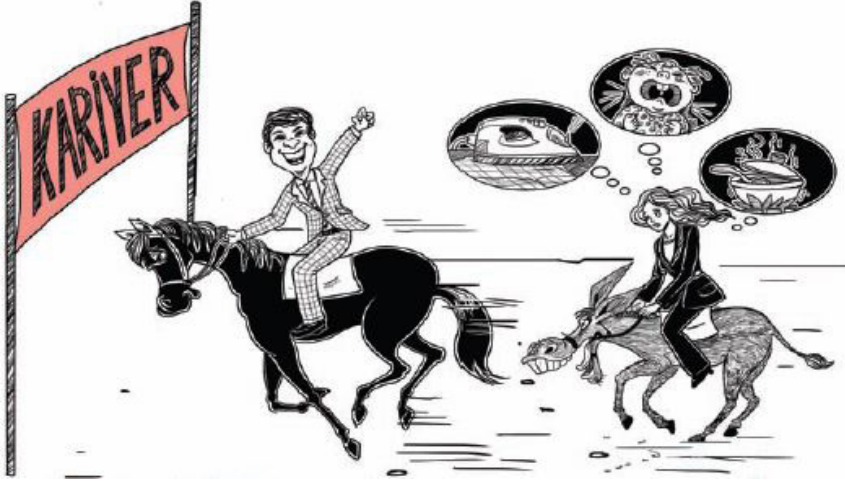
Tarihsel olarak, eğitimsel cinsiyet veya batı kültürlerinde cinsiyet farklılıklarına yönelik üç ana yaklaşım olmuştur. Birincisi, kadın ve erkek arasındaki sosyal ve kültürel farklılığın biyolojik, doğal ve dolayısıyla değişmez olarak görülmesi anlamında -biraz- muhafazakâr olmaktadır. Nitekim birçok kültürde ve tarihin birçok döneminde, bu bakış açısı kadınların aşağılığına odaklanan geniş bir literatür tarafından desteklenerek tartışmasız kalmıştır. Örneğin, 19. yüzyıl Britanya’sında, erkeklerin ve kadınların toplumda ayrı roller üstlenmeleri beklenmekteydi ki, bu şekilde erkekler kamusal alanla ve kadınlar ise özel alanla ilişkilendiriliyordu (Vicus, 1972). Kadınların üniversitelere girmeleri halinde üreme kapasitelerinin zarar göreceğini sözde “kanıtlayan” ve yine sözde bilimsel çalışmalar yayınlanmaktaydı (Delamont ve Duffin, 1978). Nitekim bu bakış açısının 20. yüzyıldaki gelişimi, cinsiyetler arasın-

Şekil 3. Sosyolojik Olarak Gerçekten Yüklü Kadın: Nerede Eşitlik?...

Kaynak: (Birgün Ege, 2021)

Şekil 4. Cinsiyete Dayalı Olarak Yapılan Ayrımcılık Bağlamında Toplumda Cinsiyete Dayalı Olarak Yapılan Sözde İş Bölümü

Kaynak: (DEMOK, 2018)

daki davranış farklılıklarının, kız ve erkek çocuklar arasındaki doğuştan gelen biyolojik farklılıklardan kaynaklandığı görüşü etrafında şekillenmiştir. Buna göre, erkekler fiziksel olarak daha güçlüdür, daha az esnektir, daha fazla uzamsal, sayısal ve mekanik yeteneklere sahiptir ve dünyayı nesnelere, fikirler ve teoriler açısından görme eğilimindedir. Kadınlar ise fiziksel ve psikolojik olarak daha erken olgunlaşır, çocuk yetiştirmeye ve beslemeye daha yakındır, daha yüksek ve daha erken gelişmiş sözel becerilere sahiptir ve dünyayı kişisel, estetik ve ahlaki açıdan görür. Örneğin, etkileyici bir kitap olan *Males and Females* başlıklı eserinde Hutt (1972), kadınların ve erkeklerin özünde farklı olduğunu ve bu nedenle söz konusu özelliklerin değişime açık olmadığını iddia etmiştir. Cinsiyet farklılıklarına ilişkin Hutt temelli bu muhafazakâr bakış açısına göre eğitim, erkek ve kızları sosyalleştirmenin ve onları erkek (ekmek kazanan, iş odaklı, ailenin reisi) ve kadın (besleyen, bakıcı, aile-odaklı) gibi

'doğal' rollerine göre eğitmenin bir yolu olarak görülmektedir. (Bkz. Şekil-3)

Nitekim uzun yüzyıllardır toplumun cinsiyete dayalı olarak geliştirdiği ön yargılar, beraberinde kadın ve erkek arasında cinsiyete dayalı bir ayrımcılığı getirebilmektedir. Zira cinsiyete dayalı olarak yapılan ayrımcılığın temelinde, toplumda cinsiyete dayalı olarak yapılan iş bölümü yatmaktadır (Alkan, 2005). Bu iş bölümünde toplumsal cinsiyet algısı, genelde kadınların aleyhine olmaktadır. Toplumda kadın ve erkeklerin iş yaşamında aynı görev ve sorumlulukları paylaşmaları kabul edilse bile çoğunlukla aile içinde görev ve sorumlulukları aynı eşitlikte algılanmamaktadır. Örneğin; aynı iş yerinde aynı statüde, eşit hak ve sorumluluklarla çalışan bir çiftin işten geldikten sonra çoğunlukla aynı sorumluluklara sahip olmadıkları görülmektedir. Kadının eve geldiği andan itibaren, ev işleri ve çocuklarla erkeğe oranla daha fazla ilgilendiği bilinen bir gerçektir (DEMO, 2018). (Bkz. Şekil-4)

İkincisi, ilerici bir yaklaşım olarak, erkeklerin ve kadınların toplumsal rollerinin büyük ölçüde tarih, kültür ve toplumdan kaynaklanan etkilerle şekillendiğini ve dolayısıyla toplumun kendisi değiştikçe sürekli bir değişim sürecinde olduğunu algılar. Bu bakış açısına göre, Batı ve diğer toplumlar ataerkil olduğundan, diğer deyişle erkeklerin kadınlar üzerinde gücü olduğundan ve bu nedenle de sözde biyolojik farklılıkları basmakalıp şekillerde yorumlayabilecek bir konumda olduklarından, kadınlar tarihsel olarak farklı (ve genellikle ikincil) konumlar işgal etmişlerdir (De Beauvoir, 1953; Harding, 1986; Riley, 1988; Scott, 1988; Hill Collins, 1990). Bu bakış açısının vurgusu, cinsiyet veya cinsiyet farkını, belirli bir dönemin veya kültürün baskın fikirlerinden kaynaklanan kültürel bir olgu olarak anlamaktır. Bu nedenle, eğitimden yaşam tarzına veya hukuktan ideolojiye kadar pek çok alan, belirli cinsiyet farklılıklarının neden belirli zamanlarda önemli görüldüğüne dair farkındalık yaratma ve cinsiyetler arasında daha fazla eşitliği teşvik etme ve ikili ve basmakalıp varsayımlara meydan okuma yolunda cinsiyetler arası eşitliği teşvik etmenin araçları olarak görülebilir.

Üçüncüsü ise, geçmişten günümüze bu meselede kadınlara yönelik cinsiyet temelli bir başka ayrımcılıkta mekân üzerinden yapılmaktadır. Zira mekânların cinsiyeti söz konusu olduğunda ilk akla gelen kamusal alan ve özel alanın cinsiyetidir. Kamusal mekânların çoğunlukla erkek egemen sistem yapısıyla kuşatıldığı söylenebilir. Aynı kentin sınırlarında, benzer mekânlarda kadınlar ve erkekler farklı duyguları yaşarlar. Parkta yalnız dolaşmak, gece yalnız sokağa çıkmak kadınlar için pek de güvenli değildir. Üstelik onlara uygun görülmeyen bir mekânda, uygun görülmeyen bir saatte dolaşıyorsa sorumlulu-

ğu ona aittir. Bu tür bir ortamda, başına gelen herhangi bir olayda ya da bir şiddete maruz kaldığında genellikle kadınlar suçlu bulunur ve hesap vermesi gerekir (Saygılıgil, 2013).

6. Eğitimden Yaşam Tarzına Cinsiyet Farklılıkları Sonuçları

Cinsiyet uçurumu, katılım seviyeleri, kaynaklara erişim, haklar, güç ve etki, ücret ve menfaatler açısından herhangi bir alanda kadınlar ve erkekler arasındaki farktır. Kadınların çalışmasıyla ilgili olarak özellikle ilgili olan, erkeklerin ve kadınların ortalamaya kazançları arasındaki farkı tanımlayan “cinsiyete dayalı ücret farkı”dır (ILO, 2007). Sonrasında, Küresel Cinsiyet Eşitsizliği Raporu 2014, 142 ülkenin ulusal cinsiyet eşitsizliklerini ekonomik, politik, eğitim ve sağlık temelli kriterlere göre kıyaslamaktadır. Nitekim 2014, Endeksin 9. baskısıydı (WEF, 2014). Dolayısıyla, bu konuda anahtar belgeler olarak şunları saymak mümkündür: (1) Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme (CEDAW): Sözleşme, taraf devletlerin, kadınların tüm insan haklarından ve temel özgürlüklerden yararlanabilmeleri için mevzuat ve geçici özel önlemler de dâhil olmak üzere tüm uygun önlemleri almalarını taahhüt eder. Sözleşmeyi onaylayan veya Sözleşme'ye katılan ülkeler yasal olarak hükümlerini uygulamaya koymakla yükümlüdür; (2) Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu: Eylül 1995'teki Dördüncü Dünya Kadın Konferansı'nın sonuç belgesi, kadınların konumunu iyileştirmek ve kadın haklarını ilerletmek için bir plan olarak kabul edilmiştir.

Dolayısıyla toplumsal cinsiyet eşitliğini kadın haklarına karşı ele aldığımızda, önce kısaca kadın haklarının ne olduğundan bahsetmek gerekir. Kadın hakları; (1) kadınların insan olmaları temelinde sahip

oldukları haklar; (2) normatif olarak çeşitli uluslararası insan hakları belgelerine dayanmaktadır (örneğin, Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)); (3) Yükümlülük ve hak sahibi kavramı etrafında düzenlenmiştir. Bu nedenle, toplumsal cinsiyet eşitliği ve cinsiyete dayalı ayrımcılık yapılmaması temel insan haklarıdır. Ayrıca toplumsal cinsiyet eşitliği, kadın ve erkek haklardan eşit şekilde yararlanmasını ifade eder. Dolayısıyla, eşitsizlik kalıpları aşağıda vurgulandığı şekilde birçok değişik faktörü içerebilir;

(1) Siyasi güç ve temsilde eşitsizlikler: Kadınlar genellikle hükümetler, topluluk konseyleri ve politika oluşturma kurumları dâhil olmak üzere resmi karar alma yapılarında yeterince temsil edilmemektedir.

(2) Ekonomik katılım ve fırsatlardaki eşitsizlikler: Çoğu ülkede, kadınlar ve erkekler sektörler arasında farklı şekilde dağılmıştır. Kadınlar benzer işler için daha düşük ücret almakta olu, ilaveten kadınların düşük ücretli işlerde ve güvencesiz işlerde (yarı zamanlı, geçici, ev tabanlı) bulunma olasılığının daha yüksek olduğu görülmektedir ve böylelikle, kadınların eğitim, beceri, mülk ve kredi gibi üretken varlıklara erkeklerden daha az erişime sahip olmaları da yüksek bir ihtimaldir.⁷

(3) Eğitim kazanımı: Çoğu ülkede, kadınların okuryazarlık oranı daha düşük olduğu gibi, ilk, orta ve yükseköğretime kayıt düzeyleri de daha düşüktür.

(4) Cinsel ve ev içi şiddet: Kadınlar daha çok, yakın partnerleri tarafından aile içi şiddet, kaçakçılık ve seks ticareti yoluyla cinsel sömürü, düşman ordusu tarafından 'etnik temizlik' girişiminin bir silahı olarak

kullanılan savaşlarda vb. mağdur olma eğilimindedir.

(5) Yasal statü ve haklardaki farklılıklar: Kadınların kişisel statü, güvenlik, toprak, miras ve istihdam fırsatlarına ilişkin eşit hakların yasa veya uygulama tarafından reddedildiği birçok örnek bulunmaktadır.

(6) Sosyo-ekonomik farklılıklar: Sosyo-ekonomik durum kadının toplumdaki yeri meselesinde çok güçlü ve önemli bir faktördür. Bu nedenle, başarısız olan çocukları desteklerken cinsiyetin yanı sıra aile geçmişini de dikkate almak önemlidir.⁸

7. Toplumsal Cinsiyet Çalışmalarında Bilgi, Politika, Güç ve Hegemonyanın Disiplinler Arasılığı: Teorik Savlamalar, Durumlar ve Karşılaşılan Güncel Zorluklar

Farklı Avrupa ülkelerindeki toplumsal cinsiyet çalışmaları organizasyonları arasındaki büyük farklılıklar, geniş bir literatür yelpazesinde son 50 yılda hayli ilgi konusu olmuştur (Bird, 1996; Lykke vd., 2001; Michel, 2001). Konu alanının kurulu disiplinlerle bütünleştirilmesi mi yoksa özerk bir şekilde mi organize edilmesi gerektiği -ya da her ikisi- hakkındaki tartışma, gerek feminist bilim insanlarının tek-, çoklu-, inter- ve disiplinlerarasılık ve bilgi üretimini nasıl gerçekleştireceği, gerekse geniş bir literatür yelpazesinde daha da geliştirilmiştir. Bu gelişme, aynı zamanda genel olarak akademide, AB, İsveç hükümeti ve finansman konseylerinin yükseköğretim politikalarında disiplinler arası çalışma modellerinin artan bir şekilde teşvik edilmesiyle sonuçlanan ve günümüzün karmaşık toplumlarını idare edebilecek bilgi modelleri geliştirmeye yönelik 1980'lerde

7 Konuyla ilgili ayrıntı için bkz. (Akarçay & Ak, 2017a)

8 Bu konuda ayrıntı için bkz. "Manual for Trainers: Gender Equality and Gender Mainstreaming; Module 1", http://www.ekvilib.org/wp-content/uploads/2017/06/01_Gender_Concepts.pdf.

uyanan ihtiyaç hakkında bir tartışmayı da yansıtmaktadır.

Ancak literatürde de detaylıca irdelen- diği gibi, bu durum, disiplinler arasılı- ğın yükseköğretim politikalarında teşvik edilmesiyle de kolaylıkla örtüşebilecek bir gelişme olmuştur. Hark'ın (2007, ss. 11-13) tanımladığı gibi, böyle bir çalışma modu mutlaka temeldeki herhangi bir şeyi değiştirmez, ancak; "her zamanki gibi iş" ile sonuçlanabilir;

On yıldan fazla bir süredir disiplinler ara- sı ve transdisiplinerlik, bilginin, bilimin, toplumun ve bunların karşılıklı ilişkile- rinin değişen doğası hakkındaki yoğun tartışmalarda moda sözcükler olarak işlev görmüştür. Her iki terim de dinamikler, hareketlilik, akışkanlık, esneklik, mükem- mellik, bağlanabilirlik ve uyarlanabilirlik gibi günümüzün küresel bilgi ekonomie- lerinde son derece yatırım yapılan kav- ramları iddia etmektedir. Retorik olarak, modern batı üniversitesinin yeniden yapı- landırılmasında ayrılmaz bir rol oynarlar; zira araştırma değerlendirme ve öğretim değerlendirmesinde mükemmellik krite- rleri olarak ve üniversitelerin prestij ve fi- nansman için olduğu kadar öğrenciler ve fakülteler için küresel rekabetinde retorik bir kaynak olarak hizmet ederler. Bununla birlikte, bu fenomenlerin aksine, disiplin- ler arası ve disiplinler arasılık, kendilerini modern bilimin, bilginin ve kadın çalışma- ları, homoseksüel çalışmaları, postkolonyal çalışmalar gibi akademik disiplinlerin düzeninin eleştirel, dönüştürücü ve ihlal edicisi olarak anlayan bilgi oluşumlarının önde gelen amblemleri olarak da şekille- nir. Gerçekten de, akademik evrende di- siplinler arası ve disiplinlerarasılığı en çok takdir edenin kadın ve toplumsal cinsiyet çalışmaları olduğu iddia edilebilir. Keza kadın çalışmalarını akademi içinde farklı kılan şeyin, kadın çalışmalarının disiplin-

ler arası doğası ve üniversiteler karşısındaki konumu ve sözde sorunlu disiplin düzeni olduğuna inanılmaktadır.

Bu durum, ayrıca, diğer konuların yanı sıra çok disiplinli, disiplinler arası ve transdisiplinerliği tartışan; ancak, aynı za- manda da entelektüel araçların nasıl inşa edildiğini irdedeleyen, bilginin geleneksel or- ganizasyonuna meydan okuma potansiyeli için toplumsal cinsiyet çalışmalarındaki potansiyeli savunan bilimsel yaklaşımın arkasındaki literatürün önemli itici güç- lerinden birisidir (King, 1994; Martin, 1997; Haraway, 1999, 2004; Trojer, 2002; Lykke, 2004). Nitekim disiplinlerarası- lık, epistemoloji ve araştırma yöntemleri arasındaki ilişki bununla bağlantılıdır. Bu bilimsel tartışmalara yapılan katkılar, birçok kişinin nesnelleştirilmiş bilginin imkansızlığı konusunda hemfikir olduğu geniş bir kapsamla karakterize edilir (Al- coff ve Potter, 1993; Code, 1993; Han- kinson Nelson, 1993; Grosz, 1993). Bu bağlamda olmak üzere, bazıları yöntemleri basitçe ampirik materyali bulmak ve analiz etmek için araçlar olarak algılar (Scheman, 2006 akt. Liinason, 2011, s. 33); diğerleri, bir dizi teknik ve bakış açısını savunarak yöntem ve metodoloji arasındaki ayrımı aşmak ister; bu ise, deneysel materyali toplamak için analitik bir yaklaşım, teo- rik bir çerçeve veya görüşmeler, anketler, metinler, resimler, videolar vb. gibi bir dizi farklı bilimsel araştırma tekniği içerir (Smith, 2005; De Vault ve McCoy, 2006). Buna ilave olarak ve hatta bundan ötürü olmak üzere, toplumsal cinsiyet çalışma- rındaki yöntem sorunu da disiplinler arası bir yaklaşımdan etkilenmiş ve disiplin sap- malarını ihlal etmeyi amaçlamıştır (Lykke, 2009).⁹

9 Konuyla ilgili ayrıntı için bkz. (Liinason, 2011, ss. 32-34)

Bununla birlikte, toplumsal cinsiyet çalışmalarının kurumsallaşmasına ilişkin araştırmaların, raporların ve araştırma belgelerinin ana üretimi, alandaki akademisyenler için mali ve altyapısal olanaklara odaklanmıştır. Yine de, devlet politikalarında ve/veya feminist akademik pratiklerde feminist fikirlerin üretimini ve dağıtımını post-kolonyal ve post-yapısal teorik perspektiflerden sorgulayan canlı bir feminist düşünce geleneği de mevcuttur. Nitekim bir başarı olarak feminizm anlatısı, devletle yakın etkileşim içinde inşa edilir. Modern devletin karmaşık yapısı hakkında yazdığı yazıda Louis Althusser ([1971] 2008, s. 22), devletin iki ana 'fakülte'den oluştuğunu ve bunlardan birinin devletin sürekli yeniden üretimini sağlamaya hizmet ettiğini, bunlara da; "*Devlet Aygıtı iki temel organ içerir; Bir yanda Devletin Baskı Aygıtı'nı temsil eden kurumlar bütünü ve diğer yanda Devletin İdeolojik Aygıtları'nı temsil eden kurumlar bütünü.*" şeklinde açıklama getirmiştir. Burada Althusser ([1971] 2008, s. 24), devlet aygıtının en merkezi özelliğinin; "...*baskı yoluyla (en acımasız fiziksel güçten, salt idari emirler ve yasaklamalar yoluyla, açık ve zımni sansür) Devletin İdeolojik Aygıtlarının eylemi için siyasi koşulların güvence altına alınması.*" diyerek, ideolojik aygıtın, devlet aygıtının yeniden-üreticisi olarak işlev gördüğünü vurgular. Althusser'in ([1971] 2008, ss. 27, 28) savladığı gibi, devletteki bu ideolojik aygıt, eğitim kurumlarıyla özdeşir; "*Bu nedenle, sahnenin önünü işgal eden, burjuvazinin bir numara olarak yerleştirdiği devletin siyasi İdeolojik Aygıtı'nın perde arkasında, aslında işlevlerinde daha önce egemen ideolojik Devlet Aygıtı olan Kilise'nin yerine geçen Eğitim aygıtı olduğunu düşünmek için iyi nedenlerim olduğuna inanıyorum.*"

Nitekim Althusser ([1971] 2008, ss. 33, 37), ideoloji üzerine yaptığı bu teorileştirmede, Karl Marx'ın ideoloji anlayışını "ha-

yali bir inşa" olarak açıklayarak, Marx'ın sunduğu ideoloji anlayışıyla ilgilenir, onu eleştirir ve daha da geliştirir. Burada Althusser ([1971] 2008, s. 38), Marx'ın yazılarında ideolojinin "açıkça pozitivist" ve "tarihselci" bir tanımı olarak formüle ettiği olguyu (diğer deyişle Alman İdeolojisini) açıkça reddeder ve bunun; "...*insanlar'ın ideolojide kendilerine temsil ettikleri, onların gerçek varoluş koşulları, gerçek dünyaları değildir, ama her şeyden önce onlara orada temsil edilen, bu varoluş koşullarıyla olan ilişkileri...*" olduğuna dikkat çeker. Bu noktada, Marx'a göre ideolojinin gerçek varoluşumuz hakkındaki gerçeği gizlediği ideoloji hakkındaki görüşüne yönelik Foucaultcu eleştirisini hatırlamak faydalı olabilir. Michael Foucault, bu gizli gerçeğin ortaya çıkarılmasıyla öznelere özgürleşmeyeceğini açıklamaktadır. Bunun yerine Foucault, bazı söylemlerin diğerlerinden daha yüksek bir değere sahip olduğunu - örneğin bilimsel söylemin olduğunu vurgular ve "*ne doğru ne de yanlış olan söylemler içinde hakikat etkilerinin nasıl üretildiğinin*" analiz edilmesi gerektiğine dikkat çeker (Poster, 1984, s. 84). Dahası, Foucault'ya göre daha da önemlisi, bu yüksek değeri daha doğru oldukları için değil, "söylemin kurucu pratiklerde oynadığı rol" nedeniyle almalarıdır (Poster, 1984, s. 85).¹⁰

Feminist postkolonyal araştırmacı Lisa Lowe (1996, s. 38), Althusser ile bağlantılı olarak "devlet ve eğitim kurumları" ilişkileri konusuna değinirken, eğitim aygıtını "toplumsal yeniden üretimin bir aracı" olarak tanımlayarak kurumların yeniden üretim işlevine işaret eder. Burada Lowe (1996, s. 38), üniversitenin "ulus için yurttaşlar olarak öğrencilerin oluşumunda önemli bir rol" oynadığını göstermektedir. Buna ilave olarak Lowe'un da tartıştığı

10 Konuyla ilgili ayrıntı için bkz. (Liinason, 2011, ss. 78-79)

gibi, bu eğitim kurumlarındaki disiplinler bölünme, “modern sivil toplumun siyasi, ekonomik ve kültürel olmak üzere ayrı alanlara soyut bölünmesinin” savunucusu olarak işlev görür (Lowe, 1996, s. 38; Akarçay & Ak, 2017b). Sonuç olarak, “ampirist bilim paradigmalarını” yıkmak ve “ilkel, modern olmayan ve ırksallaştırılmış bilgilerin Batı rasyonalizminin terimleriyle özümsemesini gerektiren kalkınmacı tarihselciliğe” meydan okumak için Lowe (1996, s. 40), umutlarını disiplinler arası çalışma ve araştırma alanlarının ortaya çıkmasına bağlamaktadır. Bunun nedeni, kendi tanımladığı gibi, disiplinler arası konuların hem “bilgin-özne ve çalışma nesnesinin geleneksel ayrımlarını” yeniden tanımlıyor hem de “ırk, sınıf ve toplumsal cinsiyetin eşdeğer olmayan belirlenimlerinin ayrılmazlığını ısrarla savunuyor” olmasıdır. Böylece Lowe, disiplinler arası çalışmaları kurumsallaştırmanın bir paradoks içerdiğinin altını çizmekte; zira bu durumun, hem “geleneksel disiplinlerin dönüştürücü bir eleştirisi için üniversite içinde maddi bir temel” sağladığına (1996, s. 40) hem de aynı zamanda “üniversitenin taleplerine kısmen boyun eğmesine ve tebaayı devlete sosyalleştirmenin eğitici işlevi olarak görmesine” yol açtığına dikkat çekmektedir (1996, s. 41). Aslında Lowe’a göre kurumsallaşma, disiplinler arası alanlarda eleştirel ve muhalif duruşu uygun bulma riskini taşımaktadır. Sonuç olarak, disiplinler arası konu alanlarının gerçekleştirilebileceği potansiyel fark, Lowe’un da açıkladığı gibi, metin okuma, çalışma nesnelere oluşturma ve öğrencilere öğretme gibi etkinliklere yaklaşıma bağlıdır. Lowe’a (1996, s. 41) göre bu durum, kritik disiplinler arası konu alanlarının üniversitenin geleneksel işlevine hizmet edip etmediğini veya öğrencileri bu geleneksel işleve karşı aktif bir şekilde eleştirecek şekilde eğitmek için

sürekli ve kalıcı bir alan sağlayıp sağlamadığını belirler.

Bu bağlamda, “Hegemonya” ve onun çoğu kez vahşi olgusal içeriği de bir diğer önemli konudur. Birçok Batılı-demokratik ulusun inşasında, konsensüs çabası genellikle çok açıktır. Ancak fikir birliği, hegemonik bir pratiğin işleyen bir aracıdır; keza yükselen grup her zaman hegemonik kalma gücü için mücadele eder, bu da hegemonik ve alternatif anlatılar arasında bir mücadele olacağı anlamına gelir. Bu şekilde, egemen grup, bir toplumdaki entelektüel, ahlaki ve politik alan üzerindeki egemenliğini sürdürmeye ve hakimiyetini sürdürmeye çalışır. Hegemonya, Antonio Gramsci’nin (1971) tanımladığı ve daha sonra Laclau ve Mouffe tarafından geliştirildiği şekliyle, yalnızca kurumlardan değil, aynı zamanda sosyal pratiklerden, yani söylemlerden de hakimiyeti yakalayan bir kavramdır. Hegemonya, gücünü ahlaki ve entelektüel düzen üzerindeki hakimiyet ile siyasi hakimiyetin bir bileşimi aracılığıyla yürütür. Dolayısıyla, hegemonya hiçbir zaman sabit veya istikrarlı değildir, sürekli tahakküm ve direniş süreçlerinde her zaman yeniden şekillenir (Laclau and Mouffe, 1985 [1999]; de los Reyes and Mulinari, 2005, s. 79). Nitekim hegemonik bir düzen, bir grubun diğerlerine kendi çıkarları temelinde hükmetmeye çalıştığı ideolojik ve siyasi güç mücadelelerinden gelişir. Hegemonya konsensüs yoluyla inşa edilir ve bu anlamda, egemen grubun çıkarlarının, hükmettiklerinin çıkarlarıyla örtüştüğü bir güç durumudur (Gramsci, 1971, s. 150; Laclau and Mouffe, [1985] 1999).

Ancak Gramsci’den farklı olarak, Laclau ve Mouffe ([1985] 1999, ss. 137, 139) tarihin önünde ayrıcalıklı özne olamayacağını, örneğin işçi sınıfının bu konumu işgal etmeye önceden yazgılı olmadığını vurgular. Laclau ve Mouffe’a göre ([1985] 1999, s.

139), yalnızca farklı söylemler aracılığıyla açılan farklı özne konumları vardır. Ayrıca, Gramsci'nin tüm toplumsal oluşumların tek bir hegemonik merkez etrafında yapılandığı fikrinden de uzaklaşmışlar ve çeşitli “hegemonik düğüm noktaları” olasılığını savlamışlardır. Laclau ve Mouffe, bunun yerine, hegemonyayı “siyasi bir ilişki türü, bir siyaset biçimi” olarak tanımlamışlardır. Bu nedenle, “tek, birleşik veya tutarlı bir ‘egemen ideoloji’” yoktur; ancak, bir arada var olan birçok sistem ve düşünce vardır. Sonuç olarak, bir hegemonya çalışmasında çalışmanın amacı, karmaşık, söylemsel bir oluşum olarak anlaşılır. Feminist bilimde hegemonya, “dünyanın nasıl anlatılması gerektiğine dair mücadeleyi yakalayan toplumsal çatışmalara dayanan” bir kavram olarak tanımlanmıştır (Sandell ve Mulinari, 2006, s. 139). Dahası, neo-marksist çalışmalarda hegemonya kavramı, söylemle bir arada ve özellikle “...toplumsal mutabakatı inşa etmek ve yeniden inşa etmek için ihtiyaç duyulan gruplar arasındaki tarihsel olarak bağlamsallaştı-

rılmış ittifakları keşfetmek” amacıyla kullanılmıştır. (Sandell ve Mulinari, 2006, s. 139; Mattsson, 2005). Ayrıca, feminizmin bir başarı öyküsü olarak hegemonik üretimi, ulus ve devletin oluşumu üzerinden işlendiği de görülmektedir. Bu savlamada, hegemonik söylemin kullanımı ve anlaşılması, yalnızca toplumsal ittifaklar arasında yer alan çok yönlü, ideolojik mücadelelere odaklanmaya izin verdiği için değil, aynı zamanda bu ideolojik kontrolün tahakküm veya şiddet yerine rıza temelli olarak nasıl üretildiğine de dikkat ettiği için verimli olmuştur (Liinason, 2011, ss. 84-85).

Bundan ötürü, ister ideolojik, ister sosyolojik, ister kültürel, isterse de siyasal olsun, “kadın” olarak varolmanın dayanılmaz zorluğundan feminizme uzanan zorlu ve vahşi tarihsel süreçte (Ak, 2021; Akarçay, 2021), Voltaire'in de yüzyıllar önce vurguladığı, “Her insan, yapmadığı tüm iyiliklerden suçludur.” (Önal, 2015: 22) sözündeki “insan” kelimesinin, anılan sözün, “Every

Şekil 5. “75. Yunus Nadi Ödülleri Ulusal Karikatür Yarışması 2020” Birincisi: “Eserimiz” (Önder Önerbay)

Kaynak: (Yurtoğlu, 2020)

man is guilty of all the good he did not do." (Wheeler ve Foote, 1894) şeklindeki İngilizcesinde -gramatik olarak veya değil- "erkek (*man*)" kelimesi ile tercüme edilmesi bile, daha en baştan "kadın" olarak varolmanın ne denli dayanılmaz zorluklar barındırdığına dikkat çeken tutucu ve taraflı bir manidarlık içermektedir. Aynı zamanda, Voltaire'in özlü sözü üzerinden yaptığımız bu savlamaların, içinde yaşadığımız -kimileri için- ultra-modern nitelikteki 21. yüzyılda dahi, moderninden geri kalmışına her nevi toplumda kadınlara karşı sürdürülen türlü zorbalık ve şiddet içerikli insanlık suçları karşısında kalem ve sesleri cebren kısılmaya çalışılan kimi vicdanlı ruhları –o gizil- suçluluk hissiyatından biraz olsun kurtarabilme yolunda pek de işlevsiz ve akıl-dışı kalmadığını söylemek önemlidir. Nitekim muhtemelen bu meyan, hissiyat ve hassasiyetle olmak üzere, karikatür sanatçısı Önder Önerbay (Akt. Yurtoğlu, 2020) tarafından; "Kadına şiddet" konusunda diyebilirim ki; "Herkesin derdi benim de derdim." Çünkü hayatımızı güzelleştiren varlıklar zarar gördükçe bizim de yaşayacak güzel günlerimiz şimdiden tükeniyor demektir. Eserime, "ESERİMİZ" adını vermek çok uygun bence..." şeklinde bu konuya hem sözel hem de görsel değerinde katkı ve vurgu yapılmaktadır (Bkz. Şekil-5).

Dolayısıyla, bu bölümün son alt sorunsal incelemesi olarak, toplumsal cinsiyet çalışmaları için mevcut güncel zorluklara genel bir analiz bağlamında değinmek yerinde olacaktır. Nitekim yukarıda belirtilen inkâr edilemez sav ve durumlara rağmen, toplumsal cinsiyet çalışmalarının yüzleşmek zorunda olduğu teorik, metodolojik ve pratik zorluklar da halen mevcuttur. Toplumsal cinsiyet çalışmaları, akademik dünyadaki konumunu sağlamlaştırsa da, gelişimi sırasında ortaya çıkan bir dizi soruya yanıt vermek zorundadır, örneğin:

(1) Toplumsal cinsiyet çalışmalarının statüsüne ilişkin sorular: Toplumsal cinsiyet çalışmaları bir disiplin midir, yoksa toplumsal bir yapı olarak toplumsal cinsiyetin tüm içerimlerine ilişkin farklı yaklaşımları içeren disiplinler arası bir alandır?

(2) Toplumsal cinsiyet çalışmalarının üniversitelerde nasıl okutulması gerektiğine ilişkin sorular: Ayrı dersler olarak mı okutulmalı, yoksa toplumsal cinsiyet sorunları tüm disiplinlerde mümkün olduğunca yaygınlaştırılarak toplumsal cinsiyete yönelik gerçek bir duyarlılık elde edilmeli midir? Diğer disiplinlerden ayrı kalmaları halinde kendilerini akademik alanın marjinal bir alanına kapatma riskine girmemiş olurlar mı? Toplumsal cinsiyetin anaakımlaştırılması, geleneksel disiplinlerde toplumsal cinsiyetin hala ele alındığı şüphesi göz önüne alındığında, bir bakış açısı değişikliğine ve toplumsal cinsiyet sorunlarının gerçek bir kabulüne yol açabilir mi?

(3) Akademiya ve aktivizm ilişkisine ilişkin sorular: Toplumsal cinsiyet çalışmaları, akademik söylem ile araştırdıkları gerçeklik arasında bir 'köprü' müdür? Hala bir 'direniş taahhüdü' var mıdır? Toplum üzerinde hala gerçek bir etkiye sahipler mi, yoksa daha ziyade eğitilmiş ve genellikle sosyal ve ekonomik olarak iyi konumlanmış kişilerin genel ve teknik görüşleri değiştirdiği, toplumsal cinsiyet teorilerinin gerçek konularından uzaklaştıkları katı bir akademik alanda mı konumlanmışlardır?

(4) Son olarak, alanın adının doğasıyla ilgili sorular: 'Toplumsal cinsiyet çalışmaları' genel ifadesi altında, başlatıcıların mesajı ve hedefleri bir şekilde zayıflatılmış, yok edilmiş olabilir mi? Kadın çalışmaları, cinsellik çalışmaları, erkek çalışmaları ve diğer araştırmaları toplumsal cinsiyet çalışmalarının cömert 'şemsiyesi' altına dâhil etmek, toplumsal cinsiyet ilişkile-

rinin önemini en aza indirmek mümkün müdür? Bir tür ilgisizliğin toplumsal cinsiyet çalışmalarının “kibar” adı altında saklanması mümkün müdür? (Răducu, 2011, ss. 24-25).

8. Sonuç

Bu çalışmanın ana sorunsalı sonunda şu iki soruya varmaktadır: (1) “Bugün sosyal bilimlerde neden daha fazla toplumsal cinsiyet çalışmasına ihtiyaç vardır?” ve (2) “toplumsal cinsiyet çalışmaları neden önemlidir?”. Nitekim bunlar, olası olumlu bulguları üzerinde düşünülmesi gereken çok önemli ve kritik sorulardır. Zira sosyal bilimlerde aslında sosyal bilimciler tarafından ele alınması ve sonunda çözülmesi gereken sosyal sorunların, tartışmaların, meydan okumaların temelidir. Keza bu sorulara ana cevap ve çözümler getirecek olan siyaset bilimi de zaten toplumun sorunlarıyla doğrudan ilişkilidir.

Dolayısıyla, yukarıdaki ilk soruya vereceğimiz nihai tespit ve yanıt şu şekildedir. Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları (TCKÇ) akademinin bir şekilde toplumsal cinsiyet, cinsellik ve kadın çalışmalarını inceleyen bir alanı olduğundan, toplumsal cinsiyet çalışmaları bugün siyaset biliminin temel direklerinden biridir. TCKÇ’de çevremizdeki dünyayı güç, ayrıcalık ve ötekileştirilmiş gruplar ve kimlikler açısından eleştirel bir şekilde incelemek tüm konuların başında gelir. Cinsiyet ve cinsellik, tipik olarak ders materyaline girişin birincil noktalarıdır; ancak, kesişen kimliklerin önemi de önemli bir akademik amaçtır. Özünde, bir özne olarak TCKÇ, cinsiyetçiliğin/kadın düşmanlığının ve diğer baskıların toplumumuzdaki ve kültürümüzdeki yaygınlığını inceler ve daha iyi anlamak için bu yapıları yapıbozuma uğratmaya çalışır.

O halde, yukarıdaki ikinci soruya vereceğimiz nihai tespit ve yanıt ise şu şekilde şekillenmektedir. Toplumsal cinsiyet çalışmaları, sosyal bilimler eğitiminde merkezi bir odak noktası olmaya devam etmelidir. Nitekim sosyal bilimler projesinin temelde tamamlanmamış bir proje olması, aslında bunun nedeni o denli basit olduğunu göstermektedir. Demek istediğimiz şudur: Klasik yinelemelerde sosyal bilimler, insan varoluşunu zenginleştiren olarak tasarlanmıştır. Benzer şekilde, en temel yinelemesinde Aydınlanma süreci ise, insanlığı mümkün olanın alemine sokmuştur. Eğer insanlar zihinlerini genişletmek, bedenlerini güçlendirmek ve hayal güçlerini çalıştırmak için yeterince sıkı çalışırlarsa, o zaman olasılık sonsuzdur. Bu arzuya eşlik eden sorun tanımsal; ancak gerçektir ki, “İnsan kimdir ya da nedir?” “Bilgi üretimine erişimle ilgili kararları kim veriyor?” “Hangi tür bilginin bilgi olduğuna kim karar verir?” gibi zorlu soruları akla getirmekteydi. Bu soruların cevaplarının bulunması, bu yolda arayış içindeki entelektüelleri toplumsal cinsiyet çalışmalarının neden önemli olduğunu nihai noktasına getirecektir. Zira kimin ve neyin önemli olduğunun tanımı, sosyal bilimler içinde hiçbir zaman olabileceği kadar açık olmamıştır ve bu nedenle, teoride olmasa bile pratikte tanımın dışında kalan bizler, okunabilirlik alanına hâkim olan uzun ve çeşitli çalışma geçmişlerinden gelmekteyiz. Dolayısıyla, nihayetinde şu hususu vurgulamak toplumsal barışın ve toplumda normatif demokrasinin tesisi bağlamında hayli önemli ve hayati görünmektedir; toplumsal cinsiyet çalışmaları, sosyal bilimler için önemlidir, zira aynı zamanda geçmişin olaylarına ve sonuçlarına yakından dikkat ederken, gelecek için

olumlu dönüşüm hakkında sürekli düşünmemizi gerektirir.¹¹

Sonuç olarak, bu araştırmada ortaya konan tespit, düşünce, değerlendirme ve yorumların tümünün ışığında, karşılaştıkları teorik, metodolojik ve pratik zorluklardan bağımsız olarak toplumsal cinsiyet çalışmalarının, sürekli bir gelişim ve dönüşüm içinde ve evriminin sağlam bir araştırma ve çalışma alanı olduğuna inanmak için güçlü nedenlerimizin mevcud olduğunu söylemek mümkündür. Zira akademik alanda uzun bir dönem, toplumda küresel ölçekte meydana gelen dönüşümler tarafından sağlanmaktadır. Dolayısıyla şu anda toplumsal cinsiyet çalışmalarından topluma ve toplumdaki toplumsal cinsiyet çalışmalarına doğru çift yönlü bir dönüşümden söz edilebilir. Bu nedenle, toplumsal cinsiyet çalışmaları ile toplum arasındaki birbirine bağlı sıkı, güçlü ve hayati ilişki, özellikle günümüz dünya toplumlarında çarpık ve çelişik sosyal ve kültürel uygulamalar tarafından ortaya çıktığı veya sürdürüldüğü yerlerdeki adaletsizlikleri gidermek üzere hem toplumsal cinsiyet çalışmalarının akademik alanına hem de toplumsal cinsiyetler arasındaki ve içindeki güç ilişkilerini yeniden dengelemek ve toplumsal cinsiyetler arasındaki ve toplumsal cinsiyet içindeki güç ilişkilerini yeniden dengelemek amacıyla araştırdıkları ve kalıcı olarak dönüştürmeye çalıştıkları toplumsal gerçeklikler için ciddi ve önemli faydalar sağlayabilecek nitelikte ve güçlüdür.¹²

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazar herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan etmektedir.

11 Konuyla ilgili ayrıntı için bkz. <https://why-doesitmattercanada.wordpress.com/2013/07/16/why-do-gender-studies-matter/>

12 Ayrıntı için bkz. (Răducu, 2011)

Kaynakça

- Ak, G. (2021). Yönetişim Feminizmi Ekseninde Yerel Yönetimlerde Kadın ve Cinsiyet Eşitliği. P. Akarçay (Ed.), *Yerel Yönetimlerde Güncel Yaklaşımlar "Teoriden Pratiğe"* içinde (ss. 447-493). Ekin Yayınevi.
- Akarçay, P. (Ed.) (2021). *Yerel Yönetimlerde Güncel Yaklaşımlar "Teoriden Pratiğe"*. Ekin Yayınevi.
- Akarçay, P., & Ak, G. (2017a). A Way to Democratic Quality for Women: 'Counterpartism' Between Civil Society and Political Participation. *International Journal of Social Science and Economic Research (IJSSER)*, 2(10), 4919-4947.
- Akarçay, P., & Ak, G. (2017b). Suriye Kaynaklı Göç Kapsamında Anadolu'da Sivil Toplum Girişimleri: Durum ve Etkiler. *Social Sciences Studies Journal*, 3(4), 340-346.
- Akarçay, P., & Ak, G. (2018a). Multi-Voiced Language in 'Society of Democracy': Harmony Far Beyond Being Human. *International Journal of Language Academy (IJLA)*, 6/3, 31-56.
- Akarçay, P., & Ak, G. (2018b). Neo-Liberal Public Provision in Nordic Countries: Case of Senior Housing Services. *Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 5(18), 343-356.
- Akarçay, P., & Ak, G. (2018c). 'Democratic' Political Participation Regarding Gender Equality: Unbearable Sustainability of Development. A. Temizer & Y. Bayta (Ed.), *New Trends in Social Sciences-V (Sosyal Bilimlerde Yeni Yönelimler-V)* içinde (ss. 803-817). Institut za Geografiju Print.
- Akarçay, P., & Ak, G. (2018d). Küreselleşmenin Ulusal Kimlik Üzerine Etkileri. T. Kodaman & E. İ. Işıklı (Ed.), *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler'de Akademik Araştırmalar-3* içinde (ss. 95-117). Gece Kitaplığı Yayınları.
- Akarçay, P., & Ak, G. (2018e). *Woman of "Democratic" Participation*, Akademi Titiz Yayınları.
- Alcoff, L. M. & Potter, E. (1993). Introduction: when Feminisms intersect Epistemology. L. Alcoff & E. Potter (Ed.), *Feminist Epistemologies* içinde (ss. 1-14). Routledge.
- Alkan, A. (2005). *Yerel Yönetimler ve Cinsiyet; Kadınların Kentte Görünmez Varlığı*. Dipnot Yayınları.
- Althusser, L. ([1971] 2008). *On ideology*. Verso.
- Bianet (2015). Genç Sanatçılardan Toplumsal Cinsiyet Eşit(siz)liği Karikatürleri. 13 Temmuz, <https://m.bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/166000-genc-sanatcilardan-toplumsal-cinsiyet-esit-siz-ligi-karikaturleri> (Erişim tarihi: 11.02.2023)
- Birgün Ege (2021). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karikatür Yarışması'nda finale kalan eserler belli oldu. 8 Şubat, <https://www.birgun.net/haber/toplumsal-cinsiyet-esitligi-karikatur-yarismasi-nda-finale-kalan-eserler-belli-oldu-333456> (Erişim tarihi: 11.02.2023)
- Calvi, G. (2010). Global Trends: Gender Studies in Europe and the US. *European History Quarterly*, 40(4), 641-655.
- Clements, B. E., Friedman, R., & Healey, D. (Eds.) (2002). *Russian Masculinities in History and Culture*. Palgrave Macmillan.
- Code, L. (1993). Taking Subjectivity into Account. L. Alcoff & E. Potter (Ed.), *Feminist Epistemologies* içinde (ss. 15-48). Routledge.
- Cumhuriyet (2021). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karikatür Yarışması'nda finale kalan eserler belli oldu. 8 Şubat, <https://www.cumhuriyet.com.tr/galeri/toplumsal-cinsiyet-esitligi-karikatur-yarismasinda-finale-kalan-eserler-belli-oldu-1812152> (Erişim tarihi: 11.02.2023)
- De Beauvoir, S. (1953). *The Second Sex*. (H. M. Parshley, Trans. and Ed.). Jonathan Cape.
- Delamont, S., & Duffin, L. (Eds.) (1978). *The Nineteenth-century Woman: Her Cultural and Physical World*. Croom Helm.
- De los Reyes, P., & Mulinari, D. (2005). *Intersektionalitet – kritiska reflektioner över ojämlikhetens landskap*. Studentlitteratur.
- DEMOK (2018). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Sorumluluklarımız. 30 Kasım, <https://www.demokrasi.gen.tr/toplumsal-cinsiyet-esitligi-ve-sorumluluklarımız/> (Erişim tarihi: 11.02.2023)
- Desprez-Bouanchaud, A., Doolaeghe, J., & Ruprecht, L. (1987). *Guidelines on Gender-neutral Language*. UNESCO.
- De Vault, M., & McCoy, L. (2006). Institutional Ethnography: Using Interviews to Investigate Ruling Relations. D. Smith (Ed.), *Institutional Ethnography as Practice* içinde (ss. 15-44). Rowman & Littlefield.
- EACEA (Education, Audiovisual and Culture Executive Agency) (2010). *Gender Differences in Educational Outcomes: Study on the Measures*

- Taken and the Current Situation in Europe.* EA-CEA P9 Eurydice Report, Brussels, BE, Eurydice.
- Gillis, S. (2007). *Third Wave Feminism: A Critical Exploration.* Palgrave Macmillan.
- Gramsci, A. (1971). *Selection from the Prison Notebooks.* Lawrence and Wishart.
- Grosz, E. (1993). Feminism and The Crisis of Reason. L. Alcoff & E. Potter (Ed.), *Feminist Epistemologies* içinde (ss. 187-216). Routledge.
- Hankinson Nelson, L. (1993). Epistemological Communities. L. Alcoff & E. Potter (Ed.), *Feminist Epistemologies* içinde (ss. 121-160). Routledge.
- Haraway, D. (1999). Situated Knowledges. M. Biagioli (Ed.), *The Science Studies Reader* içinde (ss. 12-43). Routledge.
- Harding, S. (1986). *The Science Question in Feminism, Ithaca.* Cornell University Press.
- Hark, S. (2007). Magical Sign: On the Politics of Interand Transdisciplinarity. *Graduate Journal of Social Science*, 4(2), 11-33.
- Hill Collins, P. (1990). *Black Feminist Thought: Knowledge, Consciousness, and the Politics of Empowerment.* Routledge.
- <https://whydoesitmattercanada.wordpress.com/2013/07/16/why-do-gender-studies-matter/> (Erişim tarihi: 22.03.2023).
- Hutt, C. (1972). *Males and Females.* Penguin.
- ILO (International Labour Office) (2007). Equality at Work: Tackling the Challenges. New ILO Global Report on Equality at Work 2007, Press release on 10 May 2007, Global Report under the follow-up to the ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work, International Labour Conference, 96th Session 2007, International Labour Office, Geneva, Project code: ILO/07/19, https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_082596/lang-en/index.htm.
- King, K. (1994). Feminism and Writing Technologies: Teaching Queerish Travels through Maps, Territories, and Pattern. *Configurations*, 2(1), 89-106.
- Laclau, E., & Mouffe, C. ([1985] 1999). *Hegemony and Socialist Strategy.* Verso.
- Liinason, M. (2011). *Feminism and the Academy. Exploring the Politics of Institutionalization in Gender Studies in Sweden,* Published Doctoral Thesis, Lund University Centre for Gender Studies, Lund, Sweden.
- Lowe, L. (1996). *Immigrant Acts: on Asian American Cultural Politics.* Duke University Press.
- Lykke, N. (2004). Women's/Gender/Feminist Studies - A Post-Disciplinary Discipline?. R. Braiddotti, E. Just & M. Mensink (Ed.), *The Making of European Women's Studies*, Vol. V içinde (ss. 91-101). Athena, Universiteit Utrecht.
- Lykke, N. (2009). *Genusforskning; en guide till feministisk teori, metodologi och skrift* [Gender research: a guide to feminist theory, methodology and writing]. Liber.
- Lykke, N., Michel, C., & Puig de la Bellacasa, M. (2001). Editorial: Women's Studies – from Institutional Innovations to New Job Qualifications. N. Lykke, C. Michel & M. Puig de la Bellacasa (Ed.), *Women's Studies - from Institutional Innovations to New Job Qualifications.* ATHENA Panel Report, University of Southern Denmark, <http://www.let.uu.nl/womensstudies/athena/outcomes.html>.
- Manual for Trainers: Gender Equality and Gender Mainstreaming; Module 1. http://www.ekvilib.org/wp-content/uploads/2017/06/01_Gender_Concepts.pdf (Erişim tarihi: 28.01.2023)
- Martin, B. (1997). Success and Its Failures. *Differences: A Journal of Feminist Cultural Studies*, 9(3), 102-131.
- Mattsson, K. (2005). Diskrimineringens andra ansikte – svenskhet och 'det vita västerländska, [The Other face of discrimination – Swedishness and 'the white western']". P. De los Reyes & M. Kamali (Ed.), *SOU 2005:41* içinde (ss. 139-157). Fritzes.
- Michel, C. (2001). Reflections About the Comparability of Women's Studies in Europe. N. Lykke, C. Michel & M. Puig de la Bellacasa (Ed.), *Women's Studies - from Institutional Innovations to New Job Qualifications.* ATHENA Panel Report, University of Southern Denmark, http://www.let.uu.nl/womens_studies/athena/outcomes.html.
- Poster, M. (1984). *Foucault, Marxism and History: Mode of Production Versus Mode of Information.* Polity Press.
- Răducu, C-D. (2011). The Role of Gender Studies in Transforming Society. *Romanian Journal for Multidimensional Education* (Revista Românească pentru Educație Multidimensională), 7, 17-29.

- Rich, A. (1991). *An Atlas of the Difficult World: Poems 1968-1991*. W.W. Norton.
- Riley, D. (1988). *Am I That Name? Feminism and the Category of 'Woman' in History*. Macmillan.
- Sachsenmaier, D. (2006). Global History and Critiques of Western Perspectives. *Comparative Education*, 42(3), 451-452.
- Sachsenmaier, D. (2007). World History as Ecumenical History?. *Journal of World History*, 18(4), 465-470.
- Sandell, K., & Mulinari, D. (2006). Feministiska reflektioner över kön som kategori ["Feminist reflections over the category sex"], *Feministiska interventioner – brättelser om och från en annan värld* içinde (ss. 128-149). Atlas Akademi.
- Saygılıgil, F. (2013). Mekânın Cinsiyeti. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(1), 209-218.
- Scheman, N. (2006). Feminist Methodology, Challenges and Choices. Lecture 2006-06-07, Dept. of Gender Studies, University of Göteborg, Sweden.
- Scott, J.W. (1986). Gender: A Useful Category of Historical Analysis. *The American Historical Review*, 91(5), 1053-1075.
- Scott, J. W. (1988). *Gender and the Politics of History*. Columbia University Press.
- Sharpe, P. (Ed.) (2001). *Women, Gender and Labour Migration: Historical and Global Perspectives*. Routledge.
- Simić, I. (2011). Global History and Gender Studies: Trends, Problems and Perspectives. *Annual for Social History*, 3, 103-113.
- Smith, B. (2005). *Women's History in Global Perspective*, 3 vols. University of Illinois Press.
- Smith, D. E. (2005). *Institutional Ethnography: A Sociology for People*. AltaMira Press.
- Stearns, P. N. (2006). *(Themes in World History) Gender in World History*. Routledge.
- Strasser, U., & Tinsman, H. (2005). Engendering World History. *Radical History Review*, 91, 151-164.
- Trojer, L. (2002). *Genusforskning inom teknikvetenskapen: en drivbänk för forskningsförändring* [Gender research within technical sciences: a hotbed for scientific change]. Högskoleverket.
- Vicinus, M. (Ed.) (1972). *Suffer and Be Still: Women in the Victorian Age*. Indiana University Press.
- Wiesner-Hanks, M. E. (2011). *Gender in History: Global Perspectives*. Wiley-Blackwell.
- WEF (World Economic Forum) (2014). *The Global Gender Gap Report 2014, Insight Report*, Geneva: World Economic Forum Pubs. <http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2014/> (Erişim tarihi: 20.01.2023)
- WHO (World Health Organization) (2009). What Do We Mean by "Sex" and "Gender"?. (Online) <http://www.who.int/gender/whatisgender/en/index.html> (Erişim tarihi: 11.12.2022)
- Yurtoğlu, O. (2020). Bu karikatürü 'biz' yaptık! 15 Aralık, *Cumhuriyet*, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/bu-karikaturu-biz-yaptik-1798738> (Erişim tarihi: 16.01.2023)

